

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

*“Εικαστικές δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο
εμπνευσμένες από τεχνικές και έργα καλλιτεχνών”*

Επιβλέπων καθηγητής:

Μαγουλιώτης Απόστολος

Επίκουρος καθηγητής του Π.Τ.Π.Ε.

Β' Βαθμολογήτρια:

Μιχαλοπούλου Κατερίνα

Επίκουρος καθηγήτρια του Π.Τ.Π.Ε.

ΤΣΙΤΣΙΒΑ ANNA

ΒΟΛΟΣ, 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4766/1
Ημερ. Εισ.: 09-01-2007
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2006
ΤΣΙ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**“Εικαστικές δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο
εμπνευσμένες από τεχνικές και έργα καλλιτεχνών”**

Επιβλέπων καθηγητής:

Μαγουλιώτης Απόστολος

Επίκουρος καθηγητής του Π.Τ.Π.Ε.

Β' Βαθμολογήτρια:

Μιχαλοπούλου Κατερίνα

Επίκουρος καθηγήτρια του Π.Τ.Π.Ε.

ΤΣΙΤΣΙΒΑ ANNA

ΒΟΛΟΣ, 2006

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας και κάνοντας έναν απολογισμό των τελευταίων μηνών, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω όσα αισθάνομαι για τους ανθρώπους που ήταν δίπλα μου σε όλη την προσπάθεια.

Κατ' αρχάς, θα ήθελα να εκφράσω τις ολόθερμες μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Μαγουλιώτη Απόστολο, Επίκουρο καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο γνωστικό αντικείμενο «*Εικαστικές Τέχνες – Υλικά και Τεχνικές Μικροκατασκευών*», για την αμέριστη στήριξή του. Η καθοδήγηση, η συμπαράσταση και η πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας αυτής, υπήρξε ανεκτίμητη και καθοριστική. Τον ευχαριστώ θερμά για τις ουσιαστικές επιστημονικές συμβουλές του, καθώς επίσης και για τις σημαντικές του υποδείξεις και τις ιδιαίτερα χρήσιμες τελικές διορθώσεις της πτυχιακής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την δεύτερη βαθμολογήτριά μου, κυρία Μιχαλοπούλου Κατερίνα, Επίκουρο καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο γνωστικό αντικείμενο «*Θεωρία και Μεθοδολογία Δραστηριοτήτων Νηπιαγωγείου*», για τις πολύτιμες υποδείξεις – διορθώσεις στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στις νηπιαγωγούς της Λάρισας που συνεργάστηκαν μαζί μου και που με δέχτηκαν και μου εμπιστεύτηκαν τις τάξεις τους για να πραγματοποιήσω την έρευνά μου και ένα μεγάλο ευχαριστώ στα παιδιά που με υποδέχτηκαν με αγάπη!

Προσωπικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα *Τούλα*, νηπιαγωγό του 47^ο Νηπιαγωγείου Λάρισας και τα παιδιά: *Νότη, Παναγιώτη, Άρμην, Γιάννη, Νίκο, Παντελή, Ηλία, Ραφαηλία, Ελπίδα, Στέλλα, Ευαγγελία, Ελίνα, Θεοδώρα, Κατερίνα, Αγορίτσα, Ελένη, Φανή, Θάλεια* και *Εβελίνα*, την κα *Ματούλα*, νηπιαγωγό του 21^ο Νηπιαγωγείου Λάρισας και τα παιδιά: *Θανάση, Δημήτρη, Βάιο, Θάνο, Αριέλ, Νίκο, Μόδεστο, Ευθύμιο, Ορέστη, Σπόρο, Αγαθή, Δέσποινα, Αθανασία, Αιμιλία, Άννα-Μαρία, Στεφανία, Βιργινία, Στέλλα, Χριστίνα, Δήμητρα, Γεωργία, Μαρία, Ζωή, Ελένη* και *Ιωάννα*, καθώς και τις νηπιαγωγούς κα *Ματούλα* και κα *Άγαθή*, 8^ο Νηπιαγωγείο Λάρισας και τα παιδιά: *Νίκο, Θανάση, Βασίλη, Βαγγέλη, Κωνσταντίνο, Φεβρωλία, Φραγκίσκου, Μαριάννα, Μαρία, Άννα, Δήμητρα* και *Ολυμπία*.

Τέλος, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου, Δημήτρη και Ζωή, για την πολύτιμη βοήθειά τους στην συγκέντρωση και προετοιμασία του υλικού της δεύτερης έρευνάς μου. Επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου απέναντί τους, χάρη στους οποίους οφείλω όσα έχω καταφέρει μέχρι σήμερα καθώς ήταν πάντα δίπλα μου για να με στηρίζουν και να με καθοδηγούν.

Στους μικρούς καλλιτέχνες...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣσελ.4
- ΕΙΣΑΓΩΓΗσελ.9

Α' ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝσελ.12
 - 1.1. Γενικάσελ.13
 - 1.2. Μορφές των εικαστικών τεχνώνσελ.13
 - 1.2.1. Η τέχνη της ζωγραφικήςσελ.14
 - 1.2.2. Η τέχνη της χαρακτικήςσελ.15
 - 1.2.3. Η τέχνη της γλυπτικής και των κατασκευώνσελ.16
 - 1.3. Καλλιτέχνες και παιδιάσελ.17
2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΙΚΑΣΤΙΚΑσελ.20
 - 2.1. Γενικάσελ.21
 - 2.2. Απόψεις παιδαγωγών για τις εικαστικές δραστηριότητεςσελ.21
 - 2.3. Παιδαγωγική σκοπιμότητα των εικαστικών τεχνώνσελ.24
 - 2.4. Αναλυτικά προγράμματα και Εικαστικάσελ.28
 - 2.5. Οργάνωση δραστηριότητας εικαστικών δημιουργιώνσελ.32
 - 2.5.1. Βασικές προϋποθέσεις δημιουργίαςσελ.33
 - 2.5.2. Αρχές δημιουργίαςσελ.33
 - 2.5.3. Κατηγοριοποιήσεις δραστηριοτήτωνσελ.34
 - 2.6. Επαφή με τους καλλιτέχνεςσελ.35
 - 2.7. Επιλογή καλλιτεχνών για την παρούσα έρευνασελ.37
 - 2.8. Επιλογή Εικαστικών δραστηριοτήτων για την παρούσα έρευνασελ.48

Β' ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

3. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣσελ.53
 - 3.1. Γενικάσελ.53
 - 3.2. Σκοπός της έρευναςσελ.53
 - 3.3. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή της έρευναςσελ.53

4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	σελ.55
4.1. Γενικά	σελ.56
4.2. Σκοπός του ερωτηματολογίου	σελ.56
4.3. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή του ερωτηματολογίου	σελ.56
4.4. Παρουσίαση και επεξεργασία ερωτηματολογίου	σελ.58
4.5. Συμπεράσματα – αξιολόγηση	σελ.76
5. ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	σελ.80
5.1. Γενικά	σελ.81
5.2. Στόχοι και ερευνητικές υποθέσεις των δραστηριοτήτων	σελ.81
5.3. Μέθοδος και δείγμα της έρευνας των δραστηριοτήτων	σελ.82
5.4. Σχεδιασμός -πορεία και αποτελέσματα δραστηριοτήτων στις τρεις εφαρμογές	σελ.83
5.4.1. Πρώτη δραστηριότητα	σελ.86
5.4.2. Δεύτερη δραστηριότητα	σελ.91
5.4.3. Τρίτη δραστηριότητα	σελ.96
5.4.4. Τέταρτη δραστηριότητα	σελ.101
5.4.5. Πέμπτη δραστηριότητα	σελ.106
5.4.6. Έκτη δραστηριότητα	σελ.110
5.4.7. Έβδομη δραστηριότητα	σελ.116
5.5. Αποτελέσματα δραστηριοτήτων συνολικά κατά νηπιαγωγείο	σελ.121
5.5.1. Πρώτο νηπιαγωγείο	σελ.123
5.5.2. Δεύτερο νηπιαγωγείο	σελ.125
5.5.3. Τρίτο νηπιαγωγείο	σελ.126
6. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	σελ.128
• ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.131
• ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ.136
▪ Λίστα τεχνικών	σελ.138
▪ Ερωτηματολόγιο	σελ.139
▪ Οδηγός δραστηριοτήτων	σελ.142
▪ Φωτογραφικό υλικό και εργασίες παιδιών	σελ.143

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι τέχνες όπως η ζωγραφική, η γλυπτική, η πλαστική και οι κατασκευές, μπορούν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των παιδιών από την πολύ μικρή τους ηλικία. Το παιδί της προσχολικής ηλικίας έχει ανάγκη από περιέργεια, διασκέδαση, ψυχαγωγία και αυτοέκφραση.

Η εικαστική αγωγή αποτελεί έναν τομέα της γενικότερης αγωγής του νηπίου, που ενδιαφέρεται τόσο για το ωραίο που εκφράζεται με την τέχνη, όσο και για το ωραίο που συναντάται στη φύση. Δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να εκφραστεί και να αναπτυχθεί ολόπλευρα.

Η επαφή των παιδιών με τα έργα τέχνης προσφέρει πλούσια ερεθίσματα για την καλλιέργεια της αισθητικής τους και τους δίνει την ευκαιρία να αναπτύξουν μία προσωπική σχέση με τον πολιτισμό. Παράλληλα, τους δίνεται η δυνατότητα μέσα από αυτά να έρθουν σε επαφή και να γνωρίσουν μεγάλους καλλιτέχνες.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να φέρουμε τα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε επαφή με έργα και τεχνικές καταξιωμένων καλλιτεχνών, όπως του Μιρό, του Έρνστ, του Νταλί, του Κλέε, του Γουόρχολ και του Μόρρις.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το *θεωρητικό* και το *εμπειρικό*. Το πρώτο μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια που προσπαθούν να τεκμηριώσουν θεωρητικά το εμπειρικό μέρος αυτής της εργασίας. Τα κεφάλαια αυτά αναφέρονται στις εικαστικές τέχνες γενικά και στην σχέση της εκπαίδευσης με τα εικαστικά.

Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «*Ο κόσμος των εικαστικών τεχνών*» είναι μια θεωρητική προσέγγιση των μορφών των εικαστικών τεχνών. Περιλαμβάνει τις διάφορες μορφές των εικαστικών τεχνών και συγκεκριμένα την τέχνη της ζωγραφικής, της χαρακτικής, της γλυπτικής και των κατασκευών και στην τελευταία ενότητα γίνεται μια αναφορά στους καλλιτέχνες που ασχολήθηκαν και επηρεάστηκαν από τις εικαστικές δημιουργίες των παιδιών.

Το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «*Εκπαίδευση και Εικαστικά*», περιλαμβάνει απόψεις των θεμελιωτών του νηπιαγωγείου για τις εικαστικές δραστηριότητες, καθώς και την παιδαγωγική σκοπιμότητα των εικαστικών τεχνών. Παράλληλα, αναφέρει τον σκοπό και τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος για τα εικαστικά, καθώς και τους τρόπους οργάνωσης εικαστικών δραστηριοτήτων, παρουσιάζοντας της βασικές προϋποθέσεις, αρχές και κατηγοριοποιήσεις των δραστηριοτήτων. Τέλος, γίνεται μία μικρή παρουσίαση του τρόπου προσέγγισης των παιδιών με τα έργα τέχνης μέσα από

τους καλλιτέχνες και περιλαμβάνει και μία βιογραφική παρουσίαση καλλιτεχνών και δραστηριοτήτων, που θα αποτελέσουν τις βάσεις για την έρευνα.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει το ερευνητικό πεδίο, το οποίο αποτελείται από δύο έρευνες. Η πρώτη έρευνα αποτελείται από ένα ερωτηματολόγιο σχετικό με τις εικαστικές δραστηριότητες και τους καλλιτέχνες και αφορά τις νηπιαγωγούς και συγκεκριμένα κατά πόσο συνδέουν ή όχι τις εικαστικές δραστηριότητες που παρουσιάζουν στο νηπιαγωγείο τους με μεγάλους καλλιτέχνες.

Η δεύτερη έρευνα είναι σχετική με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλων δραστηριοτήτων εμπνευσμένων από τεχνικές και έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών και είναι η συνέχεια της προηγούμενης έρευνας.

Και στις δύο έρευνες περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και γίνεται επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων, έτσι ώστε να προχωρήσουμε σε κάποια συμπεράσματα και προτάσεις.

Στο τέλος της εργασίας υπάρχει η βιβλιογραφία και το παράρτημα, που περιλαμβάνει μία λίστα τεχνικών ζωγραφικής, γλυπτικής και χαρακτικής, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της πρώτης έρευνας, έναν οδηγό παρατήρησης δραστηριοτήτων που εφαρμόστηκε στην δεύτερη έρευνα, καθώς και φωτογραφικό υλικό με αντίστοιχες εργασίες παιδιών που έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Θ
Ε
Ω
Ρ
Η
Τ
Ι
Κ
Ο
Μ
Ε
Ρ
Ο
Σ

1ο Μέρος:
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ
ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

1. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

1.1. Γενικά

Στη σκέψη μας οι εικαστικές τέχνες ταυτίζονται με τη δημιουργία. Έτσι, με τη δημιουργία των εικαστικών τεχνών έχουμε «τη δυνατότητα να εκφράσουμε μια «στάση» απέναντι στον κόσμο, μια «οπτική αντίληψη» απέναντι στη ζωή, μια «απελευθέρωση» από την καθημερινότητα, μια «πρακτική» και απαίτηση ζωής» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.35).

Με τις εικαστικές τέχνες ο άνθρωπος δεν περιορίζεται μόνο στη «μετάφραση» της γνωστής πραγματικότητας, αλλά αγωνίζεται να δημιουργήσει και μια νέα. Ο Adolpho Ferriere (1922) θεωρεί τις εικαστικές τέχνες «σημαντικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν την παρατήρηση, την κρίση, το νοητικό συνειρμό, τη φαντασία, την ειλικρίνεια, ευνοούν το συντονισμό των ψυχικών δυνάμεων, κινητοποιούν όλες τις αισθήσεις, τα όργανα και τις λειτουργίες του σώματος και κεντρίζουν το εφευρετικό πνεύμα» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.35).

Ήδη από την παιδική ηλικία, οι εικαστικές τέχνες συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ανθρώπου. Η ενασχόληση των παιδιών με τις εικαστικές τέχνες και η δημιουργία έργων τα αναπτύσσουν πνευματικά, τα ολοκληρώνουν ψυχικά, αλλά τους προσφέρουν και αυτοπεποίθηση.

Έτσι, στο πρώτο μέρος της εργασίας μας θα κάνουμε μια αναφορά στον κόσμο των εικαστικών τεχνών και συγκεκριμένα στις μορφές των εικαστικών τεχνών - ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική, κατασκευές- και στους καλλιτέχνες που ασχολήθηκαν ή εμπνεύστηκαν από τις δημιουργίες των παιδιών.

1.2. Μορφές των εικαστικών τεχνών

Ο άνθρωπος μέσα από τις εικαστικές τέχνες προσπαθεί να επιτύχει τη μεταμόρφωση της ύλης σε μία παραστατική μορφή: «επιχειρεί, δηλαδή, μια σειρά συνθέσεων και επεξεργασίες υλικών ώστε να προκαλέσει ένα δημιούργημα, το οποίο θα έχει στοιχεία χρώματος δοσμένα στο χώρο» (Μαγουλιώτης, 2003, σ.9).

Άλλωστε, οι εικαστικές τέχνες ασχολούνται με το πλάσιμο των υλικών και σκοπεύουν στη μετατροπή τους σε έργα, τα οποία απεικονίζουν πραγματικούς ή φανταστικούς κόσμους.

Στις εικαστικές τέχνες ανήκει η τέχνη της Ζωγραφικής, η τέχνη της Γλυπτικής, η τέχνη της Χαρακτικής και η τέχνη του σχεδίου γενικότερα, η οποία θεωρείται η βάση όλων των άλλων τεχνών.

1.2.1. Η τέχνη της ζωγραφικής

Η ζωγραφική είναι «η τέχνη του χρώματος» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.26) και μαζί με τη γλώσσα και το χορό αποτελεί την πιο αρχέγονη μορφή έκφρασης του ανθρώπου.

Η πληγωμένη αντιλόπη του σπηλαίου της Altamira στη Β. Ισπανία και η ομάδα κυνηγετικών ζώων στο σπήλαιο Lascaux της Ν. Γαλλίας, έργα εγχάρακτα και ζωγραφισμένα, αποτελούν τα πρώτα δείγματα εικαστικής έκφρασης του ανθρώπου από την παλαιολιθική κιάλας εποχή (Τρούλης, 1991: σ.81-82).

Από τους αρχαίους χρόνους ο άνθρωπος ένιωθε την ανάγκη να ζωγραφίζει, δηλαδή να παρουσιάζει με εικόνες τα συναισθήματά του. Ο προϊστορικός άνθρωπος, πριν ακόμα αποκτήσει σπίτι, ζωγράφιζε στους τοίχους των φυσικών καταφυγίων που τον φιλοξενούσαν, σκηνές κυνηγιού και ζωής εκείνου του καιρού. Ήταν γι' αυτόν μια δραστηριότητα άνευ σημασία και αυτό το γεγονός μπορεί να εξηγηθεί μόνο αν αναγνωρίσουμε στη ζωγραφική μία από τις βασικές δυνατότητες που έχει ο άνθρωπος για να εκφράσει τις ανάγκες, επιθυμίες και τα προβλήματά του (Εγκυκλοπαίδεια Εικονογνώση, τ.3, 1997: σ.138).

Όπως δείχνουν οι πρωτόγονες παραστάσεις, η τέχνη της ζωγραφικής «βασίζεται και πραγματοποιείται πάνω στις γραμμές του σχεδίου και ολοκληρώνεται με τα χρώματα. Απεικονίζει πραγματικούς και φανταστικούς κόσμους και το προϊόν της αποκαλείται έργο ζωγραφικό ή ζωγραφιά ή ζωγραφική δημιουργία ή πίνακας, κ.ά.» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.26).

Η ζωγραφική σαν μέσο έκφρασης δεν είναι ίδια σε όλους τους ανθρώπους. Σε μερικούς από αυτούς υπάρχει μια φυσική προδιάθεση για δημιουργία, προδιάθεση που αναπτύσσεται εξ ολοκλήρου μόνο όταν συνοδεύεται από σταθερό ζήλο στην προπαρασκευή και στη μελέτη.

Τα έργα της ζωγραφικής μπορεί να είναι *σταθερά* ή *φορητά* και εμφανίζονται πάνω σε διδιάστατες επιφάνειες. Παράλληλα, για να ζωγραφίσουμε κάτι εκτός από τις επιφάνειες χρειαζόμαστε και χρώματα-μπογιές, οι οποίες είτε κολλάνε απευθείας

πάνω στην επιφάνεια είτε υγροποιούνται πρώτα με διαφορετικές κολλητικές ουσίες (Μαγουλιώτης, 2002: σ.26).

1.2.2. Η τέχνη της χαρακτηριστικής

Κάποια στιγμή της ζωής μας σίγουρα θα μας προκάλεσε μεγάλο ενδιαφέρον και θα μας γοήτευσε το αποτύπωμα της λερωμένης παλάμης ή του πέλματός μας πάνω σε μία επιφάνεια. Και το ενδιαφέρον αυτό θα μεγάλωνε με την εσκεμμένη επανάληψη αυτών των αποτελεσμάτων (Μαγουλιώτης, 2001: σ.13).

Αυτό είναι θα λέγαμε και μια πρώτη ένδειξη της προσπάθειας του ανθρώπου να βρει μια τεχνική με την βοήθεια της οποίας να μπορεί να βγάλει πολλά αντίτυπα μιας πρότυπης δημιουργίας, σκέψης και ιδέας του. Έτσι, μέσα από αυτή την επιθυμία και την έρευνα του ανθρώπου γεννήθηκε η Χαρακτική.

Η ιστορία της χαρακτηριστικής αρχίζει από τους πρωτόγονους πολιτισμούς με τη χάραξη πάνω στους βράχους. Είναι μια τέχνη κατά την οποία οι εικόνες σχεδιάζονται και χαράσσονται από τον καλλιτέχνη χαρακτή πάνω σε μία πλάκα λίθου ή ξύλου ή χαλκού ή άλλου υλικού, που στη συνέχεια η πλάκα αυτή μελανώνεται και από εκεί τυπώνονται οι εικόνες με ειδικά χαρτιά (Μαγουλιώτης, 2002: σ.26-27).

Πρόκειται για την τεχνική παραγωγής περισσότερων από ένα αντιτύπων σε χαρτί, που επιτυγχάνεται με την επεξεργασία (συνήθως χάραξη) μίας πλάκας από ξύλο, χαλκό ή πέτρα. Ανάλογα με το υλικό της πλάκας έχουμε τρεις κυρίως κατηγορίες χαρακτηριστικής: την ξυλογραφία, τη χαλκογραφία και τη λιθογραφία. Η πλάκα δουλεύεται με διαφορετικό κατά περίπτωση τρόπο, ώστε πάνω της να σχηματιστεί η παράσταση που πρέπει να αναπαραχθεί. Στη συνέχεια μελανώνεται και εφαρμόζεται πάνω της με πίεση το χαρτί, ώστε η παράσταση να αποτυπωθεί πάνω σ' αυτό. Οι τυπωμένες σελίδες ονομάζονται χαρακτικά ή τυπώματα ή –ανάλογα με την τεχνική που ακολουθήθηκε για την παραγωγή τους– ξυλογραφίες, χαλκογραφίες ή λιθογραφίες (Εγκυκλοπαίδεια Εικονογνώση, τ.8,1997: σ.129-130).

Η παλιότερη και απλούστερη τεχνική της χαρακτηριστικής είναι η ξυλογραφία, όπου το ξύλο χαράζεται με ειδικά κοπίδια και αφαιρούνται τμήματα έτσι ώστε να αποτυπωθούν στο χαρτί τα μέρη που έχουν μείνει ανέπαφα. Στη χαλκογραφία, τα παλαιότερα δείγματα της οποίας χρονολογούνται γύρω στα μέσα του 15ου αι., η χάλκινη πλάκα χαράσσεται με ειδικό εργαλείο, μελανώνεται και σκουπίζεται. Το μελάνι που έχει μείνει στα σημεία που έχουν χαραχτεί αποτυπώνεται στο χαρτί όταν ο

χαλκός μπει στο πιεστήριο. Η πιο πρόσφατη μορφή χαρακτηριστικής είναι η λιθογραφία, στην οποία χρησιμοποιούνται ειδικές πέτρες, πάνω στις οποίες σχεδιάζεται η παράσταση με λιπαρές ουσίες.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι εκτός από τις απλές αυτές εκδοχές υπάρχουν πάμπολλες παραλλαγές. Ειδικά κατά τη διάρκεια του 20ού αι. οι καλλιτέχνες πειραματίστηκαν έντονα στις τεχνικές της χαρακτηριστικής, συνδυάζοντας διάφορες μεθόδους, με αποτέλεσμα πολλές φορές να είναι δύσκολη η διάκριση, ακόμη και η ονομασία, των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από μια σειρά μεικτών τεχνικών (Εγκυκλοπαίδεια Εικονογνώση, τ.8,1997: σ.130).

«Βασικό χαρακτηριστικό όλων των χαρακτηριστικών είναι η δυνατότητα να υπάρχουν σε περισσότερα από ένα αντίτυπα χωρίς να μειώνεται ή πρωτοτυπία τους» (Μαγουλιώτης, 2001: σ.73).

1.2.3. Η τέχνη της γλυπτικής και των κατασκευών

Η γλυπτική χαρακτηρίζεται ως η τέχνη του όγκου, η τέχνη των τριών διαστάσεων. Γλυπτική σημαίνει τη λάξευση, τη χάραξη, το πλάσιμο της ύλης με σκοπό τη μεταμόρφωσή της σε μια άλλη μορφή – έργο. «Με την τεχνική της χάραξης πάνω στη πέτρα, η γλυπτική θεωρείται ως η πρώτη στη γέννηση των εικαστικών τεχνών» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.26).

Οι άνθρωποι έκαναν γλυπτική από παμπάλαια χρόνια, μορφές ανθρώπων και ζώων ενγένει. Συχνά εξωπραγματικές μορφές, προερχόμενες από την φαντασία του γλύπτη.

Η γλυπτική λέγεται «ολόγλυφη» όταν δουλεύεται από όλες τις πλευρές και «ανάγλυφη» όταν από επίπεδο φόντο βγαίνει ένα μέρος της μορφής, ορατό μόνο από μπροστά. Γίνεται με δύο κυρίως τεχνικές: την «αφαιρετική», η οποία συνίσταται στην αφαίρεση μέσω της σμίλευξης μερών του υλικού (πέτρα, μάρμαρο, ξύλο) από ένα συμπαγή υλικό ή όγκο και την «προσθετική», η οποία συνίσταται στην πρόσθεση υλικού (γύψο, άργιλο, κερί) πάνω σε άλλα (Εγκυκλοπαίδεια Εικονογνώση, τ.2,1997: σ.110).

1.3. Καλλιτέχνες και παιδιά

Αν παρατηρήσουμε τα σχέδια και τις ζωγραφιές των μικρών παιδιών και τα συγκρίνουμε με τα έργα διάσημων καλλιτεχνών, όπως του Klee, του Klimt, του Miro και του Picasso, θα διαπιστώσουμε αρκετές ομοιότητες, οι οποίες πολλές φορές είναι εκπληκτικές και σε τέτοιο βαθμό μάλιστα «που είναι δυνατόν να αναμείξουμε σχέδια και ζωγραφιές των παιδιών με έργα επαγγελματιών καλλιτεχνών και να ξεγελάσουμε ακόμα και φοιτητές της τέχνης όσον αφορά στις ταυτότητες των δημιουργιών τους» (Glyn & Silk, 1997: σ.108).

Οι ομοιότητες αυτές, όμως, δεν είναι τυχαίες. Οι επαγγελματίες καλλιτέχνες έχουν συνειδητά αντιγράψει τον τρόπο σχεδίασης των μικρών παιδιών. Ο Klee, για παράδειγμα, μελέτησε και επηρεάστηκε πάρα πολύ από την παιδική τέχνη, όπως επίσης, ο Miro και ο Picasso, οι οποίοι επιλέγοντας ως πηγή έμπνευσης τον τρόπο σχεδίασης και ζωγραφικής των παιδιών «αντέδρασαν σχετικά ηθελημένα σε προϋπάρχοντα πρότυπα αισθητικής προτίμησης, αν και οι δύο μπορούσαν να παράγουν υψηλά ρεαλιστικές εικόνες προοπτικής» (Glyn & Silk, 1997: σ.209).

Στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα σημειώθηκε μια βαθιά αλλαγή της τέχνης, η οποία συνεχίζεται και ως τις μέρες μας. Οι σύγχρονοι καλλιτέχνες, ακολουθώντας μια τάση αποδιάρθρωσης, ασχολήθηκαν με μορφές που βρίσκονταν στο περιθώριο της παραδοσιακής τέχνης. Το ενδιαφέρον για την παιδική ζωγραφική εντάσσεται σε αυτή την αναζήτηση μιας έκφρασης αυθόρμητης και πρωτότυπης και όσο το δυνατόν λιγότερο δέσμιας με την παραδοσιακή τέχνη (Meredieu, 1981: σ.17).

Οι καλλιτέχνες ελπίζουν να ξαναγυρίσουν στο σημείο μηδέν της δημιουργίας και να θεμελιώσουν την τέχνη εξ αρχής. Θέλουν μια τέχνη πιο καθαρή, όπου ο κοινωνικός παράγοντας θα παίζει ένα δευτερεύοντα ρόλο. Γι' αυτούς, «η παιδική τέχνη παρουσιάζει μια σταθερή ιδιομορφία οποιοδήποτε και αν είναι το πολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει το παιδί» (Μουρέλος, 1985: σ.50). Το παιδικό σχέδιο αναπτύσσεται ανεξάρτητα από οποιαδήποτε κοινωνική σκοπιμότητα.

Θαυμάζουν και ζηλεύουν τα σχέδια και τις ζωγραφιές των μικρών παιδιών, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν ελεύθερα τα χρώματα, τη στερεότυπη διάρθρωση του σχεδίου και τη διάπλαση του εικαστικού χώρου (Μουρέλος, 1985: σ.51, 58-61).

Όσον αφορά το χώρο, το παιδί δημιουργεί έναν άλλο, έναν υποτυπώδη εικαστικό χώρο και όχι την αναπαράσταση ενός πραγματικού. Είναι ένας ιδιότυπος σχηματικός

χώρος, όπου δημιουργείται από το παιδί σε άμεση σχέση με τις πρώτες μορφές που σχεδιάζει. Γι' αυτό, «δεν είναι διόλου περιεργο που μερικοί σύγχρονοι ζωγράφοι όπως ο Klee, θέλοντας να βρουν ένα πρωτόγνωρο όραμα του εικαστικού χώρου ξεκινούν από έναν ανάλογο γραφισμό από αυτόν που ξεκινά το παιδί, ενώ άλλοι, ζωγραφίζουν τα έργα τους με κηλίδες σαν αυτές που φτιάχνει το παιδί όταν βάλουν στη διάθεσή του μια ρευστή γραφική ή χρωστική ύλη» (Μουρέλος, 1985: σ.60).

Οι σύγχρονοι καλλιτέχνες, όπως και τα παιδιά, στη ζωή τους αναζητούν και ευχαριστιούνται από ζωηρές εντυπώσεις, όπως δυνατών ήχων, έντονων χρωμάτων, γρήγορων ή ζωντανών κινήσεων. Έτσι, θέλοντας να βρουν πρωτόγνωρα εικαστικά οράματα, καταφεύγουν στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζουν τα παιδιά σχήματα και γραμμές.

Ο Κλέε, αυτοχαρακτηρίζεται «παιδικός άντρας» και ψάχνει να ξαναβρεί ένα πρωτογενές στάδιο, ένα «λευκό πνεύμα». Επιζητά την ανάγκη της καλλιέργειας δημιουργικών μέσων, της καθαρής καλλιέργειας, της καθαρής χρήσης τους. Μιλώντας για το έργο του, λέει: «*Ο μύθος για τον παιδιάστικο χαρακτήρα του σχεδίου μου πρέπει να προήλθε από εκείνες τις γραμμικές συνθέσεις μου, όπου προσπάθησα να συνδυάσω μια συγκεκριμένη εικόνα, ας πούμε του ανθρώπου, με την καθαρή αναπαράσταση του γραμμικού στοιχείου*» και συνεχίζει «...δοκίμασα το καθαρό σχέδιο, δοκίμασα τη ζωγραφική σε καθαρούς τόνους, ζωγραφική που εφαρμόζουν τα παιδιά» (Read, γχ: σ.55-57).

Αυτή η διάθεση των καλλιτεχνών για απογύμνωση και για απόδοση καθαρών μορφών, δίνει στο παιδικό σχέδιο μια υποδειγματική αξία, γιατί το παιδί ζωγραφίζει και χρωματίζει πράγματι για πρώτη φορά (Mereditieu,1981: σ.17).

Οι καλλιτέχνες «αρνούνται πια να διαχωρίσουν τέχνη και ζωή και τείνουν να μετασηματίσουν τα πάντα σε μια σειρά από καλλιτεχνικές εμπειρίες. Η παιδική τέχνη βρίσκεται γι' αυτούς πέρα από τη γραμμή εκείνη που χωρίζει την καθημερινή ζωή από την τέχνη ως 'πολυτελή' απασχόληση. Αγνοεί την τομή που πραγματοποιεί ο ενήλικος ανάμεσα στην κουλτούρα και τη ζωή, τομή που αφαιρεί, που ευνουχίζει ένα μέρος του εαυτού του» (Mereditieu,1981: σ.19-20).

Ακόμη και από τις πρώτες εκδηλώσεις της παιδικής τέχνης οι σύγχρονοι καλλιτέχνες δεν έμειναν ασυγκίνητοι: ο Κλέε αφήνει τη γραμμή να τρέξει και να επαναληφθεί στην τύχη ή ο Μιρό χρησιμοποιεί μαζί με την τεχνική του μουτζουρώματος παιδικές μεθόδους, όπως το παραγέμισμα της επιφάνειας με πλήθος σημεία, αστέρια, σήματα (Mereditieu,1981: σ.22-23).

Η μαγική σκέψη του παιδιού καθώς συγχέει το πραγματικό με το φανταστικό, εξελίσσεται με τον τρόπο του παιχνιδιού και λειτουργεί σαν απομίμηση και σαν αλήθεια. «Αυτές τις γενναιόδωρες αξίες, αυτή την αίσθηση γιορτής, αυτήν την αμεσότητα της επινόησης που χαρακτηρίζουν το παιδί, η σύγχρονη τέχνη τα ανακαλύπτει ξανά στο χάπενινγκ, στην κινησιακή ζωγραφική και σε όλες τις εκδηλώσεις τις αντι-τέχνης» (Meredieu,1981: σ.20).

Δεν είναι λοιπόν περίεργο που ο παιδικός κόσμος φάνηκε γεμάτος αστραφερά σημεία σε πολλούς καλλιτέχνες της εποχής!

Χαρακτηριστική είναι η φράση του Πάμπλο Πικάσο: *«Παλιά ζωγράφιζα όπως ο Ραφαήλ· μου χρειάστηκε μια ολόκληρη ζωή για να μάθω να ζωγραφίζω όπως τα παιδιά».*

2ο Μέρος:
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
&
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

2.1 Γενικά

Η συμμετοχή των παιδιών σε δημιουργικές –καλλιτεχνικές δραστηριότητες, με την κατάλληλη παιδαγωγική αξιοποίηση, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά τόσο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους όσο και στην υποστήριξη της μαθησιακής τους προσπάθειας και της συνολικής τους ανάπτυξης.

Πολλοί παιδαγωγοί ασχολήθηκαν με τις εικαστικές δημιουργίες των παιδιών και ανακάλυψαν την τόσο σημαντική σημασία που έχουν για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, γι' αυτό και στην παρακάτω ενότητα του παρών κεφαλαίου αναφέρουμε τις απόψεις μερικών από τους πιο σπουδαίους παιδαγωγούς για τις εικαστικές δραστηριότητες, όπως επίσης και την παιδαγωγική σκοπιμότητα των εικαστικών τεχνών.

Στη συνέχεια, αναφέρουμε τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος για τα εικαστικά, καθώς και τις βασικές προϋποθέσεις, αρχές και κατηγοριοποιήσεις για την σωστή οργάνωση των εικαστικών δραστηριοτήτων. Στις τελευταίες ενότητες, παρουσιάζουμε διάφορους τρόπους και μεθόδους για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με διάφορους καλλιτέχνες και γίνεται παρουσίαση κάποιων καλλιτεχνών και τεχνικών, σχετικών με την έρευνά μας.

2.2. Απόψεις παιδαγωγών για τις εικαστικές δραστηριότητες

Το μάθημα των καλλιτεχνικών αρχικά είχε ως σκοπό την προσφορά γνώσεων περί των εικαστικών τεχνών, να βοηθήσει την εξέλιξη και να καταστήσει τους μαθητές φιλότεχνους. Στη συνέχεια, όμως, οι παιδαγωγοί ανακάλυψαν την σημασία που έχει για την πνευματική εξέλιξη των παιδιών και την εμπέδωση γνώσεων (Μουζάκης, 1984: σ.26) και έτσι το ενδιαφέρον τους κινήθηκε σε δύο άξονες (Κακίση-Παναγοπούλου, 2001: σ.51) :

- (α) στη χρήση της ζωγραφικής ως βοηθητικής μεθόδου για τη διδασκαλία μαθημάτων, και
- (β) στην επίδραση της εκπαίδευσης στην εξέλιξη της ζωγραφικής.

Τις χειροτεχνικές κατασκευές ως δημιουργικές δραστηριότητες, εισήγαγε πρώτος στα νηπιαγωγεία, ο Γερμανός παιδαγωγός Friedrich Froebel. Ήταν ο πρώτος που

έγραψε για την προσχολική αγωγή και διαμόρφωσε μεθόδους για εφαρμογή στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου. «Πίστευε ότι όλη η πνευματική εξέλιξη του νηπίου συνδέεται άμεσα με τις χειροτεχνικές –εικαστικές δραστηριότητες και γι' αυτό έδινε έμφαση στην εποπτική διδασκαλία και την αυτενέργεια των παιδιών, τονίζοντας ιδιαίτερα τα σχήματα, τα χρώματα, τα οπτικά και κινητικά αισθήματα» (Κόφφας, 1989: σ.236).

Ο Froebel συγκαταλέγεται στους πατέρες του «σχολείου εργασίας». Περίφημες είναι οι σειρές Παιχνιδιών – Δώρων, καθώς και οι χειρονακτικές εργασίες του, με τις οποίες αποσκοπούσε να παροτρύνει το νήπιο για δημιουργικές δραστηριότητες, για έκφραση των σκέψεων και για εμπέδωση των γνώσεών του (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1981: σ.100-103).

Οι σπουδαιότερες από τις εικαστικές εργασίες που καθιερώθηκαν από τον Froebel στο νηπιαγωγείο είναι: η πλαστική, η υφαντική, η κοπτική, το κέντημα, η κολλητική, οι χειροτεχνίες με διπλωματική και άλλες πολλές (Houssaye, 2000: σ.80-84).

Η Maria Montessori, διδάκτορας της ιατρικής και της παιδαγωγικής, ασχολήθηκε συστηματικά με την αγωγή και την ομαλή εξέλιξη των παιδιών της προσχολικής ηλικίας. Η μοντεσσοριανή μέθοδος συνιστά ήρεμη, ομαλή και ελεύθερη εξέλιξη του νηπίου μέσα σε ένα περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού (Κόφφας, 1989: σ.239-240).

Στην αγωγή και στη διδασκαλία, η Montessori τοποθετεί το δάσκαλο σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με το υλικό διδασκαλίας και το παιδί (Reble, 1996: σ.456). Το υλικό είναι κατάλληλο και ειδικό για την αγωγή κάθε αίσθησης και κάθε αισθητήριου οργάνου, αλλά ταυτόχρονα «και για τη γύμναση των μυών και την ανάπτυξη της ευφυΐας, των κοινωνικών συναισθημάτων και της ηθικής βούλησης» (Κόφφας, 1989: σ.241).

Είναι αρνητική απέναντι στη διδασκαλία του σχεδίου στο παιδί και προτείνει έναν έμμεσο τρόπο, «αφήνοντας το παιδί ελεύθερο στη μυστηριώδη και εξαγνιστική εργασία της δημιουργίας αντικειμένων σύμφωνα με τα δικά του συναισθήματα» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.65). Θεωρεί πως η καλύτερη προετοιμασία για το σχέδιο είναι η καλλιέργεια των ματιών, η εξάσκηση των χεριών και η ευαισθητοποίηση της ψυχής, η οποία πρέπει να είναι γεμάτη με συναισθήματα.

Για αυτό, αποκλείει τις φεβρολιανές εργασίες (κεντητή, κοπή, περαστή, κλπ). Τις θεωρεί βλαβερές, «γιατί το παιδί στην ηλικία αυτή δεν έχει αρκετά ανεπτυγμένους τους προσαρμοστές μυς του ματιού και έτσι, εισάγει την πλαστική και ιδιαίτερα την

αγγειοπλαστική με μια κοινωνική χρησιμότητα, όπως ακριβώς τη συνέλαβε ο ανθρώπινος νους στα πρώτα σχέδιά του, καθώς και την *αρχιτεκτονική*, όπου τα παιδιά κατασκευάζουν τούβλα για να χτίσουν σπιτάκια στον κήπο» (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1981: σ.101-102). Η πλαστική και η αρχιτεκτονική για την Montessori είναι η πρώτη φάση εξέλιξης στην ανθρώπινη κοινωνία.

Ο Pestalozzi πιστεύει πως η σκέψη του παιδιού αρχίζει να λειτουργεί μέσω των αισθήσεων, οι οποίες το καθοδηγούν στη μάθηση και στην κρίση. Προτείνει δραστηριότητες μέσα από τις οποίες το παιδί μαθαίνει να χρησιμοποιεί τα χέρια και τα μάτια του και αναπτύσσει την αισθητική σκέψη (Μαγουλιώτης, 2002: σ.65).

Για τον Pestalozzi, η παιδαγωγική είναι πάνω απ' όλες τις απόψεις κίνηση. Σαν αρχή της δραστηριότητας θεωρεί ότι το παιδί πρέπει να βρίσκεται πάντα σε κατάσταση δράσης, πρωτοβουλίας και δημιουργίας (Houssaye, 2000 :σ.67).

Ο Decroly επιδιώκει την ολική ανάπτυξη του παιδιού, τόσο στον πνευματικό και κοινωνικό τομέα, όσο και στον συναισθηματικό και καλλιτεχνικό τομέα. Η παρατήρηση και ο συσχετισμός ωθούν το παιδί προς την έκφραση και την ερμηνεία της σκέψης του (Houssaye, 2000: σ.193).

Οι χειροτεχνικές εργασίες στο σχολείο του Decroly είναι χρήσιμες (το παιδί μπορεί να δει αμέσως τη χρησιμότητά τους), χρησιμοποιήσιμες (να μπορούν τα παιδιά να τις χρησιμοποιήσουν σε οποιαδήποτε στιγμή), τακτικές (οι εργασίες γίνονται κάθε στιγμή) και ευκαιριακές (εξαρτάται από την εποχή ή την ανάγκη). Τα κυριότερα είδη τους είναι η χειροτεχνία, η ξυλουργική, το πλέξιμο και το ράψιμο, η καλαθοπλεκτική, η υφαντική, τα ανάγλυφα – ξυλοπλαστική – πυρογραφία και το τυπογραφείο (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1981: σ.160-161).

Όσον αφορά την πλαστική και την ιχνογραφία, θεωρεί ότι η πλαστική προηγείται της ιχνογραφίας και ότι είναι αυθόρμητη. Το παιδί, υποστηρίζει, pláθοντας παρατηρεί τη μορφή των αντικειμένων και παρασκευάζεται για το ιχνογράφημα. Υποστηρίζει την ελεύθερη πλαστική και ιχνογραφία. «Το παιδί εκφράζει ό,τι του αρέσει, όπως του αρέσει» (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1981: σ.161).

Οι παιδαγωγικές αρετές του σχεδίου κατά τον Rousseau και τον Duruy, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της όρασης και της ευελιξίας του χεριού.

Γενικά, οι παιδαγωγοί προτείνουν δραστηριότητες με σκοπό την άσκηση της παρατήρησης πάνω στον πραγματικό κόσμο, στοχεύοντας στον εμπλουτισμό των εμπειριών, των γνώσεων και των ικανοτήτων του παιδιού.

2.3. Παιδαγωγική σκοπιμότητα των εικαστικών τεχνών

Οι ποικίλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες των παιδιών στο νηπιαγωγείο, εκτός από την αφύπνιση και καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της αισθητικής τους ευαισθησίας, υποβοηθούν την ψυχοκινητική, συναισθηματική, κοινωνική και ηθική ανάπτυξη. «Στηρίζονται λιγότερο ή περισσότερο σε μια νοητική διαδικασία, η οποία μέσω της συμβολικής λειτουργίας (Piaget) επιτρέπει στο νήπιο να εκφράζεται ελεύθερα και δημιουργικά» (Κόφφας, 1989: σ.60).

Έτσι το νήπιο με τις ποικίλες αισθητικές – καλλιτέχνες δραστηριότητες εκφράζεται πολύπλευρα και σφαιρικά. Αισθάνεται μέσα από αυτές ιδιαίτερη χαρά, εκφράζει την ανθρώπινη ύπαρξή του, προβάλλει τον εαυτό του, υπερνικά τις δυσκολίες του, εκτονώνεται ψυχικά, εξωτερικεύει τα συναισθήματά του και γενικά αναπτύσσει δημιουργική δραστηριότητα για την αυτοέκφραση και ανάπτυξή του (ΥΠΕΠΘ, 1987: σ.149).

Μέσα από αυτές αναπτύσσει την παρατηρητικότητά του, στρέφει την προσοχή του σε λεπτομέρειες και γενικά επιδρούν ευνοϊκά στην ανάπτυξη της προσοχής και της αντιληπτικής του ικανότητας.

Ο Ηλίας Βιγγόπουλος (1982, σ.11) παρατηρεί ότι οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες του παιδιού «ασκούν χωρίς καταπίεση την επιμονή και υπομονή του, την προσοχή, την τάξη και τη μεθοδικότητα στην εργασία. Καλλιεργούν την παρατηρητικότητα, τη φαντασία, την επινοητικότητα. Κεντρίζουν την άμιλλα και συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση και γενικότερα στην προσαρμογή του στο φυσικό, το τεχνικό, το ανθρώπινο περιβάλλον»

Παράλληλα, βοηθούν στην αισθησεοκινητική ανάπτυξη του παιδιού, συμβάλλουν στην απόκτηση της αυτοκυριαρχίας και αυτοπεποίθησης και το βοηθούν να βεβαιώσει την ύπαρξή του στον κόσμο (Τρούλης, 1991: σ.62).

Ακόμη, οι εικαστικές δραστηριότητες καλλιεργούν την μνήμη και ενισχύουν την βούληση του νηπίου. Το παιδί ασχολούμενο με τις εικαστικές δραστηριότητες απολαμβάνει και την πρακτική διάσταση των δημιουργιών του, αφού με το πέρας των εικαστικών του δημιουργιών μπορεί να αξιοποιήσει τα έργα του σε άλλες δραστηριότητες, όπως στο παιχνίδι, στο κουκλοθέατρο, κλπ. (Μαγουλιώτης, 2002: σ.45).

Μέσα από τη δημιουργική δραστηριότητα θέλουμε το παιδί να βρίσκει μιαν ικανοποίηση που αποτελεί το στόχο του εγχειρήματός του. Το αποτέλεσμα δεν είναι

παρά η ανταμοιβή, επιπλέον, της προσπάθειάς του, μια διαρκής απόδειξη για τον εαυτό του της εγκυρότητας της εργασίας του (Duquet & Stern, 1992: σ.48).

Ζωγραφίζοντας ή πλάθοντας, το παιδί μαθαίνει να σκέπτεται, ενθαρρύνεται να παίρνει πρωτοβουλίες, ενισχύεται η έκφραση και αναπτύσσεται η παρατηρητικότητα και η δημιουργική του φαντασία. «Ζει ξανά όσα είδε κάποτε» (Σιβροπούλου, 1998: σ.95).

Η κάθε μορφή εικαστικής τέχνης προσφέρει πάρα πολλά στην ανάπτυξη και στην καλλιέργεια του παιδιού και γι' αυτό θεωρήσαμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε την παιδαγωγική σκοπιμότητα της κάθε μορφής εικαστικής τέχνης ξεχωριστά:

α. Ζωγραφική

Η ζωγραφική από τη φύση της θεωρείται σαν εξελιγμένη δραστηριότητα, η οποία περιέχει σε ορισμένο βαθμό τις λειτουργίες των άλλων δημιουργικών τεχνικών. Είναι πλούσια σε παιδευτικές αρετές δραστηριότητα και η σημασία της είναι τεράστια (Duquet & Stern, 1992: σ.37).

Το νήπιο με τη ζωγραφική αναπτύσσει πρώτα απ' όλα μια εσωτερική γλώσσα για σκέψη και ονειροπόληση και μετά ένα μέσο για δημιουργική και καλλιτεχνική δράση (Κόφφας, 1989: σ.87-88). Μαθαίνει και κατακτά μέσα από αυτή με ασφαλή τρόπο τον κόσμο του περιβάλλοντός του.

Μέσα από αυτήν εκφράζει τις απορίες και τις σκέψεις του με διάφορα υλικά και με ένα δικό του, προσωπικό, τρόπο. Έχει τη δυνατότητα να εξωτερικεύει εικαστικά τις ιδέες και τα συναισθήματά του με συμβολικές εικόνες, στην κατασκευή των οποίων μαθαίνει να στηρίζεται στις δικές του ευαισθησίες, χρησιμοποιώντας κάθε άμεσο ή έμμεσο ερέθισμα που του παρέχεται (Μαγουλιώτης, 2002: σ.43-44).

Του δίνεται η δυνατότητα να δημιουργεί, να σχεδιάζει, να ζωγραφίζει, να κατασκευάζει εικόνες που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματική απεικόνιση, αλλά με ό,τι συλλαμβάνει ή επεξεργάζεται ή πλάθει η φαντασία του ή κρίνει η σκέψη του (Μαγουλιώτης, 2002: σ.43).

Παράλληλα, έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει απεικόνιση με πραγματικά αντικείμενα και καταστάσεις μ' ένα δικό του εκφραστικό τρόπο ή ακόμη να απεικονίσει αντικείμενα στο φυσικό τους μέγεθος, σε σμίκρυνση ή σε μεγέθυνση (Μαγουλιώτης, 2002: σ.43-44).

«Το παιδί μέσω της ζωγραφικής μπορεί να αναπλάσει πράγματα που είναι απόντα, να συνθέσει νέες μορφές και να ανακαλύψει βιώματα» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.44).

Έτσι, με βάση όλα τα παραπάνω, το νηπιαγωγείο μέσα από τις δραστηριότητες της ζωγραφικής επιδιώκει να βοηθήσει το νήπιο να αυτοεκφράζεται και να αναπτύσσεται (Κιτσαράς, 1991: σ.56). Το βοηθά να αναπτύξει την λεπτή κινητικότητά του, να συνειδητοποιήσει τη σημασία της συνεργασίας του με τα άλλα παιδιά για την επίτευξη ομαδικών και συλλογικών έργων, να ασκήσει και να καλλιεργήσει την επιμονή και υπομονή, την προσοχή και την παρατηρητικότητά του, καθώς και τη φαντασία και την δημιουργικότητά του.

β. Χαρακτική

Η χαρακτική αποτελεί γνώρισμα της ζωγραφικής, με τη μόνη διαφορά ότι οι εικόνες πριν φθάσουν στην τελική τους φάση, χαράσσονται σε κάποιες λείες επιφάνειες. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της τέχνης είναι η δημιουργία έργων σε πολλά αντίτυπα.

Με την τέχνη της χαρακτικής το παιδί μπορεί να ανακαλύψει τη δημιουργία «της χάραξης, της επανάληψης, των πολλών αντιτύπων έργων και να κατανοήσει την έννοια του ρυθμού» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.45).

Στο νηπιαγωγείο, η χαρακτική, όπως και το τύπωμα, αποτελούν ευχάριστες απασχολήσεις για τα παιδιά, με τη διαφορά ότι χρειάζεται μεγάλη προσοχή, τόσο για τα ίδια τα παιδιά όσο και από τη νηπιαγωγό.

Είναι πολύ διασκεδαστική και δημιουργική δραστηριότητα για τα παιδιά και υπάρχουν πολλά υλικά και τεχνικές για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

γ. Γλυπτική – Πλαστική

Με τις πλαστικές τέχνες ο άνθρωπος γίνεται δημιουργός, αφού επεμβαίνει πάνω στην άμορφη ύλη και τη μορφοποιεί.

Η δραστηριότητα του παιδιού πάνω στην άμορφη ύλη το βοηθά να εκφραστεί, να ελευθερωθεί από τα καταπιεσμένα του ένστικτα, να επιβεβαιώσει την ύπαρξή του με την υποδούλωση των υλικών, να επινοήσει τεχνικές χρήσεις τους, να χαρεί τα δημιουργήματά του, να αυτοαποκαλυφθεί και να αυτοπραγματωθεί (Τρούλης, 1991: σ.108).

Πλάθοντας και κατασκευάζοντας το παιδί ανακαλύπτει την τρίτη διάσταση των πραγμάτων, τον όγκο, που τον κατανοεί προοδευτικά και τον μεταβάλλει σε έννοια.

Όλη η πορεία-διαδικασία για το μετασχηματισμό της ακατέργαστης ύλης σε μορφοποιημένες κατασκευές, είναι μια διαρκής όξυνση της καλαισθησίας του παιδιού (Τρούλης,1991: σ.109).

Παράλληλα, με την πλαστική δίνουμε στα παιδιά την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τις σωματικές τους δυνάμεις στη χρήση εύπλαστων υλικών, για να δημιουργήσουν τρισδιάστατες μορφές. Επίσης, τους δίνουμε τη δυνατότητα για εκτόνωση στην προσπάθεια δαμασμού της ύλης (Βιγγόπουλος, 1983:σ.15).

Με τις ηλοπλαστικές δραστηριότητες το νήπιο αισθάνεται ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση και συνειδητοποιεί μεταξύ άλλων τον εαυτό του, τη λεπτή κινητικότητα του χεριού και κατεξοχήν κατανοεί την έννοια του χώρου (Κόφφας, 1989: σ.248).

Επίσης, οι πλαστικές εργασίες προσφέρονται ακόμη για την ανάπτυξη της συνεργασίας και της αλληλεγγύης μεταξύ των παιδιών και συμβάλλουν «σε μια καλύτερη ισορροπία της συναισθηματικής, φυσικής, πνευματικής και κοινωνικής εξέλιξής τους» (Τρούλης,1991: σ.109).

Να σημειώσουμε ότι τον κύριο και σπουδαίο ρόλο στις δραστηριότητες της πλαστικής τέχνης παίζουν τα υλικά, όπως ζυμάρι, πλαστελίνη, πηλός, γύψος, κλπ, γιατί αυτά βασικά διεγείρουν και αναπτύσσουν την πρωτοβουλία και αυτενέργεια του νηπίου. Το μόνο μειονέκτημά τους είναι το πρόβλημα της ταχτοποίησης και της συντήρησής τους (Duquet & Stern, 1992: σ.43-45).

Με την τέχνη της γλυπτικής το παιδί δημιουργεί πράγματα με όγκο και μέσω των υλικών και των ποικίλων τεχνικών της ο μικρός καλλιτέχνης κατακτά τις έννοιες του χώρου, του βάρους και της κίνησης (Μαγουλιώτης, 2002: σ.45).

Ο στόχος της παιδικής γλυπτικής δεν είναι το «μνημείο», αλλά είναι αυτός ο διάλογος ανάμεσα στο παιδί δημιουργό και στο πρόσωπο που πλαστουργεί με τα χέρια του, εμπυχώνοντάς το με τα συναισθήματά του και με την πιο βαθιά και πιο κρυφή του σκέψη (Duquet & Stern, 1992: σ.64).

Το παιδί χαίρεται ιδιαίτερα να ασχολείται με δραστηριότητες γλυπτικής. Η επιθυμία να πιάνει το υλικό, να το επεξεργάζεται, να το περιστρέφει μέσα στο χέρι γεννιέται από την αναζήτηση νέων παιχνιδιών τόσο με τις πέτρες όσο και με άλλα πιο εύπλαστα υλικά (Duquet & Stern, 1992: σ.60-61). Αυτή η φάση δίνει στο παιδί την αίσθηση πως είναι ένας έμπειρος γλύπτης που δαμάζει το υλικό!

Επιπλέον, με τη γλυπτική δίνουμε ευκαιρίες στο παιδί να εργαστεί με στέρεο υλικό σκαλίζοντάς το και να γνωρίσει έτσι τις δυνατότητες των διάφορων φυσικών υλικών (Βιγγόπουλος, 1983:σ.15).

2.4. Αναλυτικά προγράμματα και Εικαστικά

Η ενασχόληση των παιδιών με τα εικαστικά, τους επιτρέπει να διερευνούν δυνατότητες, «να γεννούν ιδέες και να τους δίνουν μορφή, να δομούν και να αναδομούν νοήματα και να εμπλουτίζουν τα εκφραστικά τους μέσα, ανταποκρινόμενα σε προκλήσεις που μπορούν να συνδέονται με διαφορετικά μαθησιακά αντικείμενα» (ΥΠΕΠΘ,2005: σ.292).

Η εικαστική τέχνη ιδιαίτερα, αποτελούσε πάντα τη βασική μορφή συμβολικής αναπαράστασης στο νηπιαγωγείο. Σκοπός του νηπιαγωγείου, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά, μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Γι' αυτό το λόγο, σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε ένα Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, για τον σχεδιασμό του οποίου λήφθηκαν υπόψη «η ατομικότητα του κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες του, οι κοινωνικές αξίες και τα προϊόντα του πολιτισμού μας, οι προσδοκίες των γονέων και κυρίως η ανάγκη να αποκτήσουν βαθμιαία τα παιδιά τα απαραίτητα εφόδια, γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις, ώστε να μπορέσουν να ζήσουν δημιουργικά και ευτυχισμένα στον κόσμο» (ΥΠΕΠΘ, 2002: σ.1).

Μερικές από τις βασικές αρχές του προγράμματος αυτού είναι (ΥΠΕΠΘ, 2002: σ.2):

- α) να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας,
- β) να προσαρμόζεται με ευελιξία στις ανάγκες και στις κλίσεις του κάθε παιδιού και να εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή όλων των παιδιών,
- γ) να ενισχύει την αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους,
- δ) να προκαλεί το ενδιαφέρον για τη μάθηση και να προάγει τη γνώση, την κατανόηση και την ανάπτυξη και καλλιέργεια των δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών.

ε) τέλος, να δίνει να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύσσουν και να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα με πολλούς τρόπους, όπως τη ζωγραφική

Όλες οι παραπάνω αρχές, μπορούν να επιτευχθούν μέσα από ποικίλες δραστηριότητες Δημιουργίας και Έκφρασης, όπως τα εικαστικά. Οι δραστηριότητες των εικαστικών ενεργοποιούν τις φυσικές ικανότητες των παιδιών, συγκινούν, μαγεύουν, αφυπνίζουν την περιέργειά τους, κινητοποιούν τη φαντασία, ενθαρρύνουν την έκφραση, καλλιεργούν τη δημιουργικότητα και δίνουν ευκαιρίες για πειραματισμό με υλικά και τεχνικές.

Η αναγκαιότητα ύπαρξης αυτών των δραστηριοτήτων σε καμία περίπτωση δεν στοχεύει στη δημιουργία καλλιτεχνών. «Στόχος τους είναι να αναπτυχθούν ολόπλευρα και ισόρροπα οι τεχνικές και αισθητικές ικανότητες και οι γνώσεις του κάθε παιδιού, καθώς και η δημιουργικότητα και η ευαισθησία του» (Κακανά, 1994: σ.54). Παράλληλα, αποβλέπουν στην εξοικείωση του παιδιού με τις διάφορες μορφές τέχνης, στην ανάπτυξη αισθητικού κριτηρίου, στην ψυχαγωγία του, και τέλος στο να συνειδητοποιήσει το παιδί ότι η τέχνη είναι ένας ακόμη τρόπος έκφρασης.

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2002: σ.5), τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες εικαστικών διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή. Παρατηρούν, πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, ερευνούν και χρησιμοποιούν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης. Ανακαλύπτουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων.

Οι στόχοι στους οποίους αναφέρεται σχετικά με το παιδί και την αισθητική αγωγή είναι οι εξής:

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

(Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002: σ.27-28)

1. Γενικοί διδακτικοί στόχοι:

Να αρχίσει να διακρίνει το ωραίο στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης.

Να έρθει σε επαφή με έργα τέχνης.

Να χρησιμοποιήσει τις εμπειρίες του και να εκφράσει τις ιδέες του με διαφορετικά μέσα και τρόπους.

Να αναπτύσσει ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική του δημιουργία.

2. Ειδικότερα να δίνονται ευκαιρίες ώστε:

Να παρατηρεί, να πειραματίζεται, να ερευνά, να χρησιμοποιεί τις εμπειρίες του ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργικής έκφρασης.

Να εξασκείται στη χρήση των υλικών και των διαφόρων τεχνικών ώστε να αποκτά επιδεξιότητα και να ενθαρρύνεται στην παραγωγή έργων.

Να αρχίσει να κατανοεί ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και να υιοθετεί θετικές στάσεις προς τα έργα τέχνης.

Να εκφράσει τις σκέψεις, τις προτιμήσεις και το ενδιαφέρον του για τα έργα τέχνης με ποικίλους τρόπους.

Να γνωρίσει διάφορα είδη τέχνης, καθώς και έργα μεγάλων ζωγράφων διάφορων πολιτισμών.

3. Με κατάλληλες δραστηριότητες επιδιώκεται από το παιδί:

Να ερευνά και να πειραματίζεται με διαφορετικά υλικά δημιουργώντας εικαστικά έργα.

Να εκφράζει ιδέες, εμπειρίες και συναισθήματα μέσα από τα έργα του.

Να χρησιμοποιεί κατάλληλο λεξιλόγιο, για να εκφράσει τις σκέψεις, τις απόψεις για τα συναισθήματά του για τα έργα τέχνης.

Να χρησιμοποιεί την τέχνη σε συνδυασμό και με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος.

Οι στόχοι που προαναφέρθηκαν σχετικά με τα εικαστικά, μπορούν να επιτευχθούν με τους εξής τρόπους (Ντολιοπούλου, 2002: σ.252-253):

α) όταν τα παιδιά γνωρίζουν έργα τέχνης από διαφορετικές κουλτούρες, όπως πίνακες ή γλυπτά, κοιτούν φωτογραφίες ή επισκέπτονται μουσεία, τα σχολιάζουν, τα συγκρίνουν μεταξύ τους και κατασκευάζουν έργα που σχετίζονται κατά κάποιο τρόπο με αυτά,

β) όταν γνωρίζουν διάφορα υλικά, χρώματα και σχήματα,

γ) όταν ζωγραφίζουν και κάνουν κατασκευές με ποικίλα υλικά και τεχνικές, κ.ά.

Όσον αφορά τα έργα τέχνης, όταν οι δάσκαλοι προσφέρουν αντιπαρατιθέμενα έργα διαφορετικών καλλιτεχνών, «τα παιδιά αντιλαμβάνονται τη βασική αισθητική ενότητα του ύφους του κάθε καλλιτέχνη. Αυτό συμβαίνει χωρίς να περιμένουν οι ενήλικοι ότι τα παιδιά θα δημιουργήσουν ένα ιδιαίτερο έργο. Η έκθεση σε πολλά είδη

τέχνης και η αποδοχή τους, αποτελεί την αντίθεση της αντιγραφής, του ξεσηκώματος, του χρωματισμού, της αναζήτησης προτύπων ή άλλων μορφών συνηθισμένων 'λεπτομερών εργασιών'» (Pronin-Fromberg, 2000: σ.439).

Έτσι, με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να καλλιεργήσουν την καλαισθησία τους με την επαφή τους με έργα τέχνης ποικίλων μορφών, διαφορετικών πολιτισμών και καλλιτεχνών.

Παράλληλα, ένα έργο τέχνης θα του φανερώσει έναν εικαστικό κόσμο που πλάθει ο καλλιτέχνης σύμφωνα με τις επιδιώξεις, τις αντιλήψεις, τις ικανότητες, τις επινοήσεις και την φαντασία του. Ο καλλιτέχνης εμπνέεται από διάφορους παράγοντες και με τις ικανότητες της φαντασίας επινοεί διάφορα τεχνάσματα για να εκφράσει τις εικαστικές του δημιουργίες. Τεχνάσματα τα οποία μπορεί να τα μάθει και να εφαρμόσει ακόμη και το ίδιο το παιδί.

Άλλωστε, ένας καλλιτέχνης μπορεί να κινείται σε πραγματικές, καθώς και σε φανταστικές περιοχές και να επινοεί μορφές που δεν συναντά στην πραγματικότητα ή να δημιουργεί με βάση εμπειρίες του παρελθόντος και τη μνήμη ή ακόμη να κινείται σε μια περιοχή όπου όλα γίνονται δυνατά και να έρχεται σε αντίθεση με τον πραγματικό κόσμο, δημιουργώντας στον εικαστικό κόσμο παράξενα πράγματα, την ονειροπόληση, τις παραισθήσεις, κτλ. Το ίδιο ακριβώς, αν παρατηρήσει κανείς, κάνουν και τα παιδιά στις ζωγραφιές τους, σχεδιάζοντας είτε φανταστικά ή πραγματικά πράγματα, είτε με βάση τις εμπειρίες τους, είτε με βάση τα όνειρά τους.

Υπάρχουν πολλές ομοιότητες ανάμεσα στα έργα των καλλιτεχνών και των παιδιών, κάτι που μπορεί να το παρατηρήσουν και τα ίδια τα παιδιά. Σε αυτό το γεγονός θα αναφερθούμε πιο αναλυτικά στο μέρος που ακολουθεί.

Μια ματιά στην ιστορία της τέχνης ή στις παιδικές εικαστικές δημιουργίες «θα μας φανερώσει τις διαφορετικές αντιλήψεις απόδοσης των μορφών, από τη ρεαλιστική, την εκφραστική, τη σουρεαλιστική, την κυβιστική, έως και την κατάργηση των μορφών από τα έργα, με την αντικατάστασή τους από τα παιχνιδίσματα των υλικών και μόνο» (Μαγουλιώτης, 2003: σ.13).

2.5. Οργάνωση δραστηριότητας εικαστικών δημιουργιών

Είναι φανερό ότι οι εικαστικές τέχνες αποτελούν βασικό παράγοντα στην όλη ψυχοπαιδαγωγική ανάπτυξη του νηπίου που λαμβάνει χώρα στο νηπιαγωγείο, αφού έχουν ως κύριο σκοπό τους να πετύχουν τη διανοητική, καθώς και τη γενικότερη αισθητική αγωγή του νηπίου.

Έτσι, το παιδί πρέπει να ενθαρρύνεται αρκετά, ώστε να αναπτύσσεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Αυτό μπορούμε να το καταφέρουμε με τη σωστή λειτουργία των εικαστικών δραστηριοτήτων και, σαφώς, μέσα από την σωστή και καλή οργάνωση τους. Η μεθοδικότητα και ο προγραμματισμός μιας δραστηριότητας αποτελούν βασικούς παράγοντες για την επιτυχία της.

Η οργάνωση των δημιουργικών δραστηριοτήτων πρέπει να στηρίζεται «στις πνευματικές και πρακτικές ικανότητες των παιδιών» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.60) και να σχετίζεται «με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά τους» (Ντολιοπούλου, 2002: σ.139). Γι' αυτό, «οι δραστηριότητες θα διακρίνονται από ερεθίσματα και παραστάσεις που θα μεταβιβάζονται με τις αισθήσεις και θα συμπληρώνονται με τη νόηση και τα βιώματα» (Μαγουλιώτης, 2002: σ.60). Παράλληλα, θα πρέπει να είναι ελκυστικές και να προκαλούν την περιέργεια και το ενδιαφέρον των παιδιών.

Άλλωστε, μέσα από τις εικαστικές δραστηριότητες, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή, να παρατηρήσουν και να πειραματιστούν με διάφορα υλικά και τεχνικές και να ερευνήσουν και να χρησιμοποιήσουν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχείο καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης.

Επίσης, μέσα από αυτές, αναπτύσσουν την παρατηρητικότητά τους, αναπτύσσουν και καλλιεργούν τις αισθήσεις τους, εμπλουτίζουν την φαντασία τους και καλλιεργούν τη μνήμη τους και παράλληλα, αναπτύσσουν πνεύμα αλληλοβοήθειας, αλληλεγγύης, αμοιβαίας εκτίμησης, καθώς και την κοινωνικοποίησή τους στο ευρύτερο περιβάλλον.

Παράλληλα, μέσα από τις εικαστικές δραστηριότητες, τα παιδιά ανακαλύπτουν και συνειδητοποιούν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων (ΥΠΕΠΘ, 2002: σ.5).

Ο Βιγγόπουλος επισημαίνει ότι «η τέχνη είναι απόλυτα αδέσμευτη πνευματική λειτουργία και απόλυτα ελεύθερη έκφραση» και αλλού συνεχίζει: «όλες οι καλλιτεχνικές απασχολήσεις και κατασκευές που κάνει το νήπιο με εντελώς ελεύθερο

και αδέσμευτο τρόπο, θέτοντας δικό του σχέδιο και δικό του σκοπό, εξυπηρετούν, εμπλουτίζουν και αναπτύσσουν αυτή την ιδιαίτερη σκοπιμότητα, επινοητικότητα και εφευρετικότητα της ανθρώπινης νοημοσύνης» (Βιγγόπουλος, 1982: σ.12).

2.5.1. Βασικές προϋποθέσεις δημιουργίας

Για να προγραμματίσουμε και να θέσουμε σε εφαρμογή δημιουργικές δραστηριότητες, πρέπει να ληφθούν υπόψη μια σειρά βασικών προϋποθέσεων, όπως είναι (Μαγουλιώτης, 2002: σ.60):

- α) *Η ύπαρξη συγκεκριμένου σκοπού.*
- β) *Ο ορθός προγραμματισμός.*
- γ) *Η τεχνική.*
- δ) *Ο έλεγχος των αποτελεσμάτων.*

2.5.2. Αρχές Δημιουργίας

Το παιδί δημιουργεί ,γενικά, για την ικανοποίηση κάποιων αναγκών και ειδικά, για την πνευματική του καλλιέργεια και ανάπτυξη. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δύο, μπορούμε να προγραμματίσουμε δραστηριότητες οι οποίες θα στηρίζονται στις παρακάτω αρχές δημιουργίας (Μαγουλιώτης, 2002: σ.61) :

α) *Η καλλιέργεια διδακτικού και δημιουργικού κλίματος μιας εικαστικής δραστηριότητας απαιτεί:*

- *την ελεύθερη συμμετοχή,*
- *την παραδοχή και την αναγνώριση,*
- *την ηρεμία και τη συμμετρική εκτόνωση,*
- *την επιστημονική, παιδευτική και καλλιτεχνική εντιμότητα,*
- *την ατομική ιδιαιτερότητα,*
- *την ομαδική εκδήλωση,*

β) *Οι γενικές μεθοδολογικές κατευθύνσεις μιας εικαστικής δημιουργίας αποδίδουν με:*

- *τη συνερεύνηση,*
- *τη βίωση και την αναβίωση,*
- *το λογικό προγραμματισμό*
- *την ελκυστικότητα*

γ) *Οι ειδικές τεχνικές γνώσεις μιας εικαστικής δημιουργίας κατανοούνται με:*

- *την προσφορά και κατανόηση πληροφοριών,*

- την εποπτεία,
- το συνδυασμό, την οργάνωση και τις πολλαπλές θεωρήσεις ,
- την εναλλακτική επανάληψη,
- τη σχηματοποίηση,
- τη συγκεκριμενοποίηση,
- τη συνολικότητα

δ) Η ανάπτυξη συνθετικών ικανοτήτων βοηθάει τις εικαστικές δημιουργίες με:

- την εκμετάλλευση του λάθους,
- την ανακάλυψη,
- την αντιμετώπιση και την επίλυση προβλημάτων,
- τη δημιουργικότητα

2.5.3. Κατηγοριοποιήσεις δραστηριοτήτων

Ο τρόπος αφόρμησης και εκτέλεσης της δραστηριότητας, εξαρτάται από το γενικό σκοπό, την ιδιομορφία του περιεχομένου της δραστηριότητας και τα γενικά χαρακτηριστικά ενδιαφέροντα των παιδιών. Έτσι, ανάλογα με την ποιοτικό προσδιορισμό του ενδιαφέροντος που διεγείρουν οι δραστηριότητες, μπορούμε να προβούμε στις εξής κατηγοριοποιήσεις δραστηριοτήτων (Μαγουλιώτης, 2002: σ.63-67):

- Δραστηριότητες έμμεσου ενδιαφέροντος
- Δραστηριότητες άμεσου ενδιαφέροντος,
- Δραστηριότητες με συσχετισμό ενδιαφερόντων
- Δραστηριότητες που ταυτίζονται με κάποια ενδιαφέροντα
- Δραστηριότητες με ποικιλία ενδιαφερόντων
- Δραστηριότητες με συνδυασμό ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων με στόχο την ανάπτυξη ικανοτήτων.
- Δραστηριότητες που προκαλούν την περιέργεια

2.6. Επαφή με τους καλλιτέχνες

Για να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με μεγάλους ζωγράφους και να γνωρίσουν τα έργα τους, μπορούμε να το επιτύχουμε με δύο τρόπους: είτε χρησιμοποιώντας αναπαραστάσεις έργων τέχνης, είτε παίζοντας με πραγματικούς καλλιτέχνες. Επειδή, όμως, εμείς θα ασχοληθούμε στην έρευνά μας με καλλιτέχνες που δεν είναι εφικτό να έρθουν τα παιδιά σε πραγματική επαφή μαζί τους, θα παρουσιάσουμε μόνο τον πρώτο τρόπο.

Χρησιμοποιώντας αναπαραστάσεις έργων τέχνης

Πολλές φορές όταν καλούνται οι παιδαγωγοί να χρησιμοποιήσουν έργα τέχνης στην τάξη τους, αντιδρούν λέγοντας ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο είτε για τα παιδιά είτε για να βρεθεί το απαραίτητο εποπτικό υλικό, αποτυγχάνοντας στη ουσία να «δουν τον πλούτο της εμπειρίας που μπορεί να δώσει ένα τέτοιο εγχείρημα στα παιδιά» (Σταματοπούλου, 1998: σ.145).

Ο σκοπός του να προσφέρουμε στα παιδιά τέτοιες αισθητικές εμπειρίες είναι διττός: α) τα έργα τέχνης μπορούν να γίνουν το μέσο που έχει τη δύναμη να ενεργοποιήσει το δημιουργικό ενδιαφέρον των παιδιών τόσο για τα έργα τέχνης του τόπου μας όσο και άλλων πολιτισμών και β) με αυτό τον τρόπο, από μικρή ηλικία διευρύνονται οι προσδοκίες των παιδιών σε ότι αφορά στην τέχνη (Σταματοπούλου, 1998: σ.145).

Άλλωστε, όταν τα παιδιά βρεθούν μπροστά σε ένα έργο τέχνης ενός μεγάλου ζωγράφου, τους δίνεται η δυνατότητα (Σταματοπούλου, 1998:σ.143-144, ΥΠΕΠΘ, 2005: σ.295):

- α) να γίνουν πιο ευαίσθητα για τον κόσμο γύρω τους και για τον τρόπο που οι άνθρωποι εκφράζονται,
- β) να αποκτήσουν μεγαλύτερη ανοχή στο διαφορετικό,
- γ) να αφομοιώσουν ιδέες, προσεγγίσεις, τεχνικές, υλικά και ύλες, τις οποίες αργότερα θα χρησιμοποιούν στα δικά τους έργα,
- δ) να κατανοήσουν ότι δεν υπάρχει μόνο ένας σωστός τρόπος έκφρασης, πράγμα που τους βοηθάει να ξεπεράσουν πιο εύκολα το σημείο της «αναπαραστατικής-οπτικά ρεαλιστικής» ζωγραφιάς,

ε) να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι ανέκαθεν έκαναν τέχνη και ότι αυτό το «μάθημα» ίσως δε λειτουργεί πάντα σαν υποχρεωτική απασχόληση, αλλά σαν αυτονόητος τρόπος έκφρασης.

Οι επιλογές παρουσίασης και ο διδακτικός τρόπος προσέγγισης των διαφόρων έργων τέχνης, πρέπει να γίνονται με βάση το αναπτυξιακό επίπεδο και τις δυνατότητες των παιδιών. Είναι πολύ σημαντικό να μπορέσουν τα παιδιά να δουν πολλά διαφορετικά είδη εικόνων, δείχνοντάς τους ποικίλα ερεθίσματα και έργα τέχνης, έτσι ώστε κάποιο ή κάποια από όλα αυτά να τους αρέσει και να τους ευαισθητοποιήσει συναισθηματικά.

Εκείνο που θέλουμε να επιδιώξουμε, είναι να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να κοιτούν τα έργα τέχνης και να αντιδρούν με τον δικό τους, φυσικό τρόπο σε αυτά και να τα παροτρύνουμε να μιλήσουν για την εμπειρία τους και τις επιλογές τους. Θέλουμε να τα ενθαρρύνουμε να δημιουργήσουν κάτι δικό τους που να σχετίζεται με την αισθητική εμπειρία του έργου τέχνης που βίωσαν και όχι να τους ζητήσουμε να μας πουν το «μήνυμα» του έργου ή να το αντιγράψουν.

Οι επαφές των παιδιών με τα έργα τέχνης θα πρέπει να προγραμματίζονται, «έτσι ώστε να υπογραμμίζεται η σχέση της δικής τους καλλιτεχνικής προσπάθειας με την προσπάθεια των δημιουργών των έργων. Ποτέ δε θα πρέπει να προβάλλουμε το έργο τέχνης ως υπόδειγμα-πρότυπο προς αντιγραφή ή συναγωνισμό» (Σταματοπούλου, 1998: σ.158).

Υπάρχουν ποικίλοι τρόποι και μέθοδοι για να παρουσιάσουμε ένα έργο τέχνης, μέσα από το οποίο θα γνωρίσουν τα παιδιά τα χρώματα, την τεχνική και τα υλικά από τα οποία φτιάχτηκε, τον καλλιτέχνη που το έφτιαξε, κ.ά. Τρεις από τους τρόπους αυτούς είναι οι εξής (Σταματοπούλου, 1998: σ.157-159):

α) Να απευθύνουμε διαφορετικές ερωτήσεις στα παιδιά, όπως για παράδειγμα:

- Ποιος πιστεύεται ότι έφτιαξε αυτό το έργο;
- Πώς πιστεύεται ότι το έφτιαξε ή τι υλικά πιστεύεται ότι χρησιμοποίησε;
- Τι χρώματα βλέπετε σε αυτό το έργο;
- Σας αρέσει; Τι σας αρέσει πιο πολύ και τι δεν σας αρέσει;
- Σας θυμίζει κάτι ή τι σας έρχεται στο νου (τι φαντάζονται) όταν το βλέπεται;

β) Να οργανώσουμε θεματικά τα έργα τέχνης, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να εξοικειωθούν και να παίξουν με τις διάφορες θεματικές ενότητες. Μπορούμε για

παράδειγμα να τους πούμε ότι σήμερα θα δούμε τις εικόνες που έχουν κόκκινο ή που έχουν χαρούμενα πρόσωπα, ή που έχουν μόνο αντικείμενα ή πουλιά, κτλ.

γ) Πριν δείξουμε ένα έργο τέχνης, να γνωρίσουμε στα παιδιά τον καλλιτέχνη, παρουσιάζοντάς τον μέσα από μία ιστορία ή δείχνοντας και μαθαίνοντάς τους την τεχνική του.

Θα μπορούσαν να κάνουν άπειρα πράγματα τα παιδιά με τα έργα τέχνης. Σχεδόν τα πάντα! Παντομίμα εκφράσεων που εικονίζονται, συζητήσεις, παρατηρήσεις γραμμών, πάχους, βάθους, αντικειμένων, ιστορίες δημιουργικής φαντασίας που ενεργοποιούνται από συμβολικές μορφές, αναγνωρίσεις σχημάτων και συσχετίσεις τους με αντικείμενα και υλικά της φύσης, αναζήτηση ήχων στα χρώματα κτλ. Και στο τέλος, δημιουργική έκφραση μέσα από κάθε εικαστικό μέσο που τους παρέχεται.

Όσο πιο έντονα έχουν βιώσει την εικόνα μέσα από τα σχήματα και τα χρώματά της, που εμπυχώνονται και γίνονται ιστορία, κίνηση ή ήχος, τόσο πιο εύκολο είναι για τα παιδιά να εκφραστούν δημιουργικά πάνω στο χαρτί, δραματοποιώντας και στήνοντας περιβάλλοντα, συζητώντας και παίζοντας παιχνίδια με κίνηση και ρυθμό.

2.7. Επιλογή καλλιτεχνών για την παρούσα έρευνα

Ένας από τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος σπουδών (Α.Π.Σ.) για το νηπιαγωγείο στα εικαστικά, είναι να έρθουν τα παιδιά σε επαφή και να γνωρίσουν έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002: σ.28).

Έτσι, σε αυτό το μέρος της εργασίας θα γίνει παρουσίαση ορισμένων καλλιτεχνών, στους οποίους στηρίχτηκε και έγινε η διεξαγωγή της έρευνας. Η παρουσίασή τους θα γίνει σε αλφαβητική σειρά και για τον κάθε καλλιτέχνη υπάρχει μια μικρή βιογραφία.

Salvador Dalí y Domenech (1904-89), γεννήθηκε στις 11 Μαΐου, 1904 στο Φιγουέρας της Καταλωνίας, στην Ισπανία. Είναι ένας από τους πιο διάσημους Υπερρεαλιστές και εκκεντρικούς ζωγράφους του εικοστού αιώνα.

Ο ενθουσιασμός του Νταλί για το σχέδιο και τη ζωγραφική εκδηλώθηκε πολύ νωρίς και τα παιδικά κι εφηβικά του χρόνια θα επηρεάσουν σημαντικά την κατοπινή του εξέλιξη. Πολλές από τις εικόνες που επανέρχονται συχνά στα έργα του,

απορρέουν από πραγματικά και φανταστικά «επεισόδια» της περιόδου αυτής. Παράλληλα, η σχέση του Σαλβαντόρ με την οικογένειά του ήταν τελικά καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της καλλιτεχνικής του προσωπικότητας (Dawn, 1982: σ.7).

Πριν γεννηθεί ο Νταλί, οι γονείς του έζησαν μια φοβερή τραγωδία. Ο πρώτος τους γιος πέθανε από γαστρεντερίτιδα και όταν γεννήθηκε ο Νταλί αποφάσισαν να τον ονομάσουν Σαλβαντόρ, όπως ακριβώς και το χαμένο τους παιδί. Ο Νταλί ήταν πολύ μπερδεμένος, γιατί οι γονείς του τον συμπεριφέρονταν σαν να ήταν ο πρώτος ο Σαλβαντόρ και καθώς μεγάλωνε συμπεριφερόταν πολύ διαφορετικά από τα άλλα παιδιά. **Έβλεπε παράξενα όνειρα** και είχε συνεχώς φοβίες (Venezia,1998: σ.8-10).

Ο Νταλί άρχισε να ζωγραφίζει όταν ήταν μόλις οχτώ χρονών. Είχε μεγάλη φαντασία και ενδιαφερόταν πολύ για την τέχνη. Τους πρώτους πίνακες τους έφτιαξε στο καλοκαιρινό σπίτι της οικογενείας του, στο Καντάκες της Ισπανίας (Venezia,1998: σ.14).

Το 1921 συνοδευόμενος από τον πατέρα του και την αδερφή, πήγε στη Μαδρίτη για να δώσει τις απαραίτητες εξετάσεις στη σχολή Καλών Τεχνών. Όταν μπήκε, όμως, βαρέθηκε τον παλιομοδίτικο τρόπο με τον οποίο δίδασκαν οι καθηγητές του την τέχνη και αισθανόταν πολύ προχωρημένος από τους συμμαθητές του (Dawn, 1982: σ.14-15). Ενδιαφερόταν περισσότερο για μια νέα μορφή τέχνης που άνθιζε εκείνη την εποχή στο Παρίσι.

Επηρεάστηκε και θαύμαζε πάρα πολύ τον Ισπανό ζωγράφο Πάμπλο Πικάσο και κάποιοι από τους πίνακές του μοιάζουν πολύ με αυτούς του Πικάσο, όπως για παράδειγμα οι πίνακες *Στούντιο με γύψινο κεφάλι* και *Ψωμί και μπαλκόνι, νεκρή φύση στο φεγγαρόφωτο*.

Επίσης, ενδιαφερόταν και για το έργο μιας άλλης ομάδας καλλιτεχνών, γνωστοί ως σουρεαλιστές, οι οποίοι «ζωγράφιζαν τις πιο πολλές φορές ό,τι θυμόνταν από τα όνειρά τους ή και ό,τι τους ερχόταν ξαφνικά στο μυαλό» (Venezia,1998: σ.21).

Ο Νταλί προσπάθησε να μιμηθεί τη μαγική σύγχυση της ζωής του ονειρού, όπου στα όνειρα πολλές φορές, έχουμε συχνά την παράξενη αίσθηση πως άνθρωποι και αντικείμενα συγχωνεύονται, και το ένα παίρνει τη θέση του άλλου. Σε μερικούς από τους πίνακές του **«ανακάτεψε παράξενα και ασύνδετα κομμάτια από τον πραγματικό κόσμο** και μας έδωσε το επίμονο αίσθημα πως πρέπει να υπάρχει κάποια αλήθεια σε αυτή την τρέλα» (GOMBRICH,1998: σ.593).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο πίνακας του *Η Εμμονή της Μνήμης* (1931), όπου τα ρολόγια είναι αλλαγμένα με παράξενο τρόπο, σαν να έχουν λιώσει.

Γενικά, στους πίνακές του ο Νταλί ζωγράφιζε πράγματα που θυμόταν από την παιδική του ηλικία ή πράγματα που τον φόβιζαν ή **περίεργες και παράξενες εικόνες που έβλεπε στα όνειρά του**. Μερικοί, μάλιστα, από τους πίνακές του είναι αινιγματικοί και πολύ συχνά τα πράγματα δεν είναι όπως φαίνονται με την πρώτη ματιά, όπως είναι ο πίνακας *Εμφάνιση προσώπου και φρουτιέρας σε παραλία*, (1938).

Ο Νταλί, όπως και όλοι οι καλλιτέχνες του εικοστού αιώνα, δεν ήταν ικανοποιημένος να παριστάνει απλώς εκείνο που βλέπει. Ξέρει πως ο καλλιτέχνης όταν θέλει να παραστήσει κάτι το πραγματικό ή φανταστικό, «δεν ανοίγει πρώτα τα μάτια του για να παρατηρήσει γύρω του, αλλά χτίζει την εικόνα του ξεκινώντας από τα χρώματα και τις φόρμες» (GOMBRICH,1998: σ.594). Ο τρόπος με τον οποίο ο Νταλί αφήνει την κάθε φόρμα να παριστάνει διάφορα πράγματα μαζί, μας κάνει να σκεφτούμε πόσες δυνατές σημασίες μπορεί να έχει ένα χρώμα ή μια φόρμα. Κάνει τόσο υπέροχα τη δουλειά του, ώστε ξεχνάμε να ρωτήσουμε τι υποτίθεται πως αντιπροσωπεύει αυτή η δουλειά, επειδή τόσο μας συνεπαίρνει ο τρόπος με τον οποίο την έκανε.

Μια, επίσης, **αξιοσημείωτη τεχνική επινόηση του Νταλί είναι και η χρησιμοποίηση του κολάζ**. Σε πολλούς πίνακές του ενσωματώνει κομμάτια από χαρτί, φωτογραφίες ή έγχρωμες λιθογραφίες, με τέτοιον τρόπο που είναι αδύνατο να ξεχωρίσει κανείς τα κομμάτια που αποτελούν κολάζ από τον κυρίως πίνακα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο πίνακας *Αίγιμα της επιθυμίας* (Dawn, 1982: σ.47).

Εκτός από την ζωγραφική, ο Νταλί ασχολήθηκε και με τον κινηματογράφο (1922) και έφτιαξε δικές του κινηματογραφικές ταινίες, ήταν καλός συγγραφέας, σχεδίαζε ρούχα, όμορφα μπουκάλια για αρώματα, διαφημίσεις στα περιοδικά και δούλεψε με σπουδαίους παραγωγούς του Χόλυγουντ, όπως ο Ουόλτ Ντίσνεϊ (Venezia,1998: σ.30).

Πεθαίνει στις 23 Ιανουαρίου σε μια κλινική του Φιγκουέρες. Ταριχεύεται και θάβεται κάτω από το θόλο του Μουσείου-Θεάτρου Νταλί (Gomez de Liano, 1983: σ.34).

Max Ernst (1981-1976), ζωγράφος, γλύπτης, φιλόσοφος, ποιητής και **χαράκτης**, γεννήθηκε στην Μπρϋλ της Ρηνανίας στη Γερμανία, στις 2 Απριλίου 1891, σε μια οικογένεια με οχτώ παιδιά. Δείγματά του από τις ζωγραφικές του προσπάθειες δεν έχουν διασωθεί, αλλά γνωρίζουμε ότι διακατέχονταν από έντονο ρομαντισμό. Επηρεάστηκε πολύ από τον πατέρα του που ασχολιόταν με την ζωγραφική, αλλά τη ζωγραφική του κλίση θα τη συνειδητοποιήσει ουσιαστικά το 1911, σε μια έκθεση στην Κολωνία, μπροστά στα έργα του Βάν Γκόγκ, του Σεζάν και του Πικάσο (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.322).

Όπως ο ίδιος υποστηρίζει, ο Κίρικο στάθηκε η σπουδαιότερη πηγή έμπνευσής του, διαβάζοντας ένα περιοδικό με τίτλο «Πλαστικές Αξίες», το οποίο περιείχε μέσα έργα του Κίρικο. Αυτή η επίδρασή του είναι έντονα αισθητή στην ζωγραφική του παράσταση και φαντασία και κυρίως στο κολλάζ.

Πειραματίζεται με τα κολλάζ και μας λέει πώς οδηγήθηκε στις πρώτες του δημιουργίες από κολλάζ: *«Μια βροχερή μέρα του 1919, σε κάποια πολιτεία στις όχθες του Ρήνου, με συναρπάσανε οι σελίδες ενός διαφημιστικού καταλόγου εικονογραφημένου με αντικείμενα για πειράματα ανθρωπολογικά, μεταλλειολογικά, μικροσκοπικά κλπ. Βρήκα συγκεντρωμένα τόσα ετερόκλητα εικονιστικά στοιχεία, που ο ίδιος ο παραλογισμός αυτού του μωσαϊκού άνοιγε μέσα μου καινούργιες δυνατότητες "οραματισμού"»* (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.325). Το σύνολο αυτών των εικόνων φανέρωσαν τις κρυφές του επιθυμίες. «Τα σύμβολα μεταμορφώνονται, συμπλέκονται και τέλος αλληλοαναιρούνται» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος}: σ.324). Τα αντικείμενα έχουν πλέον έναν διαφορετικό ρόλο έξω από τον κανονικό τους προορισμό και συνδέονται μεταξύ τους με καινούργιες σχέσεις. Τα κολλάζ του Έρνστ τον τοποθετούν στην καλλιτεχνική πρωτοπορία του καιρού του.

Το 1925, αρχίζει να ασχολείται και να πειραματίζεται με μια καινούργια τεχνική, τα «φροττάζ». Αφορμή για τα «φροττάζ» υπήρξε μια φράση του Λεονάρντο ντ'Αβίντσι, σχετικά με τις εικόνες που μπορεί να ανακαλύψει κανείς σε μια κηλίδα χρώματος, την οποία ο Έρνστ την συνδέει με μια παιδική του ανάμνηση, «ένα είδος οπτικής έμμονης ιδέας που του είχε προκαλέσει ένα πανό ζωγραφισμένο σε απομίμηση μαονιού» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.325).

Έτσι γεννήθηκαν τα «φροττάζ», η τεχνική των οποίων είναι πολύ εύκολη και την χρησιμοποιούν ακόμη και τα παιδιά στα σχολεία, όταν βγάζουν με το μολύβι το αποτύπωμα ενός νομίσματος. Ο Έρνστ, με αυτή την τεχνική καταφέρνει να βγάλει

από διάφορα υλικά μια σειρά από εξαιρετικά σχέδια, που είναι τα πιο πολύπλοκα και τα πιο φωτεινά της δουλειάς του και τον οδηγεί σε απίστευτες ανακαλύψεις. Την χρησιμοποιεί στα φανταστικά του τοπία και στο μυστηριακό σύμπλεγμα της φύσης τόσο σε φανταστικά πρόσωπα του ζωικού βασιλείου όσο και του φυτικού.

Το 1926 δημοσιεύει μια σειρά από φροττάζ με τίτλο *Φυσική Ιστορία*, με αξιοθαύμαστα έργα όπως *Η Πάμπα* και *Αυτό φυλάει το μυστικό του*. Αργότερα, αυτή η τεχνική περνάει από τα σκίτσα στους πίνακες.

Το 1936, ύστερα από εντατική δουλειά, αρχίζει να εφαρμόζει την τεχνική της χαλκομανίας, «συμπιέζοντας το χρώμα ανάμεσα σε δύο μουσαμάδες ή ένα μουσαμά κι ένα φύλλο χαρτί, έτσι που κάθε φορά να μένει αποτύπωμα στην επιφάνεια του πίνακα» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.326). Αυτή η τεχνική του δίνει την δυνατότητα να κάνει πολλές επαναλήψεις ενός σχεδίου και έτσι γεννιέται μια μεγάλη σειρά από έργα που ονομάστηκαν *Σύγχρονη Μυθολογία*.

Paul Klee (1879-1940)

Ο Πάουλ Κλέε γεννήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου του 1878 στο Μύνχενμπουχζέε, κοντά στη Βέρνη, στην Ελβετία. Προερχόταν από οικογένεια μουσικών και έτσι σπούδασε και αυτός μουσική. Εκτός ,όμως, από μουσικός ήταν και ζωγράφος και στα νιάτα του ταλαντεύτηκε πολύ αν έπρεπε να γίνει ζωγράφος ή μουσικός.

Το φθινόπωρο του 1898 αρχίζει σπουδές ζωγραφικής στο Μόναχο, πρώτα στο ιδιωτικό εργαστήριο του Κνίρ και μετά στην Ακαδημία, με καθηγητή τον Στούκ. Δίνεται πάνω από όλα στη μαγεία της αρχιτεκτονικής της πρώιμης Αναγέννησης, του Μιχαήλ Άγγελου και επηρεάζεται βαθιά από τα πειράματα των Κυβιστών, που τους γνώρισε στο Παρίσι το 1912. Συνδέεται με μια ομάδα ζωγράφων που τους απασχολεί βασικά το πρόβλημα του χρώματος: θέλουν το χρώμα ελεύθερο και εκφραστικό.

Τον ίδιο τον απασχόλησε ιδιαίτερα αυτό το πρόβλημα σε ένα ταξίδι-αστραπή στην Τυνησία, από όπου αποκόμισε μοναδικές οπτικές εμπειρίες. «Η αρχιτεκτονική της μεσογειακής αυτής χώρας, με τα πολύχρωμα κτίριά της και το εκθαμβωτικό φως της, τον οδηγεί αυθόρμητα και άμεσα σε μια «κρυσταλλική» δομή των χρωμάτων: το νατουραλιστικό θέμα γίνεται ποιητικό» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 4^{ος} : σ.218), ο Κλέε είναι τώρα αληθινός ζωγράφος. «Χρησιμοποιεί πινελιές σα λαμπερές κηλίδες

με αφηρημένη δομή και δεμένες με ορισμένα γραφικά σύμβολα, σε συνδυασμό με ζωηρούς χρωματισμούς» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 4^{ος}: σ.219).

Σε μια διάλεξη που έκανε στο Μπάουχαους, ο Κλέε μας λέει πως «άρχισε συσχετίζοντας γραμμές, τόνους και χρώματα, τονίζοντας από δω και αφαιρώντας το βάρος από κει, για να πετύχει την αίσθηση της ισορροπίας ή του «σωστού», που επιδιώκει κάθε καλλιτέχνης. Περιγράφει πως **οι φόρμες που έβγαιναν από τα χέρια του υπέβαλλαν σιγά-σιγά στη φαντασία του κάποιο πραγματικό ή φανταστικό θέμα**, και πως ακολούθησε αυτές τις υποδείξεις όταν ένιωθε ότι θα βοηθούσε και δε θα εμπόδιζε τις αρμονίες, ολοκληρώνοντας τη μορφή που είχε «βρει» (GOMBRICH,1998: σ.578).

Η ονειρική αυτή ελευθερία και το **παιχνίδι με τα χρώματα, τις γραμμές και τα σχήματα** τον οδήγησε σε αυτή την επινόηση, σε αυτό το τέχνασμα. Εμπιστευόνταν την έμπνευση και την τύχη της στιγμής. «Μεταχειριζόταν τα χρώματα σαν ήχους μουσικής και ζωγράφιζε λες και μόνος του είχε επινοήσει την ζωγραφική, με τον ενθουσιασμό του παιδιού που δοκιμάζει πρώτη φορά να παίξει με τα χρώματα» (Κάρπι,1985: σ.7).

Είχε την πεποίθηση πως αυτός ο τρόπος της δημιουργίας εικόνων ήταν «πιο 'πιστός στη Φύση' απ' ό,τι θα μπορούσε να είναι μια δουλική μίμηση. Γιατί η ίδια η φύση, υποστήριζε, δημιουργεί μέσω του καλλιτέχνη» (GOMBRICH,1998: σ.578). Η ίδια μυστηριώδης δύναμη που δημιούργησε όλα τα **παράξενα** και πολυάριθμα σχήματα, **ζώα**, δέντρα, φυτά και οτιδήποτε παράξενο και γοητευτικό στην φύση, **ενεργεί στο μυαλό του καλλιτέχνη και κάνει τα δικά του πλάσματα να πληθαίνουν**. «Η φαντασία του ήταν πλημμυρισμένη εικόνες» (Κάρπι,1985: σ.7). Αυτό άλλωστε μπορούμε να το καταλάβουμε και μέσα από τα έργα του (*Πολιτεία ονείρου* (1921), *Το Κόκκινο ψάρι* (1925), *Αποδημητικά ψάρια* (1926), κ.ά.), να δούμε τον πλούτο των φαντασιώσεών του, το χιούμορ και την ευφυΐα του! Πίστευε και επιδίωκε τη δημιουργική φύση.

Ζωγράφιζε φανταστικές μορφές, ανεξήγητες, γεωμετρικές συνθέσεις ή τετράγωνα με σκέτο χρώμα, μα και ψάρια, πουλιά, μάγισσες, τόπους παράξενους και ονειρικές οπτασίες. Αγαπούσε τη φύση και τη ζωή, όσο και τις χρωματιστές εικόνες που ονειρευόταν. Όλα όσα είδε στα ταξίδια που έκανε τα παράλλαξε με την φαντασία του. Ο ζωγράφος, έλεγε, «δεν αντιγράφει αυτά που βλέπει, δημιουργεί μέσα από ορατές εικόνες» (Κάρπι,1985: σ.7). Παρομοιάζει τον καλλιτέχνη με δέντρο, γιατί ο καλλιτέχνης συγκεντρώνει τις εικόνες και τις εμπειρίες του, τις αναπλάθει και τις

μετουσιώνει σε έργο τέχνης, όπως το δέντρο μετατρέπει τα θρεπτικά του συστατικά του εδάφους σε χυμό από τον οποίο τρέφεται (Κακίση-Παναγοπούλου,2001: σ.13).

Εκτός από την ζωγραφική ασχολήθηκε και με τις χαλκογραφίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται με αυστηρή τεχνοτροπία και με μια έντονη σατιρική διάθεση και στις οποίες αποδίδει ιδιαίτερη προσοχή στις λεπτομέρειες.

Ήταν ένας από τους πιο παράξενους ζωγράφους που υπήρξαν ποτέ. Έλεγε: «*Εγώ και το χρώμα είμαστε ένα*» και πραγματικά, κανένας άλλος δεν έχει φτιάξει τόσο όμορφα και «μουσικά» χρώματα. Οι πίνακές του είναι εικόνες ενός κόσμου καινούργιου κι αλλιώτικου, του θαυμαστού κόσμου της φαντασίας του (Κάρπι,1985: σ.7).

Το 1935 ο Κλέε αισθάνεται τα πρώτα συμπτώματα της φοβερής δερματικής πάθησης, που τον οδήγησε στο θάνατο πέντε χρόνια αργότερα, στις 29 Ιουνίου το 1940.

Joan Miro (1893-1983), γεννήθηκε στις 20 Απριλίου 1893 στο Πασάχε ντέλ Κρέντιτο, στην καρδιά της παλιάς Βαρκελώνης, στην Ισπανία. Σε ηλικία επτά χρονών, παράλληλα με το σχολείο παρακολουθούσε και μαθήματα σχεδίου. Το πρώτο του σκίτσο του ήταν το 1901 και δείχνει μια έμφυτη ικανότητα για το σχέδιο.

Τα πρώτα έργα που παρουσίασε ήταν κυρίως τοπία φωτεινά και αρμονικά, αξιοσημείωτα για την προσεκτική απόδοση λεπτομερειών, κάτι που χαρακτηρίζει όλη την καλλιτεχνική του περίοδο. Οι βάσεις για τα πρώτα του τοπία ήταν η επιρροή του Βάν Γκόγκ και του Σεζάν, καθώς και ο θαυμασμός του για τον Ρουσσώ και τη λαϊκή τέχνη. Η βαθιά του παρατηρητικότητα για τη λεπτομέρεια σε συνδυασμό με το ταλέντο του, τον οδήγησαν στην δημιουργία εξαιρετων τοπίων.

Η μεγάλη του φήμη οφείλεται στην πολλαπλότητα της τέχνης του. Το χρώμα του ήταν πάντα τολμηρό και απολαυστικό και όλη θαύμαζαν την διεισδυτική του ικανότητα για την παρατήρηση της φύσης. Η άμεση επαφή του με τη γη και τους ανθρώπους, τον οδήγησαν στο να βρει το δικό του προσωπικό στυλ. Αγαπάει να ασχολείται με αυτά τα πράγματα, γιατί βλέπει ότι «η ακινησία τους συνεπάγεται την κίνηση, με την έννοια που ο ίδιος μπορεί να αποδίδει την αίσθηση της κίνησης στη ζωγραφική του» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος}: σ.350).

Ένα κοινό χαρακτηριστικό που εμφανίζεται στα περισσότερα έργα του είναι η ιδιότυπη φαντασία, που ανήκει στον κόσμο των παιδικών του φαντασιώσεων

και όχι στον κόσμο της πραγματικότητας. Το 1925 αποφάσισε να αλλάξει ριζικά το ύφος του και πρόσθεσε νέα στοιχεία . Ο Μιρό ζωγραφίζει μια σειρά γνωστή με τον τίτλο «*Ονειρικοί πίνακες*», στην οποία «*σχήματα και σύμβολα, που διαγράφονται καθαρά αυτά καθαυτά, μετεωρίζονται στο χώρο και δίνουν την εντύπωση της κίνησης, ενώ το καθένα έχει τη δική του σημασία*» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.351). Από την σειρά αυτή, έργα όπως το *Οργανωμένο χωράφι* και το *Καρναβάλι του Αρλεκίνου*, δείχνουν μια έντονη κλίση του καλλιτέχνη στο φανταστικό στοιχείο.

Ο Μιρό πειραματίστηκε με τη λιθογραφία και τη χαλκογραφία και άρχισε να δουλεύει κεραμική με το φίλο του Λόρενς Αρτίγκας. Καθώς δούλευε τον πηλό, ανακάλυψε καινούργιους συνδυασμούς χρωμάτων και φόρμας και συνδύασε το τελειωμένο κομμάτι με ασυνήθιστα υλικά, κομμάτια σίδηρο, κούτσουρα βελανιδιάς και χαλίκια. Η ομαδική αυτή δουλειά επηρέασε την παραγωγή του στις γραφικές τέχνες και σημείωσε θριαμβευτικά επιτεύγματα. «*Η παραγωγή του σε λιθογραφίες και χαλκογραφίες και ο πλούτος της φαντασίας του τον έχουν κάνει τώρα να ξεπεράσει όλους σχεδόν τους σύγχρονους καλλιτέχνες*» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.352).

Επίσης, το 1926 ,σε συνεργασία με τον Μάξ Έρνστ, σχεδίασε τα σκηνικά και τα κουστούμια για το «*Ρωμαίος και Ιουλιέτα*» που παρουσίασαν τα Ρώσικα Μπαλέτα (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.347).

Το έργο του Μιρό «*απλώνεται σε ένα τεράστιο πεδίο και ο κόσμος που μας αποκαλύπτει δεν είναι μόνο βαθιά σημαντικός, περιέχει και ερεθίσματα για δημιουργική σκέψη*» (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.352).

Ευθυμία, φωτεινότητα, υγεία, χρώμα και χιούμορ, είναι τα σημάδια που χαρακτηρίζουν το έργο του. Το χιούμορ μας λέει, προέρχεται από την ανάγκη που νιώθει να ξεφεύγει από την τραγική πλευρά της ιδιοσυγκρασίας του (ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ, τ. 5^{ος} : σ.349).

William Morris (1834-1896), Άγγλος ποιητής, σχεδιαστής και ζωγράφος, γεννήθηκε στις 24 Μαρτίου, 1834 στο Μάλτθαου του Λονδίνου της Αγγλίας. Για την εποχή του υπήρξε ο μεγαλύτερος συντελεστής αναζωογόνησεως στη τέχνη και στο σχέδιο.

Ο Μόρρις σπούδασε στην Οξφόρδη αρχιτεκτονική, αλλά με την επίδραση του Ντάντε Ροσσέτι και του Έντουαρντ Τζόουνς στράφηκε προς τη ζωγραφική. Ξεκινάει

από τον αφηρημένο εξπρεσιονισμό, αλλά προς την κατεύθυνση της έρευνας γύρω από την ταυτότητα του πίνακα ως ορθογώνιας επιφάνειας με κάποιο μήκος και πλάτος. Πρώτα απ' όλα για τον Μόρρις, «η επιφάνεια του καμβά είναι ένα πεδίο στο οποίο παράγονται χρωματικά φαινόμενα, ικανά να απασχολήσουν εξ ολοκλήρου την αντιληπτική μας ικανότητα» (Αργκάν,1998: σ.738). Ταυτίζεται, συνεπώς, με το οπτικό πεδίο με τρόπο ώστε, από μια σωστή απόσταση, να μην φαίνεται τίποτα πέρα από τα περιθώριά της (Αργκάν,1998: σ.738).

Χαρακτηριστικό αυτού είναι το **χρωματικό φαινόμενο που αποτελείται από τα ρυάκια χρώματος που κυλούν γοργά στις δύο κάτω άκρες του πίνακα**. Από τη μία μπλε και κόκκινο, από την άλλη μαύρο, κίτρινο, πράσινο. Το κεντρικό μέρος είναι άδειο και η χωρητικότητα του καθορίζεται ως ευαισθησία στο φως. Είναι σαφές ότι ο ζωγράφος αναζητεί την ισορροπία της αντίληψης στην υλική ισορροπία του πίνακα (Αργκάν,1998: σ.738).

Άσκησε επίδραση στην ανάπτυξη της σύγχρονης διακοσμητικής. Πίστευε ότι «η εκβιομηχάνιση έχει προκαλέσει την παρακμή του καλού γούστου και ήταν αντίθετος στο αποχωρισμό της τέχνης από την πρακτική χρησιμότητα» (Munro, χχ: σ.285). Υποστήριζε με κάθε τρόπο ότι «η διαφθορά των στυλ του 19^{ου} αιώνα θα μπορούσε να αντισταθμιστεί από την εμπνευσμένη μαστοριά και ότι μια αυθεντική αρχιτεκτονική ήταν δυνατή μόνο μέσα από την άμεση έκφραση των βασικών ηθικών αξιών» (Χαραλαμπίδης, τ. I, 1990: σ.283).

Το δικό του καλλιτεχνικό ταλέντο βρισκόταν στο δισδιάστατο σχέδιο, ιδιαίτερα στα επαναλαμβανόμενα σχέδια για χαρτιά ταπετσαρίας και υφάσματα επιπλώσεως. «Τα σχέδια αυτά είναι πάντοτε έξοχα, αν και όχι τόσο επαναστατικά, όπως συχνά πιστεύεται, και εκτιμήθηκαν ευρύτατα κατά ένα μέρος επειδή ο δημιουργός τους ήταν ήδη πολύ γνωστός σαν ρομαντικός ποιητής» (Lynton, τ.10, 1997: σ.75). Χαρακτηριστικά του έργα είναι οι τοιχογραφίες *Way*, 1884 και *Bachelor's Button Wallpapers*, 1892.

Το 1861 ίδρυσε την εταιρεία «Μόρρις, Μάρσαλ, Φώκνερ και Σία», που παρήγαγε ταπετσαρίες, έγχρωμα τζάμια για παράθυρα, τάπητες και έπιπλα σε δικά του σχέδια και σ' ένα στυλ πιο ελεύθερο από το βικτοριανό (Munro, χχ: σ.285). Στόχος του ήταν ο πολύς ο κόσμος, αλλά η «σοσιαλιστική» προοπτική ατόνησε στην πράξη, αφού οι παραγγελίες προέρχονταν μόνο από τα οικονομικά εύρωστα στρώματα (Χαραλαμπίδης, τ.Ι, 1990: σ.283). Κατόρθωσε, όμως, να διαδώσει με το Καλλιτεχνικό-Βιοτεχνικό Κίνημά του «μια νέα εκτίμηση προς τη χειροτεχνία και

τους χειροτέχνες, καθώς και να επιβάλει την ανάγκη συσχετισμού του σχεδίου με τη λειτουργία και τα υλικά» (Lynton, τ.10, 1997: σ.76). Τα σχέδιά του υπήρξαν η αφετηρία του κινήματος Αρτς εντ Κραφτς.

Ανέβασε σε υψηλά επίπεδα την τέχνη της χειρογράφησης και άσκησε επίδραση στη βελτίωση της σύγχρονης εκδοτικής τέχνης (Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια της Τέχνης, χχ: σ.285). Δεν αποδέχονταν κακοφτιαγμένα βιβλία ή εικονογραφήσεις που έλεγαν απλώς μια ιστορία χωρίς να λογαριάσουν την εντύπωση που έδιναν πάνω στην τυπωμένη σελίδα (GOMBRICH,1998: σ.554).

Ασχολήθηκε με την ποίηση και εκτός από τις ποιητικές του συλλογές «*Ο επίγειος παράδεισος*» (1870) και «*Ποιήματα*» (1891), δημοσίευσε και μεταφράσεις σε σίχο και πρόζα νορβηγικών θρύλων. Μετά την προσχώρησή του στο σοσιαλισμό, έγραψε διάφορα σύντομα μελετήματα, που θεωρούνται ως τα πιο αξιόλογα γραπτά του, από τα οποία το πιο γνωστό είναι το «*Ειδήσεις από πουθενά*» (1891).

Θα λέγαμε ότι κατά ένα μέρος γεφύρωσε πραγματικά το χάσμα μεταξύ του καλλιτέχνη και του χειροτέχνη και επίσης απελευθέρωσε τις διακοσμητικές τέχνες από την υποταγή στους κανόνες των Καλών τεχνών. Πέθανε στις 9 Ιανουαρίου, 1986.

Andy Warhol (1928-1987), γεννήθηκε σε δασώδες πόλη, στην Πανσυλβάνια των Η.Π.Α και είχε βαπτιστεί ως Andrew Warhola. Το όνομά του το μετέτρεψε σε Andy Warhol όταν έφτασε στην νέα Υόρκη το 1949.

Η ημερομηνία γέννησής του κρύβει ένα μυστήριο, όπως και ο ίδιος και αποτέλεσε αντικείμενο αντιπαράθεσης: *διαφορετικές ημερομηνίες μπορούν να βρεθούν σε διαφορετικές δημοσιεύσεις, αλλά το σίγουρο είναι ότι είναι μεταξύ του 1928 και 1931* (Honnef, 2000: σ.7).

Ο Andy Warhol ήταν ένας μύθος για την εποχή του. Δημιούργησε ένα εντελώς καινούργιο τύπο στην τέχνη, ο οποίος ερέθιζε, σόκαρε και άλλαξε τον κόσμο της τέχνης. Ήταν η ενσάρκωση μια νέας γενιάς των σταρ. Ζωγράφος, φωτογράφος και κινηματογραφιστής σε ένα!

Είναι ένας από τους θεμελιωτές του κινήματος της Ποπ Αρτ. Ακολουθώντας τα διδάγματα του Ντισάν, ο Γουόρχολ θέλησε να βάλει το «ευτελές» μέσα στο μουσείο, κάνοντας ανοίγματα στη λαϊκή κουλτούρα της διαφήμισης (Αργκάν,1998:σ.705-706).

Ο Γουόρχολ ήταν από τους πρώτους που συνειδητοποίησαν τη **δύναμη της εικόνας** στη σύγχρονη κοινωνία της κατανάλωσης. Το εικαστικό έργο του λειτουργεί μέσω της ατέρμονης επανάληψης προσώπων διασήμων, που έχουν αναχθεί σε σύμβολα (Μονρόε, Πρίσλεϊ, Λιζ Τέιλορ, Μάο). **Τα πορτρέτα αυτά αναπαράγονται πολλαπλά, σε αντίγραφα με ελαφρές παραλλαγές στο χρώμα.** Πολύχρωμες συσκευασίες και λογότυπα καταναλωτικών προϊόντων μάς ξαφνιάζουν μέσω της επανάληψης, εικόνες τραγικές όπως τροχαία και ηλεκτρικές καρέκλες χάνουν το νόημά τους με τον τρόπο που ακόμη και η σκληρότερη τηλεοπτική εικόνα μάς αφήνει αδιάφορους αν επαναληφθεί πέρα από κάποιο όριο (Honnaf, 2000: σ.45, 58). Χαρακτηριστικά έργα του είναι το κουτί της σούπας *Cambell's*, 1968, *Marilyn*, 1964, *Mao*, 1972, *Ηλεκτρική καρέκλα*, 1967.

Τον είχε συνεπάρει ο κόσμος της φωτογραφίας και σε ερώτηση ενός δημοσιογράφου ότι το πορτρέτο της Μονρόε με τα χρώματα που είχε δεν του δημιουργούσε την αίσθηση του sex symbol, ο Γουόρχολ απάντησε το εξής: «*Ζωγράφισα τη Μονρόε με τόσο φανταχτερά χρώματα, γιατί αυτό που έχει σημασία για μένα είναι η ομορφιά, και αυτή ήταν όμορφη, και αν κάτι είναι όμορφο τότε τα χρώματα είναι όμορφα*» (Honnaf, 2000: σ.58).

Έγινε ο ίδιος σκηνοθέτης του εαυτού του χτίζοντας σταδιακά μια ισχυρή προσωπική εικόνα ως κοσμικός, φωτογράφος, σκηνοθέτης και παραγωγός νεανικών μουσικών σχημάτων. Πέθανε στις 22 Φεβρουαρίου, 1987 κατά την διάρκεια μιας εγχείρησης.

Τελικά η τέχνη του Γουόρχολ είναι περισσότερο εγκεφαλική απ' ό,τι ο ίδιος δεχόταν, αποτελώντας ένα οξυδερκές σχόλιο στη σύγχρονη πραγματικότητα.

2.8. Επιλογή Εικαστικών δραστηριοτήτων για την παρούσα έρευνα

Με αφορμή τα καλλιτεχνικά κινήματα και τις τεχνοτροπίες της μοντέρνας τέχνης, θα παρουσιάσουμε σε αυτό το μέρος της εργασίας μας ορισμένους τρόπους-τεχνικές ζωγραφικής, χαρακτηριστικής, γλυπτικής και κολλάζ, που θα αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και δημιουργίας της έρευνά μας

Πρόκειται για μοντέρνους τρόπους ζωγραφικής τόσο για μας όσο και για τα παιδιά, οι οποίοι μας δίνουν την δυνατότητα να κινηθούμε ελεύθερα, ανάλογα με την ψυχική μας διάθεση και την υφή του υλικού (Μαγουλιώτης,2001: σ.34-35).

Οι παρακάτω τεχνοτροπίες δεν είναι μοντέλα για μίμηση, αλλά θα επιδιώξουμε μέσα από αυτές να παίξουν τα παιδιά, να πειραματιστούν με διάφορα υλικά και να δημιουργήσουν δικά τους έργα.

Πριν ξεκινήσουμε την παρουσίαση των τεχνικών, να σημειώσουμε ότι δίπλα από κάθε τεχνική βρίσκεται σε παρένθεση το όνομα του καλλιτέχνη που συνδέεται με την συγκεκριμένη τεχνική. Επίσης, να σημειώσουμε ότι στο παράρτημα υπάρχει μια λίστα τεχνικών, την οποία ο καθένας μπορεί να συμβουλευτεί.

Ζωγραφική

Υπάρχουν πάρα πολλές τεχνοτροπίες στη ζωγραφική, τόσο μοντέρνες και εντυπωσιακές, αλλά εδώ θα παρουσιάσουμε ένα μικρό δείγμα. Οι τεχνικές ζωγραφικής που ακολουθούν είναι και οι τεχνικές καλλιτεχνών που θα χρησιμοποιήσουμε στην έρευνά μας.

A. Δαχτυλοτυπώματα (Zaon Miro): Στα παιδιά αρέσει πάρα πολύ να ζωγραφίζουν με τα δάχτυλα και χαίρονται ιδιαίτερα με αυτή την διαδικασία, γιατί διαπιστώνουν ότι μπορούν να αφήσουν πάνω στο χαρτί τα αποτυπώματα των δαχτύλων τους ή της παλάμης τους (Κόφφας,1989: σ.269). Είναι ένας πολύ άμεσος και ζωντανός τρόπος έκφρασης και «παριστάνει κάτι από τον ίδιο μας τον εαυτό. Είναι η προσωπική μας σφραγίδα» (Μαγουλιώτης,2001: σ.40).

Τα υλικά που χρησιμοποιούμε σε αυτή την τεχνική είναι τέμπρες ή δαχτυλομπογιές και η διαδικασία είναι η εξής: τα παιδιά βουτούν τα δάχτυλά τους μέσα στη μπογιά και αφήνουν διάφορες φιγούρες πάνω στο χαρτί. Έτσι, εντελώς τυχαία, μπορεί να προκύψουν διάφορες μορφές ζώων ή ανθρώπων, πάνω στις οποίες τα παιδιά μπορούν να προσθέσουν με ένα μαρκαδόρο ή με μολύβια διάφορα

χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους, όπως μάτια, πόδια, ουρά, φτερά, αυτιά, κ.ά. (Μαγουλιώτης,2001: σ.40).

Ο Ηλίας Βιγγόπουλος λέει ότι η εργασία με δαχτυλομπογιές έχει μια ηρεμιστική επίδραση στο νευρικό σύστημα και βοηθά πολύ στην καταπολέμηση της έντασης και της νευρικότητας των παιδιών (Βιγγόπουλος, 1983: σ.29).

Β. Ζωγραφική με την τεχνική «καταρράκτες» (Ουίλιαμ Μόρρις): Η τεχνοτροπία αυτή πρέπει να γίνεται σε ανοιχτό χώρο, έτσι ώστε να μην υπάρχει ο φόβος του να λερώσουμε με χρώμα την τάξη μας. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται σε αυτή την τεχνική είναι αραιωμένο χρώμα τέμπερας και χαρτί του μέτρου.

Τοποθετούμε στον τοίχο ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί του μέτρου και ξεκινάμε να χύνουμε το χρώμα, το οποίο το έχουμε σε μπουκάλια, από το κάτω μέρος και προσπαθούμε να το ρίξουμε από την μια άκρη στην άλλη, οριζόντια. Στη συνέχεια, επιλέγουμε ένα διαφορετικό χρώμα και το ρίχνουμε από πάνω, κ.ό.κ. Έτσι, σχηματίζεται με αυτό τον τρόπο ένας καταρράκτης χρωμάτων!

Να σημειώσω ότι καλό θα ήταν να χρησιμοποιηθούν μόνο τα βασικά χρώματα, κόκκινο-κίτρινο-μπλε, έτσι ώστε μέσα από αυτή την τεχνική τα παιδιά να ανακαλύψουν και να μάθουν τους διάφορους συνδυασμούς χρωμάτων.

Γ. Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτικής (Paul Klee): Η τεχνική αυτή επιφέρει φανταστικά αποτελέσματα και αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά. Σε χαρτί πολύ τραχύ ζωγραφίζουμε με κηρομπογιές ή λαδοπαστέλ χωρίς πολλές λεπτομέρειες, γιατί εκείνες θα τις δώσουμε με τη χάραξη. Για την χάραξη θα χρησιμοποιήσουμε εργαλεία χαρακτικής ή άλλα απλά εργαλεία, όπως καρφιά, χάρακες, στυλούς, κ.ά.

Εκείνο που πρέπει να προσέξουμε είναι το εξής: «όπου χρειάζεται να μπουν πολλοί τόνοι ενός χρώματος θα βάζουμε ένα, και μάλιστα τον πιο σκούρο. Οι άλλοι τόνοι θα βγουν από την εκχάραξη» (Μαγουλιώτης,2001: σ.50).

Χαρακτική-τύπων

Με το τύπων, τα παιδιά μεταφέρουν στο χαρτί ή σε οποιαδήποτε άλλη επιφάνεια διάφορα σχέδια ή διακοσμητικά μοτίβα από μια μήτρα την οποία έχουν καλύψει με μπογιά ή μελάνι.

Με αυτή την τεχνική το παιδί έχει τη δυνατότητα να καλλιεργήσει την αίσθηση του ρυθμού, που πετυχαίνεται με την επανάληψη ενός απλού σχεδίου. «Στο διστακτικό παιδί, δίνει την αίσθηση της επιτυχίας, γιατί εύκολα δημιουργεί ένα διακοσμητικό σχέδιο χρησιμοποιώντας ένα συγκεκριμένο αντικείμενο κι επαναλαμβάνοντας μια συγκεκριμένη δραστηριότητα» (Βιγγόπουλος, 1983: σ.41).

Μία από τις τεχνοτροπίες της χαρακτηριστικής-τυπώματος είναι και η μονοτυπία.

Μονοτυπία (Ernst Max): Η κατασκευή μιας μονοτυπίας, από όλες τις άλλες μορφές εκτύπωσης και στάμπας, είναι η πιο απλή, η ευκολότερη και η φθηνότερη. Απαιτεί ελάχιστα σύνεργα και τα υλικά που χρησιμοποιούνται κυρίως είναι τέμπρες, πλαστικά χρώματα ή δαχτυλομπογιές και μια γυαλιστερή επιφάνεια όπως είναι μια διαφάνεια (όχι πολύ λεπτή) ή το γυαλί (Μαγουλιώτης, 2001: σ.84).

Απλώνουμε πάνω στην διαφάνεια ή στο γυαλί χρώμα με τη βοήθεια ενός σφουγγαριού και στη συνέχεια με ένα βοηθητικό εργαλείο, όπως μια μπατονέττα, αρχίζουμε να χαράσσουμε την εικόνα μας. Έπειτα, πέζουμε ένα χαρτί ή ύφασμα πάνω σε αυτή, για να εκτυπώσουμε την εικόνα.

Η διαδικασία αυτή δεν πρέπει να διαρκέσει πολύ, γιατί τα χρώματα στεγνώνουν πολύ εύκολα, με αποτέλεσμα όταν θα πάμε να την αποτυπώσουμε να μην αποτυπωθεί. Για να αποφύγουμε, όμως, κάτι τέτοιο, καλό θα είναι να χρησιμοποιούμε περισσότερη ποσότητα χρώματος.

Γλυπτική -πλαστική

Με τη γλυπτική το παιδί εκφράζεται δίνοντας σχήμα σε διάφορους όγκους μέσα στο χώρο, όπως συμβαίνει και στην πλαστική, αλλά εδώ το υλικό είναι στέρεο, όπως το ξύλο, η πέτρα, τα φρούτα, κλπ (Βιγγόπουλος, 1983: σ.34).

Στη γλυπτική με τη συνθετική μέθοδο (*συνθετική γλυπτική- Pablo Picasso*) ή κατασκευές, το γλυπτό σχηματίζεται με τη σύνθεση και συναρμολόγηση διαφόρων υλικών ή αντικειμένων. Ο κατάλογος των υλικών είναι ανεξάντλητος, γιατί όλα τα άχρηστα υλικά, όπως αλουμινόχαρτο, κουτιά, φλούδες, πέτρες, ξύλα, σφουγγάρια, κουκουνάκια, κλπ μπορούμε να τα φέρουμε στη τάξη και να τα χρησιμοποιήσουμε.

Όλα αυτά τα υλικά συναρμολογούνται με κόλλα και αφήνουμε ελεύθερα τα παιδιά να δημιουργήσουν ό,τι αυτά θέλουνε, χωρίς να τα κατευθύνουμε ή να τα δίνουμε οδηγίες.

Ένα πολύ ωραίο υλικό για γλυπτική είναι το ζυμάρι, γιατί εκτός του ότι είναι ελαφρύτερο από τον πηλό ή την πλαστελίνη, είναι πολύ εύκολο και στην παρασκευή του. Δίνει πολλές δυνατότητες πλασίματος στα παιδιά και μέσα από το παιχνίδι του ζυμαριού, τα παιδιά κατανοούν και άλλους τρόπους χρήσεις του.

Κολλάζ –κολλητική (Pablo Picasso - Salvador Dali)

Με τον όρο κολλάζ εννοούμε την επικόλληση διαφόρων υλικών, όπως χαρτιά περιτυλίγματος, εικόνες από περιοδικά, τσόφλια, φτερά, φύλλα, ζυμαρικά, όσπρια, άμμο, κλπ, πάνω σε μια επίπεδη επιφάνεια. Το υλικό αυτό μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε με οποιοδήποτε τρόπο, για παράδειγμα μπορεί ένα φτερό να γίνει μαλλιά ή σώμα. «Το κολλάζ είναι θέμα φαντασίας» (Μαγουλιώτης,2000: σ.18).

Μπορούμε να κάνουμε διαφορετικά είδη κολλάζ, όπως κολλάζ από φύλλα, κολλάζ σε στυλ παζλ, κολλάζ με προοπτική, χαρτοδιπλωτική σε κολλάζ, κολλάζ από διπλωτική σε ανάγλυφα (Μαγουλιώτης,2000: σ.9), ή ακόμη μπορούμε να ζωγραφίσουμε ένα μέρος του σχεδίου μας και στη συνέχεια να κολλήσουμε διάφορα υλικά.

Επίσης, μπορούμε με αυτή την τεχνική να κατασκευάσουμε βιτρό με ζελατίνες (Ernst Marx). Η διαδικασία είναι οι εξής: κόβουμε σε διάφορα σχήματα χρωματιστές ζελατίνες και τις κολλάμε πάνω σε μία ζελατίνα δημιουργώντας κάτι αφηρημένο ή συγκεκριμένο. Στη συνέχεια, κολλάμε από πάνω μία δεύτερη ζελατίνα και κρεμάμε το έργο μας στο παράθυρο. Μπορούμε να κάνουμε αρκετά πράγματα με την τεχνική του κολλάζ, αρκεί να έχει κανείς διάθεση, μεράκι και πολύ φαντασία!

*E
M
Π
E
I
P
I
K
O

M
E
P
O
Σ*

3. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Γενικά

Αρχικός στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με έργα και τεχνικές καταξιωμένων καλλιτεχνών. Έτσι, για να επιτύχουμε το στόχο μας, αποφασίσαμε να οργανώσουμε κατάλληλες εικαστικές εμπνευσμένες από τεχνικές και έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών.

Πριν, όμως, τον σχεδιασμό και την οργάνωση των κατάλληλων εικαστικών δραστηριοτήτων, θεωρήσαμε πρέπον να διερευνήσουμε κατά πόσο οι νηπιαγωγοί φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με καλλιτέχνες, καθώς και εάν δεν το κάνουν να εντοπίσουμε τις αιτίες. Γι' αυτό το λόγο, σχεδιάσαμε και δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο, σχετικό με τις εικαστικές δραστηριότητες και τους καλλιτέχνες.

Έτσι, με βάση τα αποτελέσματα που θα βγάzaμε από τα ερωτηματολόγια, θα είχαμε μια γενική εικόνα για το τι συμβαίνει στα νηπιαγωγεία, έτσι ώστε να μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε και την δεύτερη έρευνά μας και να οργανώσουμε τις κατάλληλες εικαστικές δραστηριότητες.

3.2 Σκοπός της έρευνας

Ο σκοπός της έρευνας ήταν, όπως προαναφέραμε, να φέρουμε τα νήπια σε επαφή με έργα και τεχνικές μεγάλων ζωγράφων.

Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός της *πρώτης έρευνας* με τα ερωτηματολόγια ήταν να δούμε κατά πόσο οι νηπιαγωγοί συνδέουν τις εικαστικές τους δραστηριότητες με καλλιτέχνες, καθώς και με ποιους καλλιτέχνες κάνουν αυτήν την σύνδεση και ο σκοπός της *δεύτερης έρευνας* με την εφαρμογή δραστηριοτήτων, ήταν να δούμε κατά πόσο είναι εφικτό τα νήπια να θυμούνται έργα, τεχνικές ή ακόμη και ονόματα καλλιτεχνών, καθώς και εάν μπορούν μετά από ένα χρονικό διάστημα να συνδέουν τα έργα με κάποιες τεχνικές ή με κάποιους καλλιτέχνες.

3.3. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή της έρευνας

Μέθοδος

Η μέθοδος στην πρώτη έρευνα ήταν τα ερωτηματολόγια και η συμπλήρωσή τους από νηπιαγωγούς, ενώ στην δεύτερη έρευνα η μέθοδος ήταν ο σχεδιασμός και η

οργάνωση κατάλληλων εικαστικών δραστηριοτήτων εμπνευσμένων από τεχνικές και έργα καλλιτεχνών, καθώς και η εφαρμογή τους στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Χρόνος και δείγμα έρευνας

Η πρώτη έρευνα διήρκησε σχεδόν 2 ½ μήνες και πραγματοποιήθηκε περίπου σε 35 νηπιαγωγεία της Λάρισας. Συνολικά συμπληρώθηκαν εκατό ερωτηματολόγια . Η συμπλήρωσή τους έγινε ατομικά από εκατό νηπιαγωγούς της Λάρισας, μετά από δική μας καθοδήγηση.

Η δεύτερη έρευνα διήρκησε τρεις μήνες και πραγματοποιήθηκε σε τρία νηπιαγωγεία της Λάρισας, στο 47^ο νηπιαγωγείο Ανθούπολης, στο 21^ο νηπιαγωγείο Εβέρωφ και στο 8^ο νηπιαγωγείο Χαραυγής.

Συνολικά, η έρευνά μας διήρκησε ,σχεδόν, 5 ½ μήνες. Κατά την διάρκεια αυτών των πέντε μηνών αντιμετωπίσαμε πολλές δυσκολίες για την διεξαγωγή και των δύο ερευνών, γιατί πολλές νηπιαγωγοί αρνιόνταν να μας βοηθήσουν και δεν δέχονταν να συνεργαστούν μαζί μας. Μάλιστα, κάποιες νηπιαγωγοί ούτε καν κάθονταν να μας ακούσουν.

Παρ' όλες τις δυσκολίες όμως, καταφέραμε να πραγματοποιήσουμε και τις δύο έρευνές μας και μάλιστα με απόλυτη επιτυχία.

Στη συνέχεια, παρουσιάζουμε την κάθε έρευνα αναλυτικά και στο τέλος της κάθε έρευνας υπάρχουν και τα αντίστοιχα αποτελέσματα.

1η Έρευνα:
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

4.1 Γενικά

Η πρώτη μας έρευνα, όπως αναφέραμε προηγουμένως, αφορούσε τον σχεδιασμό και την οργάνωση ενός ερωτηματολογίου, σχετικού με τις εικαστικές δραστηριότητες και τους καλλιτέχνες.

Μέσα από αυτό το ερωτηματολόγιο θέλαμε να ερευνήσουμε κατά πόσο ή όχι συνδέουν οι νηπιαγωγοί τις εικαστικές δραστηριότητες τους με διάφορους καλλιτέχνες, καθώς και τους λόγους μη σύνδεσής τους.

Έτσι, τα αποτελέσματα που θα περνάνε, θα μας βοηθούσαν να πραγματοποιήσουμε και την δεύτερη έρευνα, αφού πλέον θα είχαμε μία γενική εικόνα για το τι συμβαίνει στα νηπιαγωγεία και για το ποία είναι η άποψη των νηπιαγωγών.

4.2 Σκοπός του ερωτηματολογίου

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να δούμε κατά πόσο οι νηπιαγωγοί του νομού Λάρισας συνδέουν τις δραστηριότητες των εικαστικών με καταξιωμένους καλλιτέχνες, καθώς και ποια μέθοδο προσέγγισης χρησιμοποιούν, έτσι ώστε να οργανώσουμε κατάλληλες δραστηριότητες, για τις οποίες θα αναφερθούμε στο επόμενο μέρος της εργασίας.

Παράλληλα, θέλαμε να δούμε ποιους καλλιτέχνες, κυρίως, χρησιμοποιούν ή ποια έργα τους, καθώς επίσης και μέσα από ποια τεχνική.

Τέλος, θέλαμε να εξετάσουμε τον λόγο-αιτία που πιθανόν κάποιοι νηπιαγωγοί συνέδεαν σπάνια ή καθόλου τις δραστηριότητες των εικαστικών τους με καλλιτέχνες.

4.3. Μέθοδος, δείγμα και διεξαγωγή του ερωτηματολογίου

Μέθοδος

Μέσα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε μία έρευνα στα νηπιαγωγεία της Λάρισας, σχετική με τις εικαστικές δραστηριότητες, προκειμένου να

διερευνηθεί κατά πόσο οι νηπιαγωγοί τις συνδέουν με έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών.

Έτσι, σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο απαρτίζεται από οχτώ ερωτήσεις κλειστού και από επτά ημι-κλειστού τύπου (COHEN, MANION, 1994: σ.382-384). Στην αρχή του ερωτηματολογίου υπάρχουν κάποιες γενικές ερωτήσεις για τις εικαστικές δραστηριότητες και για τα υλικά που χρησιμοποιούν συνήθως οι νηπιαγωγοί στη ζωγραφική, γλυπτική και κατασκευές, ερώτηση 1,2. Στη συνέχεια, υπάρχουν ερωτήσεις σχετικές με τους καλλιτέχνες και πιο συγκεκριμένα για το αν και κατά πόσο οι νηπιαγωγοί τους συνδέουν με τις εικαστικές δραστηριότητες, καθώς και μέσα από ποιον τρόπο και μέθοδο προσέγγισης, ερώτηση 3, 4, 4.1, 5-5.7. Τέλος, στο τελευταίο μέρος τους ερωτηματολογίου, υπάρχουν ερωτήσεις γενικές, όσον αφορά την διδακτική πείρα των νηπιαγωγών στα εικαστικά, ερώτηση 6,7.

Χρόνος, δείγμα και διεξαγωγή του ερωτηματολογίου

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 35 ,περίπου, νηπιαγωγεία του νομού Λάρισας και διήρκεσε 2 ½ μήνες.

Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από εκατό νηπιαγωγούς στο χώρο του νηπιαγωγείου. Η συμπλήρωσή τους έγινε ατομικά από κάθε νηπιαγωγό, μετά από δικές μας οδηγίες.

Η επιλογή των νηπιαγωγείων ήταν τυχαία και προσπαθήσαμε να επιλέξουμε νηπιαγωγεία από διαφορετικές συνοικίες και σημεία της Λάρισας, έτσι ώστε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού (τυχαία δειγματοληψία) (Κατσίλης, 2004: σ.21-22).

Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί ότι υπήρξαν και κάποια προβλήματα κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Το πρώτο ήταν η επιλογή των νηπιαγωγείων, των οποίων ο αριθμός ήταν μεγάλος, περίπου τριάντα με τριάντα πέντε νηπιαγωγεία, όπου η εύρεσή τους για εμάς ήταν αρκετά δύσκολη, λόγω άγνοιας του χώρου ύπαρξής τους.

Ένα άλλο πρόβλημα ήταν ότι κάποιες νηπιαγωγοί έδειξαν άγνοια και απροθυμία να συνεργαστούν και να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια.

Παρ' όλ' αυτά τα προβλήματα, όμως, τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από εκατό νηπιαγωγούς της Λάρισας, οι οποίες δέχτηκαν πρόθυμα και με ευχαρίστηση να μας βοηθήσουν και θα ήθελα, προσωπικά, για ακόμη μία φορά να τις εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ.

4.4. Παρουσίαση και επεξεργασία ερωτηματολογίου

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία που συλλέξαμε με βάση τις απαντήσεις των νηπιαγωγών, από την κάθε ερώτηση ξεχωριστά.

Να σημειώσουμε ότι κάτω από τον κάθε πίνακα υπάρχουν και τα αντίστοιχα αποτελέσματα.

Αρχική ερώτηση: Έτη εργασίας

Πίνακας 1
Χρόνια υπηρεσίας

Χρόνια υπηρεσίας	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
1-5	20	20
6-10	17	17
11-15	10	10
16-20	12	12
21-25	13	13
26-30	16	16
31-35	10	10
35 και άνω	2	2
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Στην αρχή του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς της Λάρισας να πουν πόσα χρόνια υπηρεσίας έχουν στο χώρο του νηπιαγωγείου και έχουμε τα εξής αποτελέσματα (πίνακας 1): το μεγαλύτερο ποσοστό το έχουν οι χρονολογίες μεταξύ 1-5 χρόνια και αποτελεί το 20% των νηπιαγωγών. Ακολουθούν οι χρονολογίες 6-10, με ποσοστό 17% και 26-30 με ποσοστό 16%.

Ερώτηση 1: Τα παιδιά του νηπιαγωγείου σας θέλουν να σχολούνται με δραστηριότητες σχετικά με τη χωγραφική, γλυπτική, κατασκευές;

Πίνακας 2
Βαθμός ασχολίας παιδιών με εικαστικές δραστηριότητες

Βαθμός ασχολίας παιδιών με εικαστικές δραστηριότητες	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Καθόλου	-	-
Ελάχιστα	-	-

Μέτρια	5	5
Πολύ	47	47
Πάρα πολύ	48	48
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Στην πρώτη ερώτηση προκύπτει από τον πίνακα 2 ότι το μεγαλύτερο δείγμα των νηπιαγωγών, 48%, απάντησε ότι στα παιδιά αρέσουν πάρα πολύ οι εικαστικές δραστηριότητες.

Ερώτηση 2: Γράψτε τα επικρατέστερα υλικά που συνήθως χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο για ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν εικαστικά έργα

Πίνακας 3
Επικρατέστερα υλικά ζωγραφικής

Υλικά για τη ζωγραφική	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Δαχτυλομπογιές	67	17,13
Κάρβουνο	2	0,51
Κηρομπογιές	52	13,29
Κιμωλίες	3	0,76
Κραγιόν	1	0,25
Μαρκαδόροι	91	23,27
Μαρμαρομπογιές	2	0,51
Μολύβια	2	0,51
Νερομπογιές	23	5,88
Ξυλομπογιές	66	16,87
Παστέλ	20	5,11
Πλαστικά χρώματα	14	3,58
Τέμπερες	48	12,27
ΣΥΝΟΛΟ	391	100

Σύμφωνα με την ερώτηση 2, «ποια είναι τα επικρατέστερα υλικά που συνήθως χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί στη ζωγραφική», προκύπτει (πίνακας 3) ότι οι μαρκαδόροι (23%), οι δαχτυλομπογιές και οι ξυλομπογιές (17%), οι κηρομπογιές (13%) και οι τέμπερες (12%), είναι τα επικρατέστερα υλικά, ενώ υλικά όπως το κάρβουνο, τα μολύβια, τα κραγιόν και οι κιμωλίες, είναι στις τελευταίες προτιμήσεις των νηπιαγωγών, με 51%.

Πίνακας 3.1
Επικρατέστερα υλικά γλυπτικής

Υλικά για τη γλυπτική	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Άχρηστο υλικό	4	1,9
Γύψος	10	4,76
Ζυμάρι	32	15,23
Πηλός	74	35,23
Πλαστελίνη	83	39,52
Χαρτοπολτό	7	3,33
ΣΥΝΟΛΟ	210	100

Συνέχεια της ερώτησης 2, «ποια είναι τα επικρατέστερα υλικά γλυπτικής που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί», προκύπτει (πίνακας 3.1) ότι η πλαστελίνη (39,6%) και ο πηλός (35%) είναι τα επικρατέστερα και ακολουθεί το ζυμάρι με 15%.

Κλείνοντας την ερώτηση 2 με το «ποια υλικά είναι επικρατέστερα στις κατασκευές», διαπιστώσαμε ότι οι απαντήσεις των νηπιαγωγών χωρίζονταν σε πέντε μεγάλες κατηγορίες υλικών: στα άχρηστα υλικά, στα ανακυκλώσιμα υλικά, στα φυσικά υλικά, στα χαρτιά και στα χαρτόνια, εκ των οποίων, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (3.2), υπερτερούν τα χαρτόνια με 44%.

Πίνακας 3.2
Επικρατέστερα υλικά κατασκευών

Κατηγορίες υλικών για κατασκευές	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Ανακυκλώσιμα υλικά	6	3,8
Άχρηστα υλικά	33	21
Φυσικά υλικά	19	12
Χαρτιά	30	19
Χαρτόνια	69	43,9
ΣΥΝΟΛΟ	157	100

Αναλύοντας περισσότερο τις παραπάνω κατηγορίες προκύπτουν οι παρακάτω πίνακες:

Πίνακας 3.2.1
Επικρατέστερα ανακυκλώσιμα υλικά- κατασκευές

Ανακυκλώσιμα υλικά	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Καλαμάκια	4	6,55
Καπάκια	3	4,9
Κουτιά	39	64
Μπουκάλια (πλαστικά)	2	3,27
Πλαστικά πιατάκια και ποτήρια	1	1,63
Τενεκεδάκια	1	1,63
Χάρτινα ρολά κουζίνας και χαρτιών υγείας	7	11,4
Χαρτόκουτα	4	6,55
ΣΥΝΟΛΟ	61	100

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα (3.2.1) προκύπτει ότι τα επικρατέστερα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί στο νηπιαγωγείο τους για να ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν δικά τους έργα από την κατηγορία των ανακυκλώσιμων υλικών είναι τα κουτιά (64%) διαφόρων ειδών.

Πίνακας 3.2.2
Επικρατέστερα άχρηστα υλικά- κατασκευές

Άχρηστα υλικά	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Αλουμινόχαρτο	1	1,53
Ζυμαρικά	4	6,15
Κορδέλες	1	1,53
Κουμπιά	10	15,3
Μανταλάκια	2	3
Νήματα	10	15,3
Οδοντογλυφίδες	4	6,15
Οικοδομικό υλικό – (τουβλάκια)	4	6,15
Παιχνίδια (χαλασμένα)	1	1,53
Σύρμα πίπας	9	13,8
Σπίρτα	3	4,6

Συνθετικό υλικό	1	1,53
Σφουγγάρι	1	1,53
Υαλοβάμβακας	1	1,53
Υφάσματα-πανιά	2	3
Φελιζόλ	1	1,53
Φελλός	3	4,6
Χρυσόσκονη-πούλιες-χάντρες	7	11
ΣΥΝΟΛΟ	65	100

Με βάση των παραπάνω πίνακα (3.2.2) προκύπτει ότι τα επικρατέστερα υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί από την κατηγορία των άχρηστων υλικών είναι τα κουμπιά και τα νήματα (15%), καθώς επίσης και το σύρμα πίπας (14%). Ακολουθούν τα ζυμαρικά, οι οδοντογλυφίδες και τα τουβλάκια με 6%.

Πίνακας 3.2.3
Επικρατέστερα φυσικά υλικά -κατασκευές

Φυσικά υλικά	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Άμμος	1	3
Κοχύλια	3	8,33
Ξηροί καρποί - σπόροι	4	11
Ξύλα	8	22
Όσπρια	7	19,44
Πέτρες - βότσαλα	3	8,33
Πριονίδι	2	5,55
Φρούτα	4	11
Φτερά	4	11
ΣΥΝΟΛΟ	36	100

Από τον παραπάνω πίνακα (3.2.3) προκύπτει ότι τα όσπρια (19%) είναι τα επικρατέστερα από τα φυσικά υλικά που χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί στην τάξη τους. Ακολουθούν οι ξηροί καρποί, οι σπόροι τα φρούτα και τα φτερά με 11%.

Πίνακας 3.2.4
Επικρατέστερα είδη χαρτιών –κατασκευές

Είδη χαρτιών	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Αφρώδες	2	5
Βελουτέ	5	12,5
Γκοφρέ	13	32,5
Γλασέ	7	17,5
Εφημερίδες / περιοδικά	5	12,5
Οντουλέ	3	7,5
Χαρτοπολλτό	5	12,5
ΣΥΝΟΛΟ	40	100

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα (3.2.4) προκύπτει ότι οι περισσότερες νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν το γκοφρέ χαρτί (32%), παρά το οντουλέ χαρτί (7,5%) από την κατηγορία των χαρτιών (είδη).

Να σημειώσουμε ότι δεν υπάρχει αντίστοιχος πίνακας με τα είδη χαρτονιού (πέμπτη κατηγορία), γιατί οι περισσότερες νηπιαγωγοί όταν συμπλήρωναν το ερωτηματολόγιο έγραφαν «διάφορα είδη από χαρτόνια», χωρίς να αναφέρουν κάποιο συγκεκριμένο είδος. Λίγες μόνο νηπιαγωγοί ανέφεραν το χαρτόνι κάνσον.

Επίσης, να σημειώσουμε ότι υπάρχουν και άλλα πολλά υλικά που ανήκουν σε αυτές τις πέντε κατηγορίες, απλώς στους παραπάνω πίνακες αναφέρουμε τα υλικά που προέκυψαν με βάση τις απαντήσεις των νηπιαγωγών.

Ερώτηση 3: Όταν παρουσιάζετε τα υλικά και τις τεχνικές που χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο, τα συνδέεται με κάποιους καλλιτέχνες;

Πίνακας 4
Σύνδεση υλικών και τεχνικών με καλλιτέχνες

Βαθμός σύνδεσης υλικών και τεχνικών με καλλιτέχνες	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Πάντα	2	2
Συχνά	25	25
Σπάνια	51	51
Καθόλου	22	22
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Στην ερώτηση 3 ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς να αναφέρουν κατά πόσο συνδέουν τα υλικά και τις τεχνικές που παρουσιάζουν στο νηπιαγωγείο με κάποιους καλλιτέχνες. Έτσι, και με βάση τον πίνακα 4, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο δείγμα νηπιαγωγών (51%) τα συνδέει *σπάνια* με κάποιους καλλιτέχνες και ένα 2% των νηπιαγωγών απάντησε ότι κάνει *πάντα* αυτή την σύνδεση.

Ερώτηση 4: Πριν το νηπιαγωγείο, τα παιδιά έχουν εμπειρίες από εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών;

Πίνακας 5
Εμπειρίες παιδιών

Εμπειρίες παιδιών από εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Ναι	4	4
Όχι	96	96
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Σύμφωνα με την ερώτηση 4, ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς να πουν εάν τα παιδιά πριν από το νηπιαγωγείο έχουν εμπειρίες από εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών και έχουμε τα εξής αποτελέσματα (πίνακας 5): το 96% των νηπιαγωγών απάντησαν αρνητικά και ένα 4% των νηπιαγωγών απάντησε θετικά.

Ερώτηση 4.1: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε αναφέρετε ποια έργα ή ποιους καλλιτέχνες;

Πίνακας 5.1
Έργα και καλλιτέχνες που γνωρίζουν τα παιδιά

Έργα και καλλιτέχνες που γνωρίζουν τα παιδιά	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Θεοτοκόπουλος	1	0,57
Μυταράς	1	0,57
Πικάσο	2	1,14
Τσαρούχης	1	0,57
Ηνίοχο	1	0,57
Τζοκόντα	1	0,57
ΣΥΝΟΛΟ	7	4

Συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης 4, στην ερώτηση 4.1 ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς που απάντησαν ναι (4%), να αναφέρουν ποια έργα ή ποιους καλλιτέχνες γνώριζαν ήδη τα παιδιά. Ως αποτέλεσμα είχαμε το 1,14% των νηπιαγωγών, από το σύνολο 4%, να απαντήσουν τον ζωγράφο Πικάσο, το 0,57% τον ζωγράφο Θεοτοκόπουλο, το 0,57% επίσης, τον ζωγράφο Μυταρά και τον Τσαρούχη, καθώς και τα έργα *Τζοκόντα* και *Ηνίοχος*, σε ποσοστό 0,57% αντίστοιχα.

Να σημειώσουμε, επίσης, ότι οι νηπιαγωγοί αιτιολογούσαν τις απαντήσεις τους λέγοντάς μας ότι είτε γνωρίζουν τον καλλιτέχνη ή τα έργα από πίνακες που έχουν στο σπίτι τους είτε τα γνωρίζουν από κάτι που είδαν στην τηλεόραση ή από κάπου το άκουσαν.

Ερώτηση 5: Μέχρι σήμερα, έχετε φέρει τα νήπια σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών;

Πίνακας 6
Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα

Επαφή παιδιών με εικαστικά έργα	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Ναι	43	43
Όχι	57	57
ΣΥΝΟΛΟ	100	100

Από τα στοιχεία του πίνακα 6, διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι νηπιαγωγοί (57%) δεν έχουν φέρει μέχρι σήμερα τα παιδιά του νηπιαγωγείου τους σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, σε αντίθεση με το 43% των νηπιαγωγών που απάντησε θετικά.

Ερώτηση 5.1: Αν απαντήσατε ΟΧΙ, τότε σημειώστε τους αρνητικούς παράγοντες

Πίνακας 6.1
Αρνητικοί παράγοντες

Αρνητικοί παράγοντες	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Δεν το διδάχθηκαν στις σπουδές τους	18	20

Δεν βρήκαν σχετική βιβλιογραφία	5	5,55
Δεν το θεωρούν απαραίτητο	9	10
Δεν είναι ενδιαφέρον και ελκυστικό για τα νήπια	8	9
Είναι δύσκολος τρόπος προσέγγισης	16	18
Δεν έτυχε	33	36,6
Κάτι άλλο	1	1
ΣΥΝΟΛΟ	90	100

Στην ερώτηση 5.1 θέλαμε να δούμε ποιοι είναι οι αρνητικοί παράγοντες, με βάση τους οποίους το 57% των νηπιαγωγών (πίνακας 6) δεν έχουν φέρει τα νήπια σε επαφή με έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών. Όπως βλέπουμε στον πίνακα 6.1, το 37% των νηπιαγωγών υποστηρίζουν ότι δεν έτυχε να φέρουν τα παιδιά σε επαφή με έργα μεγάλων καλλιτεχνών. Επίσης, ένα 20% των νηπιαγωγών απάντησαν ότι δεν το έχουν διδαχθεί στις σπουδές τους και ένα 18% απάντησαν ότι είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης.

Ερώτηση 5.2: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τους θετικούς παράγοντες εφαρμογής

Πίνακας 6.2
Θετικοί παράγοντες

Θετικοί παράγοντες	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Στο πρόγραμμα περί τέχνης του νηπιαγωγείου	23	30
Στις ανάγκες διαθεμα-τικών προσεγγίσεων του νηπιαγωγείου	33	43,42
Στις συναδελφικές πληροφορίες	8	10,52
Στις σπουδές γύρω από την τέχνη και τους καλλιτέχνες	8	10,52
Κάτι άλλο	4	5,3
ΣΥΝΟΛΟ	76	100

Από την ερώτηση 5.2 προκύπτει ότι το 43% των νηπιαγωγών θεωρούν ως τον πιο σημαντικό θετικό παράγοντα εφαρμογής, τις ανάγκες διαθεματικών προσεγγίσεων

του νηπιαγωγείου. Ως δεύτερο θετικό παράγοντα εφαρμογής, θεωρούν το πρόγραμμα περί τέχνης που ανέπτυξαν στο νηπιαγωγείο.

Το 4% των νηπιαγωγών που απάντησαν *κάτι άλλο*, αιτιολόγησαν την απάντησή τους λέγοντας ότι θεώρησαν ως θετικό παράγοντα εφαρμογής και την γενικότερη ευαισθητοποίηση των παιδιών στις τέχνες (2 νηπιαγωγοί), καθώς και την γενικότερη ψυχολογική ευαισθητοποίηση των παιδιών (1 νηπιαγωγός).

Ερώτηση 5.3: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τον τρόπο προσέγγισης με τα έργα τέχνης

Πίνακας 6.3
Τρόπος προσέγγισης με έργα τέχνης

Τρόπος προσέγγισης με έργα τέχνης	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Με αντίγραφα έργων ή αφίσες	38	29
Με βιβλία της βιβλιοθήκης του νηπιαγωγείου	26	19,84
Με επισκέψεις σε χώρους εκθέσεων ή μουσεία ή εργαστήρια	29	22
Με δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν στο νηπιαγωγείο	31	23,66
Άλλο τρόπο	7	5,3
ΣΥΝΟΛΟ	131	100

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 6.3 προκύπτει ότι το 29% των νηπιαγωγών προσεγγίζουν τα έργα τέχνης με αντίγραφα έργων ή αφίσες που έχουν αναρτήσει στο νηπιαγωγείο και το 24% των νηπιαγωγών με δραστηριότητες που ανέπτυξαν στο νηπιαγωγείο.

Όσες νηπιαγωγοί απάντησαν *κάτι άλλο*, αιτιολόγησαν την απάντησή τους ότι προσέγγισαν τα έργα τέχνης με επίσκεψη σε εργαστήριο ζωγράφου (1 νηπιαγωγός) ή με επίσκεψη του ζωγράφου στο νηπιαγωγείο (3 νηπ/γός) ή με βιβλία που έφερε η ίδια η νηπιαγωγός στο νηπιαγωγείο (1 νηπ/γός) ή μέσα από εποπτικά μέσα (1 νηπ/γός) ή μέσα από ατομικές δημιουργίες της νηπιαγωγού (1 νηπ/γός).

Ερώτηση 5.4: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τη μέθοδο προσέγγισης

Πίνακας 6.4
Μέθοδος προσέγγισης

Μέθοδος προσέγγισης με έργα τέχνης	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Δείχνοντας έργα καλλιτέχνη	35	42,7
Παρουσιάζοντας τον καλλιτέχνη μέσα από μια μικρή ιστορία	18	22
Παρουσιάζοντας την τεχνική και υλικά σχετικά με έργα κάποιου καλλιτέχνη	21	25,6
Κάτι άλλο	8	9,8
ΣΥΝΟΛΟ	82	100

Στην ερώτηση 5.4 ζητήθηκε από τις νηπιαγωγούς να αναφέρουν την μέθοδο προσέγγισης με τα έργα τέχνης. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον πίνακα 6.4 η πλειοψηφία των νηπιαγωγών χρησιμοποιούν ως μέθοδος προσέγγισης δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη, με ποσοστό 43%. Ακολουθεί η μέθοδος με τη παρουσίαση την τεχνικής και υλικά σχετικά με έργα κάποιου καλλιτέχνη, με ποσοστό 26%.

Το 8% των νηπιαγωγών που απάντησαν *κάτι άλλο*, αιτιολόγησαν παρουσιάζοντας ως μέθοδο προσέγγισης την επίσκεψη του ίδιου του καλλιτέχνη στο χώρο του νηπιαγωγείου (4 νηπιαγωγοί) ή κάνοντας μια απλή αναφορά στον καλλιτέχνη (2 νηπ/γοί) ή συνδέοντας τα έργα με προηγούμενες δραστηριότητες (1 νηπ/γός).

Ερώτηση 5.5: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποιήσατε

Πίνακας 6.5
Τέχνη ή εποχή που ανήκουν τα έργα τέχνης

Τέχνη ή εποχή που ανήκουν τα έργα τέχνης	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Κλασικής εποχής	15	22
Παραδοσιακής τέχνης	29	42
Μοντέρνας τέχνης	21	30
Κάτι άλλο	4	5,8
ΣΥΝΟΛΟ	69	100

Στην ερώτηση 5.5 θελήσαμε να δούμε σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποίησαν οι νηπιαγωγοί. Από τις απαντήσεις που πήραμε η πλειοψηφία των νηπιαγωγών χρησιμοποίησαν έργα που ανήκουν στην παραδοσιακή τέχνη, με ποσοστό 42%. Επίσης, το 30% των νηπιαγωγών χρησιμοποίησαν έργα που ανήκουν στη μοντέρνα τέχνη.

Σύμφωνα με την ερώτηση 5.6, «*Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε γράψτε ποιους καλλιτέχνες ή έργα γνώρισαν τα νήπια*», οι απαντήσεις των νηπιαγωγών χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: *Έλληνες καλλιτέχνες – Ξένοι καλλιτέχνες – Έργα καλλιτεχνών*. Η κάθε κατηγορία παρουσιάζεται ξεχωριστά στους πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 6.6
Α. Έλληνες καλλιτέχνες

Έλληνες καλλιτέχνες που γνώρισαν τα νήπια	ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Αξιώτης	1	2,1
Αστεριάδης	5	10,6
Γιαννόπουλος	1	2,1
Γιολδάσης	1	2,1
Γύζης	3	6,4
Θεόφιλος	8	17
Ιακωβίδης	1	2,1
Κλαύδιος	1	2,1
Λύτρας	3	6,4
Μακρής	1	2,1
Μαλέας	2	4,25
Μαρκόπουλος	1	2,1
Μυταράς	4	8,5
Σπαθάρης	4	8,5
Σταθόπουλος	3	6,4
Τάκης	1	2,1
Τότσικας	1	2,1
Τσαρούχης	3	6,4
Φασιανός	1	2,1
Διάφοροι έλληνες ζωγράφοι	2	4,25
ΣΥΝΟΛΟ	47	100

Με βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα 6.6, φαίνεται ότι από τους Έλληνες καλλιτέχνες το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών (17%) γνώρισαν τον ζωγράφο Θεόφιλο στα νήπια. Ακολουθεί ο ζωγράφος Αστεριάδης με 11% και ο Μυταράς με τον Σπαθάρη με 8,5%.

Πίνακας 6.6.1
B. Ξένοι καλλιτέχνες

Ξένοι καλλιτέχνες που γνώρισαν τα νήπια	ΞΕΝΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Βαν Γκόγκ	9	17,3
Ελ Γκρέκο	3	5,8
Μηχαήλ Άγγελος	2	3,8
Μιρό	2	3,8
Μονέ	5	9,6
Ντα Βίντσι	7	13,5
Νταλί	5	9,6
Ντελακρουά	1	2
Πικάσο	15	28,8
Ρέμπραντ	1	2
Σεζάν	2	3,8
ΣΥΝΟΛΟ	52	100

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον πίνακα 6.6.1, το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών της Λάρισας (28,8%) γνώρισαν-παρουσίασαν τον καλλιτέχνη Πικάσο στα νήπια από τους ξένους καλλιτέχνες. Ακολουθεί ο ζωγράφος Βαν Γκόγκ με ποσοστό 17%, ο Ντα Βίντσι με 13,5% και ο Μονέ με τον Νταλί με ποσοστό 10%.

Πίνακας 6.6.2
Γ. Έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών

Έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών	ΕΡΓΑ ΚΑΤΑΞΙΩΜΕΝΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
“Άνοιξη”	1	2,3
“Ένασπρη νύχτα”	2	4,6
“Βάρκα στο ποτάμι”	2	4,6
“Τκουέρνικα”	1	2,3
“Η γυναίκα με τον κρίνο”	2	4,6

“Η κυρία με την ομπρέλα”	2	4,6
“Ηλιοτρόπια”	4	9,3
“Κρυφό σχολειό”	2	4,6
“Λιωμένα ρολόγια”	1	2,3
“Μόνα Λίζα”	1	2,3
“Μονεμβασιά”	2	4,6
“Νεκρή φύση”	1	2,3
“Σταροχώραφα”	2	4,6
“Τα παιδιά του Κάρου Β”	1	2,3
“Το δωμάτιο”	5	11,6
“Το λιομάζωμα”	5	11,6
“Το νησί της Σαντορίνης”	1	2,3
“Φρουτιέρα με φρούτα”	2	4,6
“Χρυσάνθεμα”	3	7
Αρχαιολογικό μουσείο (στολές ηρώων, αγγεία, κλπ)	1	2,3
Έργα από την Πίνακοθήκη Κατοίγρα	2	4,6
ΣΥΝΟΛΟ	43	100

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 6.6.2, παρατηρούμε ότι οι νηπιαγωγοί χρησιμοποίησαν πολλά και διαφορετικά έργα από διαφορετικούς ζωγράφους, Έλληνες και ξένους και επίσης, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών, 12%, χρησιμοποίησαν τα έργα *Το δωμάτιο* και *Το λιομάζωμα*.

Ερώτηση 5.7: Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε με ποια τεχνική

Πίνακας 6.7
Τεχνικές

Τεχνικές	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Δαχτυλοτυπώματα	32	15,7
Πουαντιγιέ	7	3,4
Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής	11	5,4
Πιτσιλιές	21	10,3
“Καταρράκτες”	2	0,98
Τύπωμα με γεωμετρικά στερεά	19	9,3
Μονοτυπία	12	5,88

Σύνθεση με χαρτιά	24	11,76
Βιτρό με ζελατίνες	2	0,98
Κατασκευές από άχρηστα υλικά	30	14,7
Χρωματομουτζούρες	20	9,8
Μόμπιλις	15	7,35
Ζωγραφική με τέμπερες	2	0,98
Ζωγραφική με απλά υλικά	1	0,5
Ακτινογραφίες και άσπρες μιογιές	1	0,5
Πηλό και γύψο	1	0,5
Σμάλτο και πλέξι γκλάς	1	0,5
Φροτάζ	1	0,5
Κολλάζ	1	0,5
Ποίηση	1	0,5
ΣΥΝΟΛΟ	204	100

Στην ερώτηση 5.7 που αναφέρεται σε ποιες τεχνικές χρησιμοποιούν οι νηπιαγωγοί όταν φέρνουν τα νήπια σε επαφή με έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, τα αποτελέσματα που λάβαμε (πίνακας 6.7) ήταν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (16%) χρησιμοποιούν την ζωγραφική με τα δαχτυλοτυπώματα. Οι κατασκευές από άχρηστα υλικά έρχονται δεύτερες σε προτίμηση με ποσοστό 15% και η σύνθεση με χαρτιά έρχεται τρίτη σε προτίμηση με ποσοστό 12%.

Ερώτηση 6: Όταν τα νήπια βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, πώς συνήθως αντιδρούν;

Πίνακας 7
Αντιδράσεις παιδιών

Αντιδράσεις παιδιών	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Με ενθουσιασμό, αναπτύσσοντας συζητήσεις γύρω από τους καλλι-τέχνες	24	21
Με περιέργεια, ζητώντας να δουν περισσότερα έργα τους	33	28,7
Με ενδιαφέρον, ζητώντας να δημιουργήσουν και αυτά	38	33
Με αδιαφορία ή δεν συμμετέχουν σε καμία	13	11,3

δραστηριότητα		
Κάτι άλλο	7	6
ΣΥΝΟΛΟ	115	100

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 7, διαπιστώνουμε ότι στην ερώτηση 6 «*πώς συνήθως αντιδρούν τα νήπια όταν βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών*», οι περισσότερες νηπιαγωγοί (33%) απάντησαν ότι αντιδρούν με ενδιαφέρον, ζητώντας να δημιουργήσουν και αυτά. Παράλληλα, το 29% των νηπιαγωγών απάντησαν με περιέργεια, ζητώντας να δουν περισσότερα έργα τους.

Το 7% των νηπιαγωγών που απάντησαν *κάτι άλλο*, αιτιολογούσαν ότι τα παιδιά απλά συμμετείχαν στην δραστηριότητα χωρίς να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον (2 νηπιαγωγοί) ή ότι επιθυμούσαν να γνωρίσουν τον καλλιτέχνη (1 νηπ/γός), εάν είναι εφικτό, ή προσπαθούσαν να δουν τι συμβολίζει το έργο (2 νηπ/γοί) ή εστίαζαν την προσοχή τους στα χρώματα και τα σχήματα του πίνακα (1 νηπ/γός).

Να σημειώσουμε, επίσης, ότι ένα ποσοστό των νηπιαγωγών, 16,6%, δεν απάντησαν καθόλου στην ερώτηση.

Ερώτηση 7: Κατά την καριέρα σας, διαπιστώσατε πως κάποια παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες;

Πίνακας 8
Πείρα νηπιαγωγών

<i>Τα παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες</i>	Λάρισα	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Όχι	61	66
Ναι	31	34
ΣΥΝΟΛΟ	92	100

Στην ερώτηση 7, «*κατά την πείρα σας, διαπιστώσατε πως κάποια παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες*» και σύμφωνα με τον πίνακα 8, το 66% των νηπιαγωγών απάντησαν αρνητικά, ενώ το 34% των νηπιαγωγών απάντησαν θετικά.

Να σημειώσουμε ότι υπήρξε και ένα 8% των νηπιαγωγών που δεν απάντησαν στην συγκεκριμένη ερώτηση.

Με βάση τις αιτιολογήσεις που μας έδωσαν οι νηπιαγωγοί στα απαντήσεις τους, δημιουργήσαμε τους δύο παρακάτω πίνακες, όπου ο πρώτος πίνακας περιλαμβάνει

τις αιτιολογήσεις των νηπιαγωγών στην απάντηση όχι και ο δεύτερος πίνακας περιλαμβάνει τις αιτιολογήσεις των νηπιαγωγών στην απάντηση ναι.

Πίνακας 8.1
Αιτιολόγηση

Αιτιολόγηση	ΟΧΙ	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Δύσκολο για παιδιά προσχολικής ηλικίας	10	32,22
Μόνο τις τεχνικές θυμούνται	1	3,22
Τους ενδιαφέρουν άλλα πράγματα	3	9,7
Ακατάλληλη δραστηριότητα για παιδιά προσχολικής ηλικίας	1	3,22
Δεν έγιναν κατάλληλες δραστηριότητες	3	9,7
Είναι δύσκολος τρόπος προσέγγισης	1	3,22
Ελάχιστα, σπάνια είναι τα παιδιά που μπορούν να το κάνουν	4	13
Είναι δύσκολο να θυμηθούν τα ονόματα των καλλιτεχνών, παρά τα έργα τους.	5	16
Είναι δύσκολο εάν δεν συνεχίζεται να καλλιεργείται το ενδιαφέρον τους και στο σπίτι	1	3,22
Δεν υπάρχει αρκετός χρόνος και τα παιδιά δεν βλέπουν πολλά έργα.	2	6,4
ΣΥΝΟΛΟ	31	100

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα (7.1), το 32% των νηπιαγωγών αιτιολογούσαν την αρνητική τους απάντηση λέγοντας ότι είναι δύσκολο για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να μάθουν και να θυμούνται να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες. Επίσης, να σημειώσουμε ότι ένα 49% των νηπιαγωγών, δεν αιτιολόγησε την απάντησή τους.

Πίνακας 8.2
Αιτιολόγηση

Αιτιολόγηση	ΝΑΙ	
	Συχνότητες	
	Απόλυτες fi	Σχετικές fi %
Είναι πιθανόν μέσα από κατάλληλη προσέγγιση και μέθοδο	5	31,25
Μέσα από συνεχής επαναλήψεις	3	18,75
Θυμούνται κυρίως την τεχνοτροπία του καλλιτέχνη	1	6,25
Όταν βοηθάει και η οικογένεια	2	12,5
Όταν τους κάνει εντύπωση κάτι	1	6,25
Μέσα από επισκέψεις σε μουσεία και σε εκθέσεις, αφού δημιουργήσουν και τα παιδιά	1	6,25
Όταν συνδέουν τα έργα με βάση προσωπικές τους εμπειρίες	1	6,25
Όταν εστιάζουν σε συγκεκριμένα στοιχεία του πίνακα, όπως στα χρώματα, στα σχήματα και γενικά στο θέμα	1	6,25
Κατά την αξιολόγηση της δραστηριότητας, μπορούν πιο εύκολα να αφομοιώσουν τα έργα ή τα ονόματα των καλλιτεχνών.	1	6,25
ΣΥΝΟΛΟ	16	100

Με βάση τον πίνακα 8.1, φαίνεται ότι το 31% των νηπιαγωγών συμφωνούν ότι μέσα από κατάλληλη προσέγγιση και μέθοδο με τα έργα τέχνης, είναι δυνατόν να μάθουν τα παιδιά να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες.

Τέλος, να σημειώσουμε ότι το 48% των νηπιαγωγών, δεν αιτιολόγησαν την απάντησή τους.

4.5 Συμπεράσματα -αξιολόγηση

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις εικαστικές δραστηριότητες και τη σύνδεσή τους ή μη με καταξιωμένους καλλιτέχνες, καταλήξαμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, στην ερώτηση 5 προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό των νηπιαγωγών της Λάρισας, 43%, έχει φέρει μέχρι σήμερα τα νήπια σε επαφή με έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών μέσα από τα υλικά και τεχνικές που παρουσιάζουν στο νηπιαγωγείο, σε αντίθεση με το 57% των νηπιαγωγών που δεν κάνει αυτή την επαφή (πίνακας 4).
- Από τα ποσοστά αυτά (43% και 57%) και την αρχική ερώτηση του ερωτηματολογίου, προκύπτουν οι παρακάτω πίνακες με βάση τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου:

Χρόνια υπηρεσίας & σύνδεση δραστηριότητας με καλλιτέχνες

Χρόνια υπηρεσίας	Λάρισα
	Απόλυτες συχνότητες fi
1-5	10
6-10	12
11-15	3
16-20	3
21-15	5
26-30	5
31-35	4
35 & άνω	1
ΣΥΝΟΛΟ	43

Χρόνια υπηρεσίας & μη σύνδεση δραστηριότητας με καλλιτέχνες

Χρόνια υπηρεσίας	Λάρισα
	Απόλυτες συχνότητες fi
1-5	6
6-10	5
11-15	7
16-20	9
21-15	8
26-30	15
31-35	6
35 & άνω	1
ΣΥΝΟΛΟ	57

Άρα, διαπιστώνουμε ότι κυρίως οι νεαρές σε χρόνια υπηρεσίας νηπιαγωγοί παρουσιάζουν καλλιτέχνες στα παιδιά., σε αντίθεση με τις νηπιαγωγούς που έχουν περισσότερα χρόνια υπηρεσίας, 26-30 χρόνια, οι οποίες δεν παρουσιάζουν καθόλου καλλιτέχνες στα παιδιά.

- Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι οι νέες σε υπηρεσία νηπιαγωγοί τολμούν και κάνουν πιο καινούργια πράγματα με τα παιδιά, σε σύγκριση με τις παλιές σε χρόνια υπηρεσίας νηπιαγωγούς, οι οποίες είναι προσκολλημένες στον παλιό παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας και οι οποίες δεν είναι ανοιχτές σε νέους και πιο προοδευτικούς τρόπους διδασκαλίας. Οτιδήποτε καινούργιο γι' αυτές, το θεωρούν δύσκολο πριν ακόμη καλά – καλά το γνωρίσουν.
- Όσον αφορά τα υλικά που χρησιμοποιούν συνήθως οι νηπιαγωγοί στο νηπιαγωγείο για να ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν εικαστικά έργα, τόσο στη ζωγραφική, όσο και στη γλυπτική και στις κατασκευές, ερώτηση 2, οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν συνήθως τα πιο απλά, κλασικά υλικά. Για παράδειγμα, στη ζωγραφική (πίνακας 3) τα επικρατέστερα υλικά με βάση την έρευνα είναι οι μαρκαδόροι, οι ξυλομπογιές, οι κηρομπογιές και οι δαχτυλομπογιές, στη γλυπτική (πίνακας 3.1) είναι η πλαστελίνη και ο πηλός και στις κατασκευές είναι τα χαρτόνια, τα χαρτιά (πίνακας 3.2), τα κουτιά (πίνακας 3.2.1), τα κουμπιά και τα νήματα (πίνακας 3.2.2) και τα όσπρια (πίνακας 3.2.3).
Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι υλικά που είναι πιο σύνθετα ή διαφορετικά-καινούργια για τις νηπιαγωγούς, οι νηπιαγωγοί δεν τα προτιμούν και τόσο πολύ, με αποτέλεσμα να μην δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή και να επεξεργαστούν καινούργια υλικά. Πολλές φορές οι νηπιαγωγοί δεν το κάνουν λέγοντας ότι τα υλικά αυτά είναι πιο ακριβά ή ότι με αυτά τα υλικά λερώνονται τα παιδιά και οι γονείς τους φωνάζουνε ή ότι με αυτά λερώνει πολύ η τάξη.
- Στην καταγραφή των υλικών γλυπτικής (ερώτηση 2, πίνακας 3.1) παρατηρήσαμε ότι κάποιες νηπιαγωγοί δεν έκαναν καθόλου γλυπτική στο νηπιαγωγείο τους ή χρησιμοποιούσαν μόνο ένα υλικό, την πλαστελίνη. Μας ευχαρίστησε, όμως, το γεγονός ότι ένα ποσοστό των νηπιαγωγών, έστω και μικρό (4%), χρησιμοποιεί και άλλα πιο σύνθετα και καινούργια υλικά για τη γλυπτική (εκτός από την πλαστελίνη, τον πηλό και το ζυμάρι), όπως άχρηστο υλικό, αλουμινόχαρτο, χαρτοπολτό, κ.ά.
- Μια άλλη διαπίστωση που κάναμε είναι ότι στην ερώτηση 5.1, το ποσοστό των νηπιαγωγών που δεν συνδέουν τις εικαστικές δραστηριότητες του νηπιαγωγείου τους με καλλιτέχνες, εκτός του ότι έχουν πολλά χρόνια υπηρεσίας, όπως αναφέραμε και παραπάνω, ισχυρίζονται ότι δεν κάνουν αυτή την σύνδεση γιατί

το θεωρούν δύσκολο για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και κάποιες από αυτές ισχυρίζονται ότι δεν είναι ενδιαφέρον κι ελκυστικό για τα νήπια (πίνακας 6.1). Μια νηπιαγωγός μας είπε χαρακτηριστικά: «*Τους ενδιαφέρουν άλλα πράγματα, πιο ουσιαστικά από τους καλλιτέχνες*». Πολλές, μάλιστα, μας είπαν ότι είναι δύσκολος τρόπος προσέγγισης ή ότι δεν το διδάχθηκαν στις σπουδές τους.

- Στην ερώτηση 5.6, το ποσοστό των νηπιαγωγών που συνδέουν τις δραστηριότητες εικαστικών με τους καλλιτέχνες, διαπιστώσαμε ότι χρησιμοποιούν κυρίως έργα ή καλλιτέχνες από τον ελληνικό χώρο. Σύμφωνα με τα λεγόμενα των νηπιαγωγών, τα έργα που χρησιμοποιούν απεικονίζουν νεκρή φύση ή τοπία ή στιγμές από την καθημερινή ζωή, έτσι ώστε να ελκύουν την προσοχή και το ενδιαφέρον των νηπίων.

Η επικρατέστερη μέθοδος προσέγγισης με τα έργα τέχνης που χρησιμοποιούν (ερώτηση 5.4, πίνακας 6.4) είναι δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη και ο επικρατέστερος τρόπος προσέγγισης τους είναι με αντίγραφα έργων ή αφίσες (ερώτηση 5.3, πίνακας 6.3).

- Παράλληλα, παρατηρήσαμε ότι όσες νηπιαγωγοί κάνουν αυτή την σύνδεση, ασχολούνται με τα εικαστικά και τους αρέσει ιδιαίτερα αυτός ο χώρος. Επίσης, ισχυρίζονται ότι είναι πιο δημιουργικό για τα παιδιά να επισκέπτονται τα εργαστήρια των καλλιτεχνών ή να γνωρίζουν από κοντά τον καλλιτέχνη, έτσι ώστε να κατανοούν καλύτερα τα υλικά και την τεχντροπία του καλλιτέχνη και να κατανοούν καλύτερα τις τέχνες γενικά (ερώτηση 5.3, πίνακας 6.3).
- Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου (ερώτηση 7) σχετική με την πείρα των νηπιαγωγών για το αν τα παιδιά έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες, το μεγαλύτερο ποσοστό, 66%, απάντησε *όχι* (πίνακας 8), με επικρατέστερη δικαιολόγηση ότι είναι δύσκολο για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (πίνακας 8.1). Το υπόλοιπο 34% των νηπιαγωγών που απάντησε θετικά (πίνακας 8), ως επικρατέστερη δικαιολόγηση έδωσαν ότι είναι εφικτό να γίνει μέσα από κατάλληλη προσέγγιση και μέθοδο (πίνακας 8.2).
- Τέλος, διαπιστώσαμε ότι οι νηπιαγωγοί που συνέδεσαν τις εικαστικές δραστηριότητες με καλλιτέχνες, αλλά και οι νηπιαγωγοί που δεν έκαναν αυτή την σύνδεση, στις απαντήσεις τους για το αν θυμούνται τα παιδιά έργα ή καλλιτέχνες

(ερώτηση 7), ισχυρίζονταν ότι σημαντικό παράγοντα παίζει η οικογένεια, η οποία πρέπει να ενθαρρύνει τα παιδιά και να τα φέρνει σε επαφή με έργα ή με καλλιτέχνες. Επίσης, ισχυρίζονταν ότι για τα παιδιά είναι πιο εύκολο να θυμούνται την τεχνική του καλλιτέχνη ή κάποιο έργο του που τους έκανε εντύπωση από το να θυμούνται το όνομά του. Το θεωρούν πάρα πολύ δύσκολο και αν συμβεί γίνεται από λίγα μόνο παιδιά και σε σπάνιες περιπτώσεις (πίνακας 8.1 και πίνακας 8.2).

2η Έρευνα:

ΕΦΑΡΜΟΤΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

5. ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΡΕΥΝΑ: Εφαρμογές Δραστηριοτήτων

5.1 Γενικά

Με βάση τα αποτελέσματα της προηγούμενης έρευνας –ερωτηματολόγια, διαπιστώσαμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό των νηπιαγωγών του νομού Λάρισας, 57%, δεν συνδέει καθόλου ή σπάνια τις δραστηριότητες των εικαστικών τους με καταξιωμένους καλλιτέχνες, με τη δικαιολογία ότι είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης, τόσο για αυτές όσο και για τα παιδιά.

Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οργανώσαμε κατάλληλες εικαστικές δραστηριότητες σχετικές με καταξιωμένους καλλιτέχνες και έργα τους, έτσι ώστε να κάνουμε μια μικρή έρευνα για να διαπιστώσουμε κατά πόσο τα αποτελέσματά της συμφωνούν ή όχι με τα αποτελέσματα-συμπεράσματα της προηγούμενης έρευνας με τα ερωτηματολόγια.

5.2 Στόχοι και ερευνητικές υποθέσεις των δραστηριοτήτων

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να σχεδιάσουμε και να οργανώσουμε εικαστικές δραστηριότητες εμπνευσμένες από τεχνικές και έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, έτσι ώστε τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με έργα και τεχνικές μεγάλων ζωγράφων, να μάθουν να τα αναγνωρίζουν και να δημιουργούν δικά τους έργα.

Η έρευνά μας στηρίχτηκε στη θέση ότι η εικαστική αγωγή –με όλες τις εικαστικές δραστηριότητες (ζωγραφική, γλυπτική, πλαστική, χαρακτική, κατασκευές) που λαμβάνουν χώρα στο νηπιαγωγείο- αποτελεί μια βιολογική και ψυχολογική ανάγκη του παιδιού για καλλιτεχνική έκφραση και για ανάπτυξη της δημιουργικότητάς του.

Κύρια βασική μας άποψη είναι ότι μέσα από την κατάλληλη μέθοδο και τρόπο προσέγγισης και οργάνωσης δραστηριοτήτων, είναι εφικτό τα παιδιά να γνωρίσουν και να μάθουν να αναγνωρίζουν έργα και τεχνικές, ή ακόμη και το όνομα του ίδιου του καλλιτέχνη.

Βασική μας υπόθεση είναι ότι οι εικαστικές δραστηριότητες που θα αναπτύξουμε στο χώρο του νηπιαγωγείου θα είναι ελκυστικές, πρωτότυπες και θα προσελκύσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή των παιδιών.

Ακόμη μία άλλη κύριας σημασίας υπόθεση είναι ότι οι δραστηριότητες αυτές θα είναι γόνιμες για όλα τα παιδιά που θα συμμετέχουν σε αυτές, έτσι ώστε να επιφέρουν ποικιλία αποτελεσμάτων.

Παράλληλα, υποθέτουμε ότι οι αντιδράσεις των παιδιών κατά την διεξαγωγή της κάθε δραστηριότητας θα λειτουργήσουν θετικά, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο στόχος μας.

5.3 Μέθοδος και δείγμα της έρευνας των δραστηριοτήτων

Η μέθοδος

Μέσα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε και μια δεύτερη έρευνα σε νηπιαγωγεία της Λάρισας, σχετική με την οργάνωση και διδασκαλία κατάλληλων εικαστικών δραστηριοτήτων εμπνευσμένων από έργα και τεχνικές καταξιωμένων καλλιτεχνών, προκειμένου να ερευνηθεί κατά πόσο τα παιδιά είναι ικανά, μετά από ένα χρονικό διάστημα από το πέρας των δραστηριοτήτων, να αναγνωρίσουν έργα ή τεχνικές ή ακόμη και τον ίδιο τον καλλιτέχνη.

Έτσι, σχεδιάστηκαν και οργανώθηκαν επτά δραστηριότητες εικαστικών εμπνευσμένες από έργα και τεχνικές μεγάλων ζωγράφων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε τρία νηπιαγωγεία της Λάρισας. Σε κάθε νηπιαγωγείο εφαρμόστηκαν και οι επτά δραστηριότητες, οι οποίες τηρούσαν την ίδια πορεία διδασκαλίας και την ίδια σειρά.

Χρόνος και δείγμα έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε, όπως προανέφερα, σε τρία νηπιαγωγεία της Λάρισας: στο 47^ο νηπιαγωγείο Ανθούπολης, στο 21^ο νηπιαγωγείο Αβέρωφ και στο 8^ο νηπιαγωγείο Χαραυγής.

Η επιλογή των νηπιαγωγείων ήταν τυχαία και το κριτήριο με το οποίο επιλέχθηκαν ήταν ο αριθμός των νηπίων, ο οποίος θέλαμε να μην είναι κάτω από δέκα παιδιά. Στα νηπιαγωγεία που διεξήχθη η έρευνά μας, ο μικρότερος αριθμός των παιδιών ήταν δώδεκα και ο μεγαλύτερος είκοσι πέντε. Συνολικά, τα παιδιά ήταν πενήντα έξι και συγκεκριμένα στο πρώτο νηπιαγωγείο ήταν δέκα εννέα, στο δεύτερο είκοσι πέντε και στο τρίτο δώδεκα.

Η έρευνα διήρκεσε περίπου τρεις μήνες, από τις 1/12/2005 μέχρι τις 1/03/2006. Σε κάθε νηπιαγωγείο οι δραστηριότητες διαρκούσαν από μιάμιση βδομάδα έως και ένα

μήνα και πραγματοποιούταν μία με δύο δραστηριότητες την ημέρα, ανάλογα με τα χρονικά περιθώρια του νηπιαγωγείου κάθε φορά.

Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί ότι υπήρξαν και πολλά προβλήματα για τη διεξαγωγή της έρευνας. Το πρώτο ήταν η επιλογή και η εύρεση των νηπιαγωγείων, που μας δυσκόλεψαν αρκετά, γιατί δεν μπορούσαμε να βρούμε εύκολα νηπιαγωγεία που να μπορούσαν να μας δεχτούν για ένα αρκετό χρονικό διάστημα να πραγματοποιήσουμε τις δραστηριότητές μας. Ένα άλλο πρόβλημα ήταν η στάση των νηπιαγωγών, οι οποίες στο άκουσμα και μόνο των εικαστικών δραστηριοτήτων, έδειχναν απροθυμία και ήταν διστακτικοί στο να συνεργαστούν, λέγοντάς μας ότι θα λερώσουμε την τάξη ή ότι οι γονείς δεν τις αφήνουν να χρησιμοποιούνε μπογιές που λερώνουν τα ρούχα των παιδιών ή ότι τα παιδιά είναι μικρά και δεν ήθελαν από τώρα να τους βάλουν να ασχοληθούν με τέτοιου είδους δραστηριότητες (τις θεωρούσαν δύσκολες).

Παρ' όλες αυτές τις δυσκολίες, όμως, καταφέραμε να βρούμε τρία νηπιαγωγεία, με τον κατάλληλο αριθμό παιδιών και με την προθυμία για συνεργασία από τις νηπιαγωγούς τους, τις οποίες για ακόμη μία φορά θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε.

5.4 Σχεδιασμός –πορεία και αποτελέσματα δραστηριοτήτων στις τρεις εφαρμογές

Όπως προαναφέραμε, σε κάθε νηπιαγωγείο εφαρμόστηκαν επτά ίδιες εικαστικές δραστηριότητες εμπνευσμένες από έργα ή τεχνικές μεγάλων καλλιτεχνών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με τον ίδιο τρόπο διδασκαλίας και με την ίδια σειρά.

Τα έργα και οι τεχνικές που επιλέξαμε, τα συνδέσαμε με τους καλλιτέχνες που παρουσιάσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας, στην ενότητα 2.7. Την μία δραστηριότητα, την έκτη, να σημειώσουμε ότι δεν την συνδέσαμε με κάποιο συγκεκριμένο καλλιτέχνη, γιατί θέλαμε να κάνουμε μία διαθεματική δραστηριότητα, λόγω των ημερών των Χριστουγέννων. Μέσα από αυτήν, όμως, τα παιδιά έμαθαν να εφαρμόζουν μία νέα τεχνική, την σύνθεση με ζυμάρι.

Στη συνέχεια της εργασίας, θα παρουσιάσουμε τις δραστηριότητες που εφαρμόστηκαν στα νηπιαγωγεία, καθώς και τα αποτελέσματα της έρευνας για κάθε νηπιαγωγείο ξεχωριστά. Η παρουσίαση θα γίνει με τον εξής τρόπο: στην αρχή υπάρχει η δραστηριότητα με το θέμα, τη μέθοδο και τα υλικά που χρησιμοποιήσαμε,

καθώς και η πορεία διδασκαλίας που ακολουθήθηκε. Δίπλα από το θέμα κάθε δραστηριότητας αναγράφεται το όνομα του καλλιτέχνη, με βάση τον οποίο έγινε η παρουσίαση και η σύνδεση της δραστηριότητας.

Να διευκρινίσουμε ότι όπου το όνομα του καλλιτέχνη βρίσκεται μέσα σε παρένθεση, σημαίνει ότι εμπνευστήκαμε την συγκεκριμένη δραστηριότητα από την τεχνική του συγκεκριμένου καλλιτέχνη, αλλά στα παιδιά παρουσιάσαμε μόνο την τεχνική του, χωρίς να κάνουμε αναφορά στον καλλιτέχνη ή στο έργο του.

Στη συνέχεια, θα υπάρχει ένας πίνακας αξιολόγησης της δραστηριότητας για τα τρία νηπιαγωγεία. Ο πίνακας αυτός δημιουργήθηκε με βάση έναν οδηγό παρατήρησης που σχεδιάσαμε για τις δραστηριότητες, ο οποίος συμπληρωνόταν μετά το τέλος της κάθε δραστηριότητας και ήταν ίδιος για όλες τις δραστηριότητες. Ο σχεδιασμός αυτού του οδηγού είχε ως στόχο την διεξαγωγή των ακριβές αποτελεσμάτων. Για περισσότερες πληροφορίες του πίνακα μπορείτε να ανατρέξετε στο παράρτημα.

Έπειτα, πιο αναλυτικά και με βάση τον πίνακα, θα ακολουθούν τα αποτελέσματα του κάθε νηπιαγωγείου ξεχωριστά. Να σημειώσουμε ότι στα αποτελέσματα ο αριθμός των παιδιών που συμμετείχε στην κάθε δραστηριότητα, μπορεί να μην είναι σταθερός σε κάθε νηπιαγωγείο, λόγω απουσίας των παιδιών για διάφορους λόγους. Ο αριθμός των παιδιών στο πρώτο νηπιαγωγείο ήταν δέκα εννέα, στο δεύτερο νηπιαγωγείο είκοσι πέντε και στο τρίτο νηπιαγωγείο δώδεκα παιδιά.

Να σημειώσουμε, τέλος, ότι σε όλες τις δραστηριότητες χρησιμοποιήσαμε μόνο τα βασικά χρώματα: κόκκινο, κίτρινο, μπλε, έτσι ώστε να δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν και να ανακαλύψουν τις διάφορες μείξεις των χρωμάτων, καθώς και ότι σε κάθε παιδί, σε όποια δραστηριότητα χρειαζόταν, φορούσαμε από μια μεγάλη σακούλα απορριμμάτων, κατάλληλη διαμορφωμένη, για να μη λερώσει.

Πριν, όμως, προβούμε στην παρουσίαση των δραστηριοτήτων και στην ανάλυσή τους από κάθε νηπιαγωγείο ξεχωριστά, θεωρήσαμε σκόπιμο να αναφέρουμε τους στόχους των δραστηριοτήτων μέσα από την παρουσίαση των καλλιτεχνών και των έργων τους, καθώς και μέσα από τις τεχνικές τους.

Στόχοι:

A. Μέσα από την παρουσίαση καλλιτεχνών και έργων:

- να έρθουν σε επαφή τα παιδιά και να γνωρίσουν έργα μεγάλων ζωγράφων,
- να γνωρίσουν και να ονομάσουν ορισμένα έργα τέχνης,

- να ενθαρρυνθούν μέσα από την παρατήρηση των έργων τέχνης να αναπτύξουν και να εκφράσουν συναισθήματα, ιδέες και προσωπικές τους εμπειρίες.

B. Μέσα από τις τεχνικές μεγάλων ζωγράφων:

- να γνωρίσουν τα παιδιά τεχνικές μεγάλων ζωγράφων και να ενθαρρυνθούν να τις εφαρμόσουν για να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν,
- να ενθαρρυνθούν να πειραματιστούν μέσα από τις τεχνικές και να μάθουν τις μείξεις χρωμάτων,
- να παροτρυνθούν να συνθέσουν διάφορα σχήματα και να κάνουν μορφές,
- να ενθαρρυνθούν να πλάσουν και να μορφοποιήσουν,
- να ενθαρρυνθούν να χρησιμοποιήσουν υλικά (πχ μαρκαδόρους, τέμπρες, πλαστικά χρώματα, δαχτυλομπογιές) για να ζωγραφίσουν ατομικά ή ομαδικά,
- να παροτρυνθούν να κόψουν διάφορα υλικά και να κάνουν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) με διάφορα υλικά που τίθενται στη διάθεσή τους,
- να ενθαρρυνθούν να σχεδιάσουν με εμπειριχάραξη και να χρησιμοποιήσουν τυπώματα για να δημιουργήσουν απλά σχέδια-μοτίβα.

* Οι στόχοι αυτοί βρίσκονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο, 2002, στην ενότητα 'Παιδί και Δημιουργία – Έκφραση': Εικαστικά, σελ.27-28.

5.4.1 ΠΡΩΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Φωτογραφία» - Γουόρχολ

Μέθοδος: συζήτηση, παρουσίαση καλλιτέχνη μέσα από την τεχνική και τα έργα του, προσωπικές εμπειρίες παιδιών (καταιγισμός ιδεών), επίδειξη υλικού, εργασία, αξιολόγηση

Υλικά: χαρτί A4, μαρκαδόροι, έργο του Γουόρχολ 'Μέριλιν Μονρόε'

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Καλούμε τα παιδιά στη γωνιά των εικαστικών και ξεκινάμε την δραστηριότητα κάνοντας μια συζήτηση σχετική με παλιές φωτογραφίες. Ρωτάμε τα παιδιά εάν έχουνε παππού ή γιαγιά ή εάν έχουνε δει παλιές (ασπρόμαυρες) φωτογραφίες τους. Προσπαθούμε να εστιάσουμε την προσοχή των παιδιών στο χρώμα των φωτογραφιών, ρωτώντας τα να μας πουν πώς είναι αυτές οι φωτογραφίες.

Στη συνέχεια, παροτρύνουμε τα παιδιά να σκεφτούν πώς είναι οι δικές τους φωτογραφίες και εάν μοιάζουν με τις φωτογραφίες της γιαγιά και του παππού. Αφού επισημανθούν οι διαφορές, παρουσιάζουμε τον καλλιτέχνη Γουόρχολ μέσα από μια μικρή ιστορία, λέγοντάς τους ότι ήταν κάποτε ένας ζωγράφος, ο οποίος έπαιρνε τις παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες και τις έκανε χρωματιστές. Αναφέρουμε το όνομα του καλλιτέχνη και την τεχνική του, πώς δηλαδή έβαζε το χρώμα και έφτιαχνε χρωματιστές τις φωτογραφίες και έπειτα τους δείχνουμε το έργο του με τη Μέριλιν Μονρόε.

Πρώτα δείχνουμε το έργο σε ασπρόμαυρο και μετά με χρώματα. Ρωτάμε τα παιδιά ποιο από τα δύο έργα τους αρέσει πιο πολύ και γιατί, καθώς και ποιο έργο μοιάζει με τις παλιές φωτογραφίες και ποιο με τις δικές μας.

Στο τέλος, καλούμε τα παιδιά να γίνουνε μικροί καλλιτέχνες και να κάνουνε, όπως και ο καλλιτέχνης Γουόρχολ, παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες, έγχρωμες. Ο τρόπος είναι πολύ απλός και είναι ο εξής: αφού φωτοτυπήσουμε μια ασπρόμαυρη φωτογραφία σε μεγέθυνση και τη μοιράσουμε σε κάθε παιδί, τα παροτρύνουμε να πάρουν τους μαρκαδόρους τους και την ζωγραφίσουν –να την κάνουν έγχρωμη, βάζοντας ότι χρώμα αυτά θέλουν, έχοντας βέβαια στο νου τους τα έργα του Γουόρχολ.

Εκείνο που πρέπει να προσέξουμε είναι η φωτογραφία που θα επιλέξουμε να μην έχει πολλές λεπτομέρειες και να είναι σε τόνους του γκρι, έτσι ώστε να μπορούν να την ζωγραφίσουν τα παιδιά.

Οι φωτογραφίες που εμείς χρησιμοποιήσαμε ήταν δύο, όπου η μία είχε την μορφή μιας γυναίκας και η άλλη την μορφή ενός άντρα. Εννοείτε πως όταν τις μοιράζαμε τις δίναμε ανακατεμένες, έτσι ώστε να μην πάρουν τα κορίτσια φωτοτυπίες μόνο με την γυναικεία μορφή και τα αγόρια μόνο με την ανδρική μορφή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 1, *Πρώτη δραστηριότητα* (A= καθόλου, B= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Πρώτη Δραστηριότητα <i>Τουόρχολ -φωτογραφία</i>		
	1 ^ο Νηπ.	2 ^ο Νηπ.	3 ^ο Νηπ.
Ελκυστική	B	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Γ	Γ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	B	Γ	Δ
Διαθεματική	A	A	A
Πρωτότυπη	A	Δ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	-	-	-
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	A	A	-
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	B	Γ	B
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Δ	A	A

Από τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 1), διαπιστώνουμε ότι η πρώτη δραστηριότητα, αν και ήταν πολύ ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά του δεύτερου και τρίτου νηπιαγωγείου, για τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου δεν ήταν

και τόσο και βλέπουμε επίσης, ότι τα συγκεκριμένα παιδιά εκφράστηκαν ελάχιστα σε σχέση με τα παιδιά των άλλων δύο νηπιαγωγείων. Παρ' όλ' αυτά, και στα τρία νηπιαγωγεία ήταν γόνιμη, υπάρχει ποικιλία αποτελεσμάτων, η παρουσίασή της είναι πλήρης και οι αντιδράσεις των παιδιών βοήθησαν μέτρια στην διεκπεραίωσή της. Η προηγούμενη δραστηριότητα δεν βοήθησε και μόνο στο πρώτο νηπιαγωγείο οι συνήθειες του νηπιαγωγείου επηρέασαν την δραστηριότητα.

Αποτελέσματα νηπιαγωγείων

Πρώτο νηπιαγωγείο:

'47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης'

Επειδή τα παιδιά του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου το μόνο που είχαν μάθει να κάνουν στα εικαστικά είναι να ζωγραφίζουν φωτοτυπίες, δεν βρήκαν πολύ ενδιαφέρον και ελκυστική τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Την είδαν σαν κάτι που έπρεπε να κάνουν, σαν μια αγκαρία.

Ενώ στην αρχή της παρουσίασης της δραστηριότητας μέσα από τη συζήτηση και την παρουσίαση του καλλιτέχνη Γουόρχολ και τα έργα του, τα παιδιά είχαν ενθουσιαστεί στην ιδέα ότι θα μετέτρεπαν ασπρόμαυρες φωτογραφίες σε έγχρωμες, στη συνέχεια, όταν τους μοιράσαμε τις φωτοτυπίες και τους εξηγήσαμε τι έπρεπε να κάνουν, το ενδιαφέρον τους μεμιάς χάθηκε.

Αυτό, όπως προαναφέραμε, οφείλεται στις συνήθειες του νηπιαγωγείου και συγκεκριμένα της νηπιαγωγού, η οποία έμαθε τα παιδιά να δουλεύουν στα εικαστικά με φωτοτυπίες.

Η προηγούμενη δραστηριότητα δυσχέραινε ακόμη περισσότερο την δραστηριότητά μας, στην οποία τα παιδιά έκαναν ακριβώς το ίδιο πράγμα, ζωγραφίζοντας μια αγελάδα σε φωτοτυπία. Ίσως αυτός ήταν και ο λόγος που τα παιδιά δυσανασχέτησαν και αντέδρασαν στην αρχή και που βιάζονταν να τελειώσουν τη φωτογραφία τους. Ίσως για το λόγο αυτό δενμίλαγαν κιάλας μεταξύ τους, γεγονός που μας παραξένευσε.

Παρ' όλ' αυτά, η δραστηριότητα ήταν γόνιμη και συμμετείχαν όλα τα παιδιά, σύνολο δέκα εννέα, και υπήρξε και ποικιλία αποτελεσμάτων. Μόνο τρία κοριτσάκια χρησιμοποίησαν τον ίδιο τρόπο και χρώμα για να μετατρέψουν τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες τους σε έγχρωμες. Τα παιδιά ζωγράφισαν κυρίως τα ρούχα και τα μαλλιά και όχι τόσο το πρόσωπο.

Πάντως, πρέπει να σημειώσουμε το γεγονός ότι όλα τα παιδιά του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου είχαν μάθει να ζωγραφίζουν τόσο καλά τις φωτοτυπίες, που το χρώμα δεν ξέφευγε έξω από το περίγραμμα του σχεδίου!

Δεύτερο νηπιαγωγείο:

'21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ'

Στην ερώτησή μας εάν έχουνε τα παιδιά παππού ή γιαγιά ή εάν έχουνε δει παλιές φωτογραφίες τους, τα παιδιά μας απάντησαν θετικά και στην παρότρυνση μας να μας πουν –περιγράψουν πώς είναι οι φωτογραφίες τους, μας απάντησαν ότι ήταν μαύρες με άσπρο ή γκρι. Παράλληλα, κάποια παιδιά μας περιέγραψαν και κάποιες φωτογραφίες που θυμόντουσαν, όπως ότι ο παππούς στη παλιά φωτογραφία φόραγε στολή ή η γιαγιά ήτανε καβάλα πάνω σε ένα γαϊδουράκι, κ.ό.κ.

Στη συνέχεια, αφού επισημάνθηκαν οι διαφορές των παλιών με των σύγχρονων φωτογραφιών, τα παιδιά αντέδρασαν με θαυμασμό στο έγχρωμο έργο του Γουόρχολ με την Μέριλυν Μονρόε. Τους έκαναν εντύπωση τα έντονα χρώματα που υπήρχαν στο έργο.

Ενθουσιάστηκαν με την ιδέα να μετατρέψουν ασπρόμαυρες φωτογραφίες σε έγχρωμες και κατά τη διαδικασία, δύο αγοράκια καθώς συνομιλούσαν μεταξύ τους έλεγαν ότι η φωτοτυπία που τους δώσαμε ήτανε πραγματική φωτογραφία. Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι αντιδράσεις των παιδιών βοήθησαν θετικά στην διεκπεραίωση της δραστηριότητας, αφού το ένα παιδί παρότρυνε το άλλο να ζωγραφίσει και το πρόσωπό του ή του επισήμαινε να αλλάξει το μαρκαδόρο του γιατί δεν γράφει καλά, κ.ό.κ.

Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων και όλα τα παιδιά εκτός από τα ρούχα και τα μαλλιά, ζωγράφισαν και το πρόσωπο, σε αντίθεση με τα παιδιά του προηγούμενου νηπιαγωγείου. Στις φωτογραφίες με τις ανδρικές μορφές διαπιστώσαμε ότι έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στο πουκάμισο κι όχι τόσο στο σακάκι.

Παρατηρήσαμε, όμως, ότι οι ζωγραφίες –φωτογραφίες των κοριτσιών έμοιαζαν ανά δύο μεταξύ τους και αυτό συνέβη γιατί κάθισαν όλα μαζί δίπλα-δίπλα και το ένα κορίτσι επηρεαζόταν από το άλλο. Αντίθετα, δεν παρατηρήθηκε να συνέβη το ίδιο με τα αγόρια, τα οποία προσπάθησαν να ζωγραφίσουν τις φωτογραφίες τους με όσο το δυνατόν πιο διαφορετικό τρόπο και χρώμα.

Γενικά, η δραστηριότητα ήταν ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά, καθώς και γόνιμη, αφού συμμετείχαν όλα τα παιδιά που ήταν σύνολο δέκα πέντε. Θεωρούμε πως τα περισσότερα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από αυτήν, εκτός βέβαια από εκείνα τα οποία επηρεάστηκαν από τον διπλανό τους.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Τα παιδιά διασκέδασαν πάρα πολύ με αυτή την δραστηριότητα και κυρίως με την επιλογή των χρωμάτων που χρησιμοποίησαν για να κάνουν έγχρωμες τις φωτογραφίες τους. Τους έκανε εντύπωση το έργο του Γουόρχολ με την έγχρωμη φωτογραφία της Μέριλυν Μονρόε και αναρωτήθηκαν πώς το έκανε.

Συμμετείχαν και τα δώδεκα παιδιά στη δραστηριότητα και υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων. Όλα τα παιδιά ζωγράφισαν το πρόσωπο και μόνο ένα κοριτσάκι, η Δήμητρα, πήγε να ζωγραφίσει και το φόντο, αλλά την εμπόδισε η διπλανή της, η οποία την κορόιδεψε. Την ενθαρρύναμε να το συνεχίσει, αλλά δεν το έκανε.

Γενικά, η δραστηριότητα ενθουσίασε και έλκυσε το ενδιαφέρον των παιδιών. Ήταν πρωτότυπη για αυτά και πίστεψαν ότι η φωτοτυπία που τους μοιράσαμε ήταν πραγματική φωτογραφία.

5.4.2 ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Σύνθεση με γεωμετρικά σχήματα» - Έρνστ Μάξ

Μέθοδος: επίδειξη υλικού, συζήτηση, αξιολόγηση, εργασία

Υλικά: χάρτινα γεωμετρικά σχήματα σε διάφορα μεγέθη και χρώματα, χαρτιά A4, κόλλα, μαρκαδόρους.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι σήμερα θα παίξουμε με τα σχήματα και θα συνθέσουμε-φτιάξουμε με αυτά διάφορα πράγματα-μορφές. Τους δείχνουμε το υλικό και τους εξηγούμε ότι με αυτό, επιλέγοντας όποια και όσα σχήματα θέλουν, μπορούν να φτιάξουν διάφορα πράγματα εάν τα συνδυάσουν, όπως για παράδειγμα σπίτια, ανθρωπάκια, διαστημόπλοια και ότι άλλο βάλει ο νους τους.

Αφήνουμε για λίγο τα παιδιά να παίξουν με τα σχήματα και να πειραματιστούν μαζί τους, έτσι ώστε να ανακαλύψουν διάφορες μορφές και τα παροτρύνουμε να μην κολλήσουν τα σχήματα αμέσως, εάν πρώτα δεν παίξουν μαζί τους ή δεν σκεφτούν τι θα ήθελαν ή τι θα μπορούσαν να φτιάξουν με αυτά.

Στο τέλος της δραστηριότητας ρωτάμε τα παιδιά εάν θα ήθελαν με τους μαρκαδόρους τους να ζωγραφίσουν ή να συμπληρώσουν-προσθέσουν κάτι στις ζωγραφιές τους, έτσι ώστε να αποδώσουν κάποια χαρακτηριστικά στις μορφές ή στις φόρμες τους.

Τελειώνοντας, ανακοινώνουμε στα παιδιά ότι αυτή η τεχνική που έκαναν σήμερα είναι ενός μεγάλου ζωγράφου, του Έρνστ Μάξ και ότι χωρίς να το ξέρουν, έγιναν ζωγράφοι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 2, Δεύτερη δραστηριότητα (Α= καθόλου, Β= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Δεύτερη Δραστηριότητα Έρυστ –Σύνθεση με γεωμετρικά σχήματα		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Γ	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Γ	Β	Γ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Γ	Γ	Δ
Διαθεματική	Α	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Γ	Γ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	Α	Α	Α
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	Α	Α	Α
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	Α	Α	Α
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	-	Α	Α
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Γ	Β	Γ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Β	Α	Α

Σύμφωνα με τον πίνακα 2, παρατηρούμε ότι η δεύτερη δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη, πολύ γόνιμη και τα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από αυτήν. Δεν υπάρχει μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και κυρίως στο δεύτερο νηπιαγωγείο που είναι ελάχιστη. Δεν είναι διαθεματική και τα δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν στην διεκπεραίωσή της. Επίσης, οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά, εκτός από το δεύτερο νηπιαγωγείο και οι συνήθειες του νηπιαγωγείου επηρέασαν ελάχιστα την δραστηριότητα στο πρώτο νηπιαγωγείο, ενώ στα υπόλοιπα δύο καθόλου.

Πρώτο νηπιαγωγείο:

‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’

Στην αρχή, δείχνοντας στα παιδιά το υλικό και ανακοινώνοντάς τους τι έπρεπε να κάνουν, τα παιδιά αντέδρασαν λέγοντας ότι είναι δύσκολο για αυτά και ότι δεν μπορούν να το κάνουν. Στη συνέχεια, όμως, δείχνοντάς τους τον τρόπο, τα παιδιά γέλασαν και είπαν ότι είναι εύκολο και ότι μπορούσαν τελικά να το κάνουν.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά, καθώς και γόνιμη. Συμμετείχαν όλα τα παιδιά και τα δέκα τρία και μάλιστα μπόρεσαν και εκφράστηκαν σε αντίθεση με την προηγούμενη δραστηριότητα.

Υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων, αλλά επτά παιδιά επηρεάστηκαν το ένα με το άλλο και έφτιαξαν σπίτια με ένα δέντρο με την ίδια ακριβώς σύνθεση. Μάλιστα, δύο παιδιά έφτιαξαν ακριβώς την ίδια σύνθεση! Τα υπόλοιπα παιδιά έφτιαξαν ένα δάσος ή δέντρα ή διάφορα σχήματα ή τρένο ή ανθρώπους.

Η παρουσίαση της δραστηριότητας ήταν πλήρης και τα δευτερεύοντα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, οι μαρκαδόροι, βοήθησαν στην διεκπεραίωση της δραστηριότητας. Μόνο ένα παιδί από τα δεκατρία παιδιά δεν δέχτηκε να χρησιμοποιήσει μαρκαδόρους, λέγοντας ότι του αρέσει η ζωγραφιά του έτσι όπως είναι, κάτι που έγινε σεβαστό από εμάς.

Οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν να μεν θετικά, αφού το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο, αλλά αυτό είχε ως αποτέλεσμα μερικά παιδιά να επηρεαστούν από τα υπόλοιπα παιδιά, με αποτέλεσμα να παρουσιαστεί μια μικρή ομοιογένεια αποτελεσμάτων.

Τέλος, αν και η διαδικασία του να κολλάν ήταν κάτι γνώριμο για τα παιδιά, η σύνθεση ήταν κάτι καινούργιο για τα παιδιά και το διασκέδασαν ιδιαίτερα. Ένοιωσαν το αίσθημα της δημιουργίας!

Δεύτερο νηπιαγωγείο:
‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Αν και κάποια παιδιά είχαν ξανακάνει παρόμοια δραστηριότητα , παρ’ όλ’ αυτά, συμμετείχαν όλα (σύνολο δέκα εννέα) και την βρήκαν ενδιαφέρον και ελκυστική. Τα περισσότερα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από αυτή, εκτός από αυτά που επηρεάστηκαν από τον διπλανό τους.

Δεν υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, διότι τα περισσότερα παιδιά, 16 από τα 19, συμπεριλάβανε στη σύνθεσή τους από ένα σπίτι, εκ των οποίων 9 παιδιά συμπεριλάβανε στην σύνθεση με το σπίτι και ένα δέντρο. Πιο συγκεκριμένα: 5 παιδιά συνθέσανε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ένα σπίτι με ένα δέντρο, το οποίο το ζωγραφίσανε στη συνέχεια πάλι με τον ίδιο τρόπο, 4 παιδιά συμπεριλάβανε στην προηγούμενη σύνθεση και έναν άνθρωπο, 3 παιδιά συμπεριλάβανε κι από έναν ήλιο, 2 παιδιά έφτιαξαν διάφορα σχήματα και 1 παιδί έφτιαξε ένα δάσος.

Η παρουσίαση της δραστηριότητας ήταν πλήρης και τα δευτερεύοντα υλικά, οι μαρκαδόροι, βοήθησαν θετικά στην διεκπεραίωση της δραστηριότητας. Οι αντιδράσεις των παιδιών, όμως, λειτούργησαν αρνητικά, γιατί το κάθε παιδί ήθελε να πάρει στην κατοχή του όσον το δυνατόν περισσότερα σχήματα, αν και ήταν υπέρ αρκετά, άσχετα με το αν δεν τα χρησιμοποιούσε, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν κάποιοι τσακωμοί και πειράγματα.

Στην ανακοίνωση ότι την ίδια τεχνική την εφαρμόζε και ένας μεγάλος ζωγράφος, ο Μάξ Έρνστ, τα παιδιά δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία. Αυτό πιστεύουμε ότι οφείλεται στην επιλογή μας να το πούμε στα παιδιά στο τέλος της δραστηριότητας. Μόνο λίγα παιδιά αντέδρασαν θετικά, ρωτώντας μας να μάθουν περισσότερα για τον καλλιτέχνη και τα έργα του.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Και σε αυτό το νηπιαγωγείο, όπως και στο πρώτο, ενώ τα παιδιά στην αρχή μας είπαν ότι δεν μπορούσαν να το κάνουν και ότι ήταν δύσκολο, δείχνοντάς τους την τεχνική, μας είπαν ότι τελικά ήταν εύκολο και ότι μπορούσαν να το κάνουν.

Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και τα αγόρια, κυρίως, είχαν μια τάση να χρησιμοποιούν όσο το δυνατόν περισσότερα σχήματα στο χαρτί τους. Τα κορίτσια, ενώ στην αρχή ξεκίνησαν να φτιάχνουν το ίδιο, ένα αυγό, λέγοντάς τους ότι είναι η καθεμία διαφορετική και ότι πρέπει να φτιάξει το δικό της σχέδιο, άλλαξαν στάση κι έφτιαξαν διαφορετικά σχέδια-συνθέσεις.

Οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά στη διεκπεραίωση της δραστηριότητας και το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο όσον αφορά την επιλογή ή την χρήση των σχημάτων.

Τα περισσότερα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από αυτή την δραστηριότητα, η οποία ήταν ελκυστική, ενδιαφέρον και πρωτότυπη για αυτά. Τέλος, στη δραστηριότητα συμμετείχαν και τα δώδεκα παιδιά.

5.4.3 ΤΡΙΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Δαχτυλοτυπώματα» - Χουάν Μιρό

Μέθοδος: επίδειξη υλικού, συζήτηση, καταγισμός ιδεών, εργασία, αξιολόγηση

Υλικά: δαχτυλομπογιές, χαρτί Α4, μαρκαδόροι

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ανακοινώνουμε στα παιδιά ότι σήμερα θα παίξουμε με τα δαχτυλάκια μας και θα φτιάξουμε με αυτά κάτι μαγικό. Τους δείχνουμε το υλικό, τις δαχτυλομπογιές, και τα καλούμε να βουτήξουν το δάχτυλό τους, ολόκληρο ή ένα μέρος τους, ή ακόμα και ολόκληρη την παλάμη τους στο χρώμα και να τα αποτυπώσουν στο χαρτί.

Τονίζουμε στα παιδιά ότι δεν θέλουμε να πατάει το ένα αποτύπωμά τους πάνω στο άλλο, γιατί θα «πονέσει» και άλλωστε δεν είναι και ωραίο και θα μουντζουρωθεί το χαρτί.

Τα παιδιά και των τριών νηπιαγωγείων, στο άκουσμα της φράσης «θα πονέσει», γέλασαν και με απορία μας ρώτησαν τι εννοούσαμε ή τι θα πονέσει. Τους εξηγήσαμε, λοιπόν, ότι κάτω από τα χρωματιστά αποτυπώματά τους κρύβεται μία έκπληξη, την οποία θα τους την αποκαλύπταμε όταν θα τελειώναν με τα αποτυπώματα.

Τελειώνοντας, λοιπόν, όλα τα παιδιά με τα δαχτυλοτυπώματα, τους ανακοινώσαμε ότι η έκπληξη ήταν ότι μέσα στο χαρτί τους κρύβεται ένας μαγικός κόσμος! Είναι ένα τεράστιο τσίρκο! Κι επειδή όλοι όσοι δούλευαν εκεί, άνθρωποι και ζώα, ήξεραν πολλά μαγικά κόλπα, έκαναν ένα πολύ μεγάλο μαγικό και κρύφτηκαν για να μην τους δούμε!

Στη συνέχεια, παροτρύναμε τα παιδιά να σκεφτούν τί ή ποιοι νομίζουν ότι κρύβονται στο χαρτί τους, όπως παράξενα και περίεργα ζώα, ακροβάτες, εξωγήινοι, κλόουν, κλπ, και τα ρωτήσαμε εάν ήθελαν να τα εμφανίσουν στο χαρτί τους.

Τους εξηγήσαμε ότι για να τα εμφανίσουν, έπρεπε να πάρουν τους μαρκαδόρους τους και να βάλουν σε κάθε αποτύπωμα χέρια ή πόδια ή μαλλιά ή ουρά ή κεραίες ή οτιδήποτε άλλο αυτά θέλουν, έτσι ώστε να λυθούν τα μάγια και να μπορέσουν να δουν ποιοι τελικά δουλεύουν ή είναι στο τσίρκο τους.

Τελειώνοντας, ενθαρρύναμε το κάθε παιδί να μας πει ποιοι ήταν τελικά στο τσίρκο τους και να το ανακοινώσουν και στα υπόλοιπα παιδιά και δείξαμε και αντίστοιχα έργα το καλλιτέχνη Μιρό, τα οποία εντυπωσίασαν τα παιδιά.

Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι στο πρώτο νηπιαγωγείο κάναμε μια μικρή παραλλαγή της δραστηριότητας, λόγω της εποχής που ήταν Χριστούγεννα. Έτσι, είπαμε στα παιδιά ότι στο χαρτί τους και κάτω από τα αποτυπώματά του κρύβεται ένας μαγικός κόσμος από καλικαντζαράκια, τα οποία είναι πολύ σκανταλιάρικα και πονηρά και κρύφτηκαν για να μην τα δούμε.

Κι εδώ πάλι καλέσαμε τα παιδιά να πάρουν τους μαρκαδόρους τους και να τα εμφανίσουν, λέγοντάς τους ότι εάν δεν τα εμφανίσουν θα έρθουν το βράδυ στο σπίτι τους και θα φάνε όλους τους κουραμπιέδες!

Και στα τρία νηπιαγωγεία τα παιδιά διασκέδασαν ιδιαίτερα με αυτή την δραστηριότητα και μάλιστα, το εκπληκτικό είναι ότι ένοιωσαν εκείνη την ώρα ότι το χαρτί τους κρύβει κάτι. Ένοιωσαν αυτή την μαγεία!

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 3, *Τρίτη δραστηριότητα* (Α= καθόλου, Β= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Τρίτη Δραστηριότητα <i>Μιρό -δαχτυλοτυπώματα</i>		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Δ	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Δ	Δ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Δ	Δ	Δ
Διαθεματική	Δ	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Δ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	Γ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	Β	Α	Α
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	Α	Α	Α
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	Α	Α	Α
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	-	Α	-
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Δ	Δ	Δ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Β	Α	Α

Με βάση τον πίνακα 3, διαπιστώνουμε ότι και στα τρία νηπιαγωγεία έχουμε τα ίδια σχεδόν αποτελέσματα. Η τρίτη δραστηριότητα είναι πολύ ελκυστική, γόνιμη και πρωτότυπη και υπάρχει μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων. Τα παιδιά εκφράστηκαν απόλυτα και οι αντιδράσεις τους λειτούργησαν θετικά. Η παρουσίασή της είναι πλήρης και οι συνήθειες του νηπιαγωγείου επηρέασαν ελάχιστα μόνο το πρώτο νηπιαγωγείο. Τα δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν αρκετά στην διεκπεραίωσή της και ήταν διαθεματική μόνο στο πρώτο νηπιαγωγείο.

Αποτελέσματα νηπιαγωγείων

Πρώτο νηπιαγωγείο:

‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’

Η δραστηριότητα αυτή άρεσε ιδιαίτερα στα παιδιά, γιατί αισθάνθηκαν τη μαγεία του μαγικού κόσμου των Καλικάντζαρων! Ενθουσιάστηκαν στην ιδέα ότι έκαναν κάτι μαγικό εκείνη την ώρα και ότι το χαρτί τους κρύβει μια έκπληξη. Αναρωτιόντουσαν και μας ρωτούσαν συνεχώς και με αγωνία για το είδος της έκπληξης και όταν τους ανακοινώσαμε την έκπληξη, ανυπομονούσαν και αγωνιούσαν να εμφανίσουν όσο το δυνατόν πιο πολλά καλικαντζαράκια!

Εννοείτε πως η δραστηριότητα ήταν ιδιαίτερα ελκυστική για τα παιδιά και πρωτότυπη. Επίσης, ήταν γόνιμη αφού συμμετείχαν όλα τα παιδιά, δέκα τέσσερα, και υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων. Το κάθε παιδί απέδωσε με διαφορετικό τρόπο τα χαρακτηριστικά από τα καλικαντζαράκια του.

Να σημειώσουμε, όμως, ότι επειδή τα παιδιά είχαν κάνει πολλά δαχτυλοτυπώματα, από ένα σημείο και μετά κουράστηκαν και μας ζήτησαν να σταματήσουν, λέγοντάς μας ότι ή δεν υπάρχουν άλλα καλικαντζαράκια ή ότι ζωγράφισαν το βασιλιά Καλικάντζαρο και έτσι τα υπόλοιπα καλικαντζαράκια δεν θα βγουν ή ότι ζωγράφισαν τα πιο μεγάλα καλικαντζαράκια και ότι τα μικρά είναι καλά και άκακα.

Οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά στην διεκπεραίωση της δραστηριότητας και μάλιστα ένα αγοράκι, ο Νότης, που αντιδρούσε στην αρχή να εμφανίσει τα καλικαντζαράκια του λέγοντας ότι δεν τον πειράζει που θα ‘ρθούν το βράδυ στο σπίτι του και θα φάνε τα γλυκά, στο άκουσμα ενός κοριτσιού της Στέλλας ότι θα του κλέψουνε τα δώρα που θα του φέρει ο Αϊ-Βασίλης, πειράχτηκε και άρχισε να τα εμφανίζει ζωγραφίζοντάς τα. Μάλιστα, ήταν εκείνο το παιδί που ζωγράφισε και εμφάνισε στην ζωγραφιά του τον βασιλιά καλικάντζαρο!

Μάλιστα, τα παιδιά έβαζαν διαγωνισμό για το ποιο έχει εμφανίσει τους πιο πολλούς καλικάντζαρους και κάποια παιδιά τους μέτραγαν κιάλας. Άλλα παιδιά μίλαγαν στα καλικαντζαράκια τους ή τα μάλωναν, λέγοντάς τους: «*Τώρα θα σε εμφανίσω εγώ, να μάθεις να μην κρύβεσαι!*» ή «*Θα σου δείξω εγώ που θα φας του κουραμπιέδες μου!*» ή «*Τι ωραία καλικαντζαράκια που έχω! Κοίτα πόσα έχω!*», κλπ.

Τους έκαναν μεγάλη έκπληξη τα έργα του Μιρό που τους δείξαμε στο τέλος και τα παρομοίασαν με τα δικά τους.

Δεύτερο νηπιαγωγείο:

‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Όπως και στο προηγούμενο νηπιαγωγείο, η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική και προκάλεσε το ενδιαφέρον και την περιέργεια των παιδιών. Τα παιδιά δεν είχαν ασχοληθεί ιδιαίτερα με την τεχνική του δαχτυλοτυπώματος και το διασκέδασαν αρκετά.

Και εδώ, σχεδόν όλα τα παιδιά αγωνιούσαν και είχαν την περιέργεια να μάθουν ποια είναι η έκπληξη και μάλιστα, κάποια παιδιά μας ρώτησαν αν η έκπληξη ή αυτό που κρύβεται στο χαρτί τους θα τους τρομάξει, καθώς μας ρωτήσανε και τι θα πονέσει, όταν τους είπαμε να μην «πατάει» το ένα αποτύπωμά τους πάνω στο άλλο γιατί θα πονέσει και δεν είναι και ωραίο.

Στην ανακοίνωσή μας ότι κρύβεται στο χαρτί τους ένας μαγικός κόσμος από ένα τσίρκο, τα παιδιά ενθουσιάστηκαν και άρχισαν αμέσως να ζωγραφίζουν και να προσθέτουν διάφορα χαρακτηριστικά στα δαχτυλοτυπώματά τους. Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και εκτός από δύο παιδιά που επηρεάστηκαν μεταξύ τους, τα υπόλοιπα παιδιά ζωγράφισαν και εφάρμοσαν την τεχνική με διαφορετικό τρόπο. Οι μορφές ή οι φόρμες που «ανακάλυψαν» -εμφάνισαν τα παιδιά στο τσίρκο τους

ήταν: αεροπλάνο, μέλισσα, κλόουν, αυτός που παίζει με τις μπάλες (ζογκλέρ), όπως χαρακτηριστικά μας είπε ένα παιδί, παράξενα ζώα, τσίρκο, κ.ά.

Γενικά, η δραστηριότητα ήταν αρκετά πρωτότυπη και τα παιδιά (σύνολο οχτώ) μέσα από αυτή μπόρεσαν να εκφραστούν. Η παρουσίασή της ήταν πλήρης και οι μαρκαδόροι ως δευτερεύοντα υλικά, βοήθησαν αρκετά στην διεκπεραίωσή της.

Επίσης, οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά, καθώς το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο και ανακάλυπταν μαζί τις διάφορες μορφές. Να σημειώσουμε το γεγονός ότι κάθε φορά που το κάθε παιδί ανακάλυπτε-εμφάνιζε μία μορφή, το φώναζε με μεγάλο ενθουσιασμό και καμάρι!

Σχεδόν κανένα παιδί δεν ζωγράφισε όλα τα αποτυπώματά του, γιατί όπως μας είπαν ήταν πάρα πολλά και δεν ήθελαν να τα ζωγραφίσουν όλα. Και εδώ εντυπωσίασαν τα έργα του Μιρό που τους δείξαμε στο τέλος της δραστηριότητας.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Και σε αυτό το νηπιαγωγείο είχαμε ακριβώς τις ίδιες αντιδράσεις των παιδιών σε σχέση και με τα παιδιά των δύο προηγούμενων. Κι αυτά είχαν περιέργεια και μας ρωτούσαν ποια είναι η έκπληξη, καθώς και τι ή γιατί πονάει, όπως και αγωνία για το τι κρύβει το τσίρκο τους.

Τους άρεσε πάρα πολύ η δραστηριότητα και την βρήκαν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη. Το κάθε παιδί εμφάνισε διαφορετικά πράγματα στο τσίρκο του, όπως διάφορα περίεργα ζώα, μαϊμούδες, χμπατζήδες, καμηλοπάρδαλη, ακροβάτες, μάγους, κ.ά. Γενικά, υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων, 9/9 παιδιά.

Στο τέλος της δραστηριότητας, αφού είπε το κάθε παιδί τι έφτιαξε, ένα κοριτσάκι, η Άννα, μας ρώτησε γιατί τους είχαμε πει στην αρχή ότι θα πονούσαν. Της εξηγήσαμε ότι εάν το ένα αποτύπωμά της ακουμπούσε το άλλο, δεν θα μπορούσε να εμφανιστεί κανένα ζώο ή άνθρωπος και δεν θα μπορούσε να λύσει τα μαγικά που είχαν κάνει.

Επίσης, κάποια παιδιά βλέποντας έργα του καλλιτέχνη Μιρό, μας είπαν ότι μοιάζουν πολύ με τα δικά τους, κάτι που τους παραξένευσε και τους γοήτευσε.

5.4.4 ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Ψάρια - Βυθός» - Πάουλ Κλέε

Μέθοδος: παρουσίαση καλλιτέχνη μέσα από μια ιστορία, επίδειξη έργων, συζήτηση, καταιγισμός ιδεών

Υλικά: βιβλίο: *Το νησί με τα μαγικά τετραγωνάκια*- Πίνιν Κάρπι (1985), εκ Οδυσσέας, χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Αφού συγκεντρώσαμε τα παιδιά στη γωνιά της ζωγραφικής, αρχίσαμε να τους λέμε μια ιστορία για έναν μεγάλο ζωγράφο που ονομαζόταν Κλέε, στον οποίο άρεσε πάρα πολύ να ταξιδεύει στη θάλασσα και να γνωρίζει θαλάσσια όν. Είχε δει στα ταξίδια του πολλά ψάρια, τα οποία ήταν πολύ περίεργα και παράξενα και δεν τα είχε ξαναδεί κανείς και με τα οποία έγινε φίλος. Και για να μην τα ξεχνάει, αποφάσισε μια μέρα να αρχίσει να τα ζωγραφίζει.

Στη συνέχεια, δείξαμε στα παιδιά έργα του Πάουλ Κλέε που απεικόνιζαν ψάρια, από το βιβλίο *«Το νησί με τα μαγικά τετραγωνάκια»* και αφού έγινε μια μικρή συζήτηση γύρω από αυτά, παροτρύναμε τα παιδιά να σχεδιάσουν όλα μαζί έναν ομαδικό πίνακα, ο οποίος θα απεικόνιζε έναν βυθό, ο οποίος, όμως, θα είχε περίεργα και παράξενα ψάρια, που δεν τα έχει δει κανένας άλλος.

Έτσι, καλέσαμε τα παιδιά να σκεφτούν φανταστικά ψάρια ή τι θα μπορούσε να έχει ένα ψάρι για να είναι φανταστικό, όπως φτερά, χέρια, μαλλιά, κλπ και να το ζωγραφίσουν στον πίνακά τους

Να σημειώσουμε ότι η εργασία αυτή έγινε στο πάτωμα για να μπορέσουν όλα τα παιδιά να ζωγραφίσουν πάνω στο χαρτί. Άλλωστε, εάν το δοκιμάσετε, θα διαπιστώσετε ότι αυτός ο τρόπος ζωγραφικής αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά!

Πριν προχωρήσουμε στην επόμενη δραστηριότητα, να σημειώσουμε ότι η δραστηριότητα αυτή θα μπορούσε να γίνει δείχνοντας και μαθαίνοντας στα παιδιά την τεχνική του καλλιτέχνη Πάουλ Κλέε *«συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής»*. Επειδή, όμως, στα νηπιαγωγεία που πήγαμε τα παιδιά την είχαν διδαχθεί ήδη αυτή την τεχνική, θεωρήσαμε σκόπιμο να μην την επαναλάβουμε, αλλά να ασχοληθούμε περισσότερο με τα συναισθήματα και τις εμπειρίες των παιδιών που τους προκαλούνται όταν βλέπουν ένα εικαστικό έργο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 4, *Τέταρτη δραστηριότητα* (Α= καθόλου, Β= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Τέταρτη Δραστηριότητα Κλέε –φρανταστικά ψάρια		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Δ	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Δ	Δ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Δ	Δ	Δ
Διαθεματική	Α	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Δ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	-	-	-
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	Α	Α	-
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Δ	Δ	Δ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Α	Α	Α

Στον πίνακα 7 έχουμε ακριβώς τα ίδια αποτελέσματα και στα τρία νηπιαγωγεία: η έβδομη δραστηριότητα είναι πολύ πρωτότυπη, πολύ ελκυστική και γόνιμη, υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, τα παιδιά εκφράστηκαν πλήρως και οι αντιδράσεις τους λειτούργησαν θετικά, δεν ήταν διαθεματική, η παρουσίασή της ήταν πλήρης και οι συνήθειες του νηπιαγωγείου δεν επηρέασαν καθόλου τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Πρώτο νηπιαγωγείο:

‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’

Παρουσιάζοντας τον καλλιτέχνη Κλέε μέσα από μια ιστορία, τα παιδιά, στο άκουσμα του ονόματός του γέλασαν και μας ρώτησαν εάν αυτός ο καλλιτέχνης ονομάστηκε έτσι επειδή έκλαιγε πολύ.

Στην παρουσίαση έργων του σχετικών με τη θάλασσα, τα παιδιά ενθουσιάστηκαν και μας ζήτησαν να τους δείξουμε και άλλα έργα του. Μεγάλη εντύπωση τους έκανε και τους άρεσε το έργο με τίτλο «Ένα κόκκινο ψάρι». Απ’ ότι μας είπαν τα παιδιά, τους άρεσε πάρα πολύ το χρώμα του που ήταν κόκκινο με πορτοκαλί.

Παράλληλα, παραξενεύτηκαν με τις μορφές των υπόλοιπων ψαριών που ήταν περίεργες και παράξενες και τους γοήτευσαν. Στο κάλεσμά μας για να δημιουργήσουν τα ίδια περίεργα και φανταστικά ψάρια φτιάχνοντας όλα μαζί έναν πίνακα, τα παιδιά χάρηκαν, ενθουσιάστηκαν και ευθύς απορροφήθηκαν στο έργο τους.

Το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο λέγοντάς τι να κάνει ή σκέφτονταν μαζί πως ή τι πρέπει να έχει ένα ψάρι για να είναι φανταστικό και πραγματικά το αποτέλεσμα είναι εκπληκτικό! Το κάθε παιδί, σύνολο δέκα έξι, ζωγράφισε διαφορετικά και περίεργα ψάρια, τα οποία είχαν φτερά ή μαλλιά ή χέρια και πόδια, καθώς και άλλα θαλάσσια όντα, όπως αστερίες, καλαμάρια, χταπόδια και αχινοί.

Η δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά. Επίσης, ήταν πλήρης και τα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από αυτήν. Πολλά παιδιά, καθώς ζωγράφιζαν, διηγούντουσαν και προσωπικές τους εμπειρίες.

Δεύτερο νηπιαγωγείο:

‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Τα παιδιά και σε αυτό το νηπιαγωγείο αντέδρασαν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ακούγοντας το όνομα του ζωγράφου, Κλέε. Τον αποκάλεσαν «Κλαίει» και γελούσαν. Έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο στην ιστορία, όσο και στα έργα που τους δείξαμε. Όλα τα έργα του Κλέε τους ενθουσίασαν και ιδιαίτερη εντύπωση τους έκαναν τα έργα στα οποία απεικονίζοντας πολύ περίεργα ψάρια.

Τους άρεσε πάρα πολύ που ζωγραφίσανε ακουμπώντας στο πάτωμα και όλα τα παιδιά, ενώ ζωγραφίζανε, είτε λέγανε δικές τους προσωπικές εμπειρίες για τη θάλασσα, είτε έλεγαν στα υπόλοιπα παιδιά τι έφτιαχναν εκείνη την ώρα, όπως για παράδειγμα: «Αυτή είναι μια καφέ μέλισσα που τσιμπάει τους ανθρώπους και είναι στη θάλασσα», «Εγώ έκαναν έναν ψαρά που λέει: Να πιάσω ένα καλαμάρι!», «Εγώ έκανα αστέρια, χταπόδι, καλαμάρι, φύκια, ανθρώπους να κολυμπάνε, κροκόδειλο, καρχαρία...», «Κοιτάξτε! Έφτιαξα μία καράβα (εννοεί βάρκα)! Και τώρα, θα κάνω ένα κύμα και πάει η καράβα μου, βούλιαξε!», κ.λ.π. (κάτι που παρατηρήσαμε και στις αντιδράσεις των παιδιών του πρώτου νηπιαγωγείου).

Διασκέδασαν ιδιαίτερα και στο τέλος, όταν κρεμάσαμε τον πίνακα –έργο των παιδιών, που τα παιδιά τον θαύμαζαν καμαρώνοντας και δείχνοντας τι είχαν κάνει.

Ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε ένα παιδί, ο Βάιος, ο οποίος κοιτώντας το έργο είπε: «Αυτός είναι ένας καλλιτεχνικός πίνακας, όπως ο πίνακας του καλλιτέχνη Πικάσο!». Στην ερώτησή μας τι είναι αυτό που πιστεύει ότι ο πίνακας αυτός μοιάζει με τον πίνακα του Πικάσο, δεν μας απάντησε και όταν τον ρωτήσαμε να μας πει από πού γνωρίζει τον Πικάσο ή εάν του αρέσει ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης, μας είπε : «Δεν έχω δει πίνακές του, τον ξέρω από μόνος μου. Το μόνο που ξέρω είναι ότι είναι ένας πολύ μεγάλος καλλιτέχνης στα αρχαία». Αν και θέλαμε να συνεχίσουμε την συζήτηση, ο Βάιος απομακρύνθηκε από το μέρος μας, έχοντας μια έκφραση ευχαρίστησης –ικανοποίησης στο πρόσωπό του. Ρωτήσαμε την νηπιαγωγό του εάν γνωρίζει αν οι γονείς του ασχολούνται με τα καλλιτεχνικά ή αν είχε ξανα-αναφέρει το όνομα του συγκεκριμένου καλλιτέχνη και μας απάντησε αρνητικά.

Τέλος, η δραστηριότητα ήταν γόνιμη, αφού συμμετείχαν και τα δέκα παιδιά, πρωτότυπη και πλήρης. Τα παιδιά μπόρεσαν να εκφραστούν μέσα από αυτήν.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Και στο τρίτο νηπιαγωγείο παρατηρήσαμε ίδιες αντιδράσεις παιδιών με αυτές των δύο προηγούμενων νηπιαγωγείων. Και εδώ, τα παιδιά γέλασαν με το άκουσμα του ονόματος του καλλιτέχνη και τον παρομοίασαν με το κλάμα και τους άρεσε ιδιαίτερα το γεγονός ότι ζωγραφίσαμε στο πάτωμα και όχι στα τραπέζια.

Όπως και στα προηγούμενα νηπιαγωγεία, τα παιδιά συνέδεσαν την ιστορία του Κλέε με δικές τους προσωπικές εμπειρίες και επίσης, τους άρεσαν πάρα πολύ τα έργα του τα οποία τους έκαναν μεγάλη εντύπωση. Καθώς τα έβλεπαν, χωρίς να τα παροτρύνουμε εμείς άρχιζαν να μας τα περιγράφουν και να μας λένε σαν τι τους μοιάζει. Για παράδειγμα, σε ένα έργο του Κλέε όπου απεικονίζονταν μια σκηνή μάχης από την Κωμικοφантаστική Όπερα ‘‘Ο ναύτης’’, τα παιδιά παρομοίασαν τον άντρα που ήταν πάνω στη βάρκα με τον Κλέε λέγοντας: «Να τος ο Κλέε! Είναι πάνω στη βάρκα!» ή σε ένα άλλο έργο του Κλέε με τίτλο ‘‘Αποδημητικά ψάρια’’, τα παιδιά έλεγαν: « Ωχ, τι ψάρια είναι αυτά; Εγώ βλέπω μια φάλαινα!...Εγώ βλέπω ένα καρχαρία!...».

Το κάθε παιδί, σύνολο επτά, έφτιαξε διαφορετικά ψάρια και προσπάθησαν να τα κάνουν περίεργα τοποθετώντας τους είτε μαλλιά, είτε χέρια και πόδια, είτε φτερά, είτε πολλά μάτια. Το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό και άρεσε πολύ στα παιδιά. Εκτός από ψάρια έφτιαξαν κοχύλια, φύκια και αχιμούς.

Η δραστηριότητα ήταν πλήρης, πολύ ελκυστική και αρκετά πρωτότυπη για τα παιδιά.

Το εκπληκτικό με τα παιδιά του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου είναι ότι θυμότανε το ακριβές όνομα του καλλιτέχνη Κλέε, μετά από ένα αρκετό χρονικό διάστημα από το πέρας των δραστηριοτήτων.

5.4.5 ΠΕΜΠΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Όνειρα» - Σαλβαντόρ Νταλί

Μέθοδος: παρουσίαση καλλιτέχνη μέσα από τη διήγηση μιας ιστορίας, επίδειξη εικαστικών έργων και υλικού, συζήτηση, εργασία, αξιολόγηση

Υλικά: περιοδικά, κόλλες, χαρτί Α4, βιβλίο: Σαλβαντόρ Νταλί, Mike Venezia (1998), εκ. Modern times.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η δραστηριότητα αυτή ξεκινάει με την παρουσίαση ενός μεγάλου ζωγράφου, του Σαλβαντόρ Νταλί, μέσα από την διήγηση μιας ιστορίας: *«Κάποτε, ήταν ένας μεγάλος ζωγράφος που τον λέγανε Σαλβαντόρ Νταλί, ο οποίος από μικρός έβλεπε πολλά περίεργα και παράξενα όνειρα, τα οποία του άρεσε να τα ζωγραφίζει. Εσείς παιδιά βλέπετε όνειρα; Έχετε δει κανένα περίεργο ή παράξενο όνειρό; Θέλετε να μας το πείτε;»*

Αφού πει κάθε παιδί ένα παράξενο όνειρο που είδε, δείχνουμε σχετικούς πίνακες-έργα του Νταλί στα παιδιά και γίνεται μια μικρή συζήτηση. Στη συνέχεια, καλούμε τα παιδιά να γίνουν αυτή την ώρα μικροί καλλιτέχνες και τα ενθαρρύνουμε να κατασκευάσουν ένα όνειρο με βάση τα έργα που τους δείξαμε ή με βάση ένα περίεργο όνειρο που είδαν, με την τεχνική του κολάζ. Για να τα διευκολύνουμε τους είπαμε να σκεφτούν και πώς είναι οι διάφοροι ήρωες των παραμυθιών ή των ονείρων που βλέπουν, οι οποίοι είτε έχουν μόνο ένα μάτι, είτε έχουν πολλά χέρια ή καθόλου ή αντί για σώμα έχουν το σώμα ζώου, κλπ

Έχουμε τοποθετήσει πάνω στα τραπεζάκια της γωνιάς των εικαστικών διάφορες εικόνες από περιοδικά, οι οποίες είναι ήδη κομμένες από εμάς, και καλούμε τα παιδιά να επιλέξουν όποιες και όσες εικόνες θέλουν και να τις κολλήσουν πάνω σε μία λευκή επιφάνεια από χαρτί, έτσι ώστε να φτιάξουν το όνειρό τους.

Στο τέλος, το κάθε παιδί δείχνει και ανακοινώνει στα υπόλοιπα παιδιά το όνειρο που έφτιαξε.

Να διευκρινίσουμε ότι δεν δώσαμε στα παιδιά περιοδικά για να κόψουν μόνα τους εικόνες, αλλά τις είχαμε ήδη έτοιμες εμείς, γιατί πολλά από τα παιδιά και κυρίως τα προνήπια, δεν ήξεραν να χρησιμοποιούν το ψαλίδι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 5, Πέμπτη δραστηριότητα (A= καθόλου, B= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Πέμπτη Δραστηριότητα <i>Νταλί -όνειρα</i>		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Δ	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Δ	Δ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Δ	Δ	Δ
Διαθεματική	Α	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Δ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	-	-	-
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	Δ	Α	-
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Γ	Δ	Δ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Α	Α	Α

Και στον πίνακα 8 έχουμε ακριβώς τα ίδια αποτελέσματα και στα τρία νηπιαγωγεία: η έβδομη δραστηριότητα είναι πολύ πρωτότυπη, πολύ ελκυστική και γόνιμη, υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, τα παιδιά εκφράστηκαν πλήρως και οι αντιδράσεις τους λειτούργησαν θετικά, δεν ήταν διαθεματική, η παρουσίασή της ήταν πλήρης και οι συνήθειες του νηπιαγωγείου δεν επηρέασαν καθόλου τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Αποτελέσματα νηπιαγωγείων

Πρώτο νηπιαγωγείο:

‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα άρεσε ιδιαίτερα στα παιδιά και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό. Ήταν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά, τα οποία ενθουσιάστηκαν στο γεγονός ότι θα φτιάξουν όνειρα με την τεχνική του κολλάζ.

Συμμετείχαν και τα δέκα εφτά παιδιά στην δραστηριότητα και μάλιστα το κάθε παιδί μας διηγήθηκε από ένα παράξενο, περίεργο όνειρο που είχε δει.

Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, καθώς το κάθε παιδί έφτιαξε είτε ένα όνειρο που είχε δει, είτε ένα όνειρο εμπνευσμένο από τα έργα του Νταλί. Η αντίδραση των παιδιών βλέποντας έργα του Νταλί ήταν ο θαυμασμός, η απορία και η περιέργεια. Τα έργα του τα αποκάλεσαν ως παράξενα, περίεργα και ένα παιδί τα αποκάλεσε μπερδεμένα!

Ιδιαίτερη εντύπωση έκανε αυτή η δραστηριότητα σε ένα αγοράκι, το Νίκο, ο οποίος ταυτίστηκε με τον καλλιτέχνη, γιατί όπως μας είπε κι αυτό βλέπει περίεργα όνειρα, τα οποία καμιά φορά το φοβίζονται. Μάλιστα, μας είπε ένα όνειρό του, ότι είχε πεθάνει και έβλεπε την κηδεία του. Στο άκουσμά μας, όμως, ότι το όνειρό του είναι πολύ καλό και ότι θα ζήσει πολλά χρόνια, η όψη του προσώπου του άλλαξε και χάρηκε ιδιαίτερα!

Μας είπε επίσης, το συγκεκριμένο παιδί ότι του αρέσει πολύ αυτός ο καλλιτέχνης και μάλιστα, ήταν το μοναδικό παιδί που θυμόταν το όνομα του συγκεκριμένου καλλιτέχνη μετά από μία βδομάδα από το πέρας των δραστηριοτήτων.

Δεύτερο νηπιαγωγείο:

‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Και σε αυτό το νηπιαγωγείο τα παιδιά αντέδρασαν με τον ίδιο τρόπο βλέποντας έργα του Νταλί, αποκαλώντας τα περίεργα, παράξενα και ωραία. Συγκεκριμένα, βλέποντας το έργο του Νταλί *Η εμμονή της μνήμης*, στο οποίο απεικονίζονται

ρολόγια, τα παιδιά τα αποκάλεσαν ως περίεργα, λιωμένα και ξεφούσκωτα. Θα λέγαμε πως εντυπωσιάστηκαν από τα έργα που είδαν.

Και εδώ τα παιδιά βρήκαν ενδιαφέρον το γεγονός ότι θα φτιάχνανε όνειρα με την τεχνική του κολλάζ και κάποια παιδιά μας είπαν περίεργα όνειρα που είχαν δει.

Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποίησαν το υλικό ήταν διαφορετικός και το κάθε παιδί έφτιαξε το δικό του όνειρο, το οποίο διέφερε από τα υπόλοιπα παιδιά. Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, αφού και τα δέκα παιδιά έφτιαξαν διαφορετικά όνειρα, τα οποία όπως μας είπαν τους άρεσαν πάρα πολύ!

Γενικά, η δραστηριότητα αυτή προσέλκυσε από την πρώτη κιόλας στιγμή το ενδιαφέρον των παιδιών και εάν και τα παιδιά είχαν κάνει δραστηριότητα με την ίδια τεχνική, το διασκέδασαν και την βρήκαν πρωτότυπη, γιατί έφτιαξαν όνειρα και μάλιστα δικά τους όνειρα. Τα παιδιά εκφράστηκαν μέσα από την συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα συμμετείχαν και τα οχτώ παιδιά και την βρήκανε αρκετά ενδιαφέρον και ελκυστική.

Στο άκουσμα του ονόματος του καλλιτέχνη Νταλί, τα παιδιά γέλασαν και ένα κοριτσάκι, η Άννα, τον ονόμασε ‘Νταλίκα’, γιατί το όνομά του της θύμιζε αυτό το μεταφορικό όχημα. Μας ζήτησαν να τους δείξουμε το πρόσωπο του καλλιτέχνη και βλέποντας τα έργα του γέλασαν και τα αποκάλεσαν, όπως και τα παιδιά των δύο προηγούμενων δραστηριοτήτων, ωραία και μπερδεμένα.

Έφτιαξαν πολύ ωραία όνειρα, είτε δικά τους, είτε φανταστικά, τα οποία διέφεραν μεταξύ τους. Υπήρξε, γενικά, ποικιλία αποτελεσμάτων.

Για ακόμη μία φορά, τα παιδιά του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου θυμήθηκαν το όνομα του καλλιτέχνη Νταλί, μετά από ένα χρονικό διάστημα από το πέρας των δραστηριοτήτων. Δεν θυμότανε το ακριβές όνομά του και τον αποκάλεσαν ‘Νταλίκα’.

5.4.6 ΕΚΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Ζυμάρι»

Μέθοδος: παιχνίδι, συζήτηση, επίδειξη υλικού, εργασία, αξιολόγηση

Υλικά: ζυμάρι, συνδετήρες, μαρκαδόροι

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ανακοινώνουμε στα παιδιά ότι σήμερα θα παίζουμε με το ζυμάρι. Το ζυμάρι είναι ένα υλικό που δεν προτιμάτε και πολύ από τις νηπιαγωγούς, αλλά αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά. Μοιράζουμε σε κάθε παιδί από μια μπαλίτσα από ζυμάρι και αφού τα αφήσουμε να παίζουν για λίγο με το ζυμάρι και να το επεξεργαστούν, λέμε στα παιδιά ότι θα παίζουμε ένα παιχνίδι που λέγεται *Κάνε ότι κάνω*.

Τους εξηγούμε ότι πρέπει να κάνουν ότι κάνουμε και ότι τους λέμε εμείς. Δηλαδή: στην αρχή κόβουμε πρώτα εμείς ένα κομμάτι από το ζυμάρι μας, το κάνουμε μια μικρή μπαλίτσα και λέμε στα παιδιά να κάνουν το ίδιο, προσπαθώντας η μπαλίτσα τους να έχει το ίδιο μέγεθος με την δικιά μας. Στη συνέχεια, κόβουμε ακόμη ένα κομμάτι από το ζυμάρι μας και με αυτό φτιάχνουμε ακόμη μια μπαλίτσα, λίγο μεγαλύτερη από την προηγούμενη, την οποία τώρα την κάνουμε επίπεδη, πατώντας την με τις παλάμες μας. Το ίδιο κάνουν και τα παιδιά και στο τέλος, με το τελευταίο κομμάτι από το ζυμάρι κάνουμε ένα οβάλ, λεπτό σχήμα.

Τελειώνοντας, το κάθε παιδί πρέπει να έχει τρία κομμάτια από ζυμάρι: μια μπαλίτσα, ένα σχήμα οβάλ και μια επίπεδη μπάλα. Εξηγούμε στα παιδιά ότι με αυτά τα τρία σχήματα που φτιάξαμε, θα προσπαθήσουν να φτιάξουν κάτι, συνθέτοντας τα σχήματα όπως αυτά θέλουν. Μπορούν αν θέλουν στο τέλος, αφού πρώτα φτιάξουν τη σύνθεσή τους, να χαράξουν με διάφορα αντικείμενα κάποια χαρακτηριστικά στην μορφή τους.

Έπειτα, αφού ψήσουμε τα ζυμάρια, παροτρύνουμε το κάθε παιδί να ζωγραφίσει το ζυμάρι του με μαρκαδόρους.

Να σημειώσουμε, ότι μπορεί σε μερικούς να ακούγεται δύσκολο ή να θεωρούν ανίκανα τα παιδιά να το κάνουν, αλλά βλέποντας κανείς τα αποτελέσματα και τις φωτογραφίες που υπάρχουν στο παράρτημα, θα διαψευσθεί και θα διαπιστώσει ότι τα παιδιά όχι μόνο είναι πολύ ικανά, αλλά έχουν και πολύ μεγάλη φαντασία!

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 6, Έκτη δραστηριότητα (Α= καθόλου, Β= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Έκτη Δραστηριότητα		
	ζυμάρι		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Δ	Δ	Δ
Γόνιμη	Δ	Δ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Β	Δ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Γ	Δ	Δ
Διαθεματική	Δ	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Δ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	Β	Β	Α
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	Γ	Γ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	Α	Α	Α
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	Α	Α	Α
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	Α	Α	Α
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Β	Δ	Δ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Α	Α	Α

Στον πίνακα 9 παρατηρούμε ότι η ένατη δραστηριότητα ήταν πολύ ελκυστική, γόνιμη και πρωτότυπη και στα τρία νηπιαγωγεία, αλλά στο πρώτο νηπιαγωγείο δεν υπάρχει ποικιλία αποτελεσμάτων. Επίσης, τα παιδιά στο πρώτο νηπιαγωγείο δεν εκφράστηκαν πάρα πολύ και η δραστηριότητα είναι διαθεματική. Τα δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν ελάχιστα στην διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων στο πρώτο και στο δεύτερο νηπιαγωγείο, ενώ στο τρίτο καθόλου. Τέλος, οι συνήθειες του νηπιαγωγείου δεν επηρέασαν την δραστηριότητα σε κανένα νηπιαγωγείο και οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν αρνητικά μόνο στο πρώτο νηπιαγωγείο.

Πρώτο νηπιαγωγείο:

‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’

Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν πάρα πολύ με την ιδέα ότι σήμερα θα παίζαμε με το ζυμάρι και μας ρώτησαν εάν θα φτιάχναμε με αυτό κουλουράκια για να φάμε. Τους εξηγήσαμε ότι με αυτό το υλικό θα πλάθαμε κάτι το οποίο δεν τρωγόταν, αλλά θα το χρησιμοποιούσαμε για να διακοσμήσουμε την τάξη ή το δωμάτιό τους.

Τους άρεσε, όπως τα ίδια μας είπαν, πάρα πολύ η υφή του συγκεκριμένου υλικού και είχαν μια τάση επεξεργασίας του. Στο κάλεσμά μας να συνθέσουν τα τρία σχήματα και με αυτά να φτιάξουν κάτι, τα παιδιά στην αρχή παραπονέθηκαν ότι δεν μπορούν να το κάνουν, αλλά όταν τα ενθαρρύναμε να «παίξουν» με αυτά τα τρία σχήματα και να τα τοποθετήσουν σε διαφορετικές θέσεις- συνδυασμούς, τα περισσότερα παιδιά το κατάφεραν. Υπήρχαν βέβαια και μερικά παιδιά, τα οποία δεν προσπάθησαν πολύ και βλέποντας τον διπλανό τους έκαναν ακριβώς το ίδιο.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχουμε τα εξής σχέδια –συνδυασμούς:

- > 8 παιδιά έκαναν το σχήμα

- > 2 παιδιά έκαναν το σχήμα

- > 1 παιδί έκανε το σχήμα

- > 1 παιδί έκανε το σχήμα

Τα περισσότερα παιδιά, 11/14, μας είπαν ότι έφτιαξαν αγγελουδάκι, 2 μας είπαν ότι έφτιαξαν έναν Αϊ- Βασίλη και 1 παιδί ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο.

Να σημειώσουμε ότι τα παιδιά για την επιλογή τους αυτή επηρεάστηκαν από το Χριστουγεννιάτικο κλίμα που επικρατούσε στην τάξη τους, καθώς και των ημερών. Ίσως επηρεάστηκαν και από την δραστηριότητα που προηγήθηκε, στην οποία τα παιδιά είχαν κλιθεί να φτιάξουν αγγελάκια με χαρτόνι.

Πηγαίνοντας την άλλη μέρα στα παιδιά το ζυμάρι τους ψημένο, γέλασαν και μας είπαν ότι έγινε πολύ σκληρό σαν πέτρα. Μάλιστα, κάποια παιδιά μας ρώτησαν εάν μπορούσαν να τα φάνε και πριν προλάβουμε να τα απαντήσουμε, τα υπόλοιπα παιδιά τους υπενθύμισαν ότι θα τα κρεμάσουν στο δωμάτιό τους και ότι δεν τρώγονται.

Σε αυτό το σημείο να πούμε ότι ένα κοριτσάκι, η Στέλλα, μας ρώτησε να της πούμε τι βάλαμε μέσα στο ζυμάρι και έγινε τόσο σκληρό και δεν τρώγεται και της εξηγήσαμε ότι βάλαμε πολύ αλάτι για να γίνει σκληρή η ζύμη μας, έτσι ώστε να μην χαλάσει και να κρατήσει για πολύ καιρό ή ακόμη και χρόνια! Τα παιδιά ακούγοντας μας να το λέμε χάρηκαν ιδιαίτερα και μάλιστα κάποιο παιδί είπε ότι θα το φυλάξει και θα το προσέχει πάρα πολύ για να το δείξει στα παιδιά του!

Στη συνέχεια, τα παιδιά με τους μαρκαδόρους τους ζωγράφισαν με διαφορετικό τρόπο το ζυμάρι και το αποτέλεσμα ήταν πολύ εντυπωσιακό παρ' όλο που τα περισσότερα παιδιά έφτιαξαν αγγελάκια.

Θα λέγαμε πως η δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική για τα παιδιά, γόνιμη και πολύ πρωτότυπη. Η παρουσίασή της ήταν πλήρης και τα παιδιά χάρηκαν ιδιαίτερα που έπαιξαν και δημιούργησαν με το ζυμάρι. Εκφράστηκαν μέσα από αυτήν.

Μάλιστα, κάποια παιδιά στο τέλος της δραστηριότητας μας ζήτησαν να τους δώσουμε και άλλο ζυμάρι για να πλάσουν τώρα ότι αυτά ήθελαν.

Δεύτερο νηπιαγωγείο:

‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Τα παιδιά στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, όπως και τα παιδιά του προηγούμενου νηπιαγωγείου, διασκέδασαν ιδιαίτερα με το υλικό. Τους ενθουσίασε η ιδέα ότι θα παίζαμε με το ζυμάρι και όταν το έπιασαν στα χέρια τους είχαν μια τάση να παίζουν με αυτό και να το επεξεργαστούν.

Έφτιαξαν διάφορες συνθέσεις οι οποίες απεικόνιζαν είτε ένα λουλούδι, είτε ένα αεροπλάνο, είτε έναν άνθρωπο με ένα χέρι και κοιλιά, είτε ένα δέντρο, είτε έναν χιονάνθρωπο ή έναν άνθρωπο, και ήταν οι εξής:

- λουλούδι ή αεροπλάνο:

- άνθρωπος με ένα χέρι και κοιλιά :

- δέντρο ή χιονάνθρωπος:

- άνθρωπος 1:

- άνθρωπος 2:

Το κάθε παιδί, σύνολο οχτώ, ζωγράφησε με διαφορετικό τρόπο το ζυμάρι του και τα περισσότερα παιδιά, όπως και τα παιδιά του προηγούμενου νηπιαγωγείου, μας ρώτησαν γιατί έγιναν όσο σκληρά ή γιατί δεν μπορούσαν να τα φάνε. Σαν απάντηση στην δεύτερη ερώτηση, ένα παιδί, ο Μόδεστος, είπε ότι δεν μπορούσαν να τα φάνε γιατί είναι πολύ σκληρά και θα σπάσουν τα δόντια τους.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική και πρωτότυπη για τα παιδιά, τα οποία χάρηκαν ιδιαίτερα που έπαιζαν και δημιούργησαν με το ζυμάρι. Και εδώ τα παιδιά, όπως και τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου, τελειώνοντας τη δραστηριότητα μας ζήτησαν να τους δώσουμε και άλλο ζυμάρι για να πλάσουν τώρα ότι αυτά ήθελαν.

Τρίτο νηπιαγωγείο:

‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Κι εδώ πάλι τα παιδιά, όπως και στα δύο προηγούμενα νηπιαγωγεία, τους άρεσε πάρα πολύ αυτό το υλικό και ήθελαν πολύ να το επεξεργαστούν και να παίξουν. Δεν είχαν ξανασχοληθεί με αυτό το υλικό και τα παιδιά νόμιζαν ότι θα φτιάξουμε κουλουράκια.

Παραξενεύτηκαν με το ζυμάρι όταν το ψήσαμε και μας ρώτησαν γιατί έγινε τόσο σκληρό. Κάποιο παιδί είπε συγκεκριμένα: «Μπορώ να το χρησιμοποιήσω και σα σφυρί για να καρφώσω!».

Τα σχήματα -συνθέσεις που έφτιαξαν τα παιδιά είναι τα ίδια με αυτά του προηγούμενου νηπιαγωγείου και έφτιαξαν: καρπουζιά, κοριτσάκι, χιονάνθρωπο, κινητό, μηλιά, φραουλιά, αγοράκι και δέντρο.

Χρησιμοποίησαν πολύ δημιουργικά τη φαντασία τους και αυτό θα το διαπιστώσετε και από το αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό που βρίσκεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Η δραστηριότητα, εκτός του ότι ήταν πολύ ελκυστική και γόνιμη (συμμετείχαν και τα εννέα παιδιά), ήταν και πολύ πρωτότυπη για τα παιδιά, όπως και το υλικό, ζυμάρι. Οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά και το ένα παιδί βοηθούσε το άλλο σχετικά με το τι απεικονίζει ή τι θα μπορούσε να απεικονίζει η σύνθεσή του. Για παράδειγμα, ο Βαγγέλης που έφτιαξε κινητό, τον παρότρυνε ο φίλος του ο Βασίλης να του βάλει και οθόνη για να γίνει πιο ωραίο.

5.4.7 ΕΒΔΟΜΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θέμα: «Καταρράκτης χρωμάτων» - (Ουίλιαμ Μόρρις)

Μέθοδος: συζήτηση, επίδειξη υλικού, εργασία, αξιολόγηση

Υλικά: χαρτί του μέτρου, μπουκάλια, νερό, πλαστικά χρώματα

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Στην ενδέκατη και τελευταία δραστηριότητα, καλέσαμε τα παιδιά στην αυλή-προαύλιο του νηπιαγωγείου και τα ρωτήσαμε να μας πουν εάν γνωρίζουν τι είναι ο καταρράκτης.

Έπειτα, με αφορμή τις προηγούμενες μέρες που ήταν βροχερές, τους είπαμε την εξής ιστορία: *«Προχθές που έβρεχε και όταν εσείς κοιμόσασταν, έγινε κάτι το μαγικό! Για μια στιγμή, εμφανίστηκαν στον ουρανό τρία διαφορετικά σύννεφα, τα οποία δεν ήταν σαν και αυτά που βλέπουμε στον ουρανό, αλλά ήτανε χρωματιστά. Το ένα ήτανε κίτρινο, το άλλο κόκκινο και το άλλο μπλε! Και έβρεξε χρωματιστή βροχή! Έτσι, λοιπόν κι εμείς, καθώς έβρεχε, βγάλαμε έξω στη βροχή μπουκάλια και μαζέψαμε χρωματιστό νερό και σας τα φέραμε σήμερα εδώ για να τα δείτε και να κάνουμε κάτι με αυτά. Θα φτιάξουμε έναν μεγάλο καταρράκτη χρωμάτων! Θέλετε;».*

Αφού στήσαμε ένα μεγάλο κομμάτι από χαρτί του μέτρου είτε στον τοίχο της αυλής, είτε σε ένα δέντρο, είτε στο καβαλέτο, ανάλογα με τις συνήθειες του νηπιαγωγείου κάθε φορά, τοποθετήσαμε τα νήπια σε μια σειρά, ο ένας πίσω από τον άλλο με ένα λάχισμα και είπαμε στα τρία πρώτα παιδιά στη σειρά, να επιλέξουν από ένα μπουκάλι. Τους εξηγήσαμε ότι κάθε φορά θα πρέπει να επιλέγουν διαφορετικό μπουκάλι σε χρώμα από το προηγούμενο παιδί, έτσι ώστε να κάνουμε έναν πολύ ωραίο καταρράκτη χρωμάτων.

Η ζωγραφική με την τεχνική 'καταρράκτες' είναι πολύ απλή και διασκεδαστική και γίνεται με τον εξής τρόπο: αφού ετοιμάσουμε τα χρώματα, τα οποία πρέπει να είναι αρκετά νερουλά, πρέπει να ακουμπήσουμε το στόμιο του μπουκαλιού πάνω στο χαρτί και να το γυρίσουμε με τέτοιο τρόπο ώστε να χύνεται μικρή ποσότητα χρώματος στο χαρτί, καλύπτοντας την μια άκρη του χαρτιού μέχρι την άλλη.

Ο τρόπος με τον οποίο ρίχνουμε τα χρώματα είναι ξεκινώντας από κάτω προς τα πάνω, έτσι ώστε να αναμιχθούν τα χρώματα και να δουν τα παιδιά τις μίξεις των χρωμάτων.

Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό με τους διάφορους συνδυασμούς χρωμάτων! Είναι μια πολύ ωραία εργασία και ιδέα για την διακόσμηση του τοίχου της τάξης του νηπιαγωγείου.

Στο τέλος της δραστηριότητας, θαυμάσαμε με τα παιδιά το έργο τους και κάναμε μια συζήτηση γύρω από αυτό, όσον αφορά τις μείξεις και τα χρώματα που διέκριναν.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πίνακας 7, Έβδομη δραστηριότητα (Α= καθόλου, Β= ελάχιστα, Γ= μέτρια, Δ= πολύ)

Δραστηριότητα	Έβδομη Δραστηριότητα (Μόρις) –καταρράκτης χρωμάτων		
	1 ^ο Νηπιαγωγείο	2 ^ο Νηπιαγωγείο	3 ^ο Νηπιαγωγείο
Ελκυστική	Δ	Β	Δ
Γόνιμη	Δ	Γ	Δ
Ποικιλία αποτελ.	Δ	Δ	Δ
Τα παιδιά εκφράστηκαν	Δ	Β	Δ
Διαθεματική	Α	Α	Α
Πρωτότυπη	Δ	Γ	Δ
Παρουσίαση πλήρης	Δ	Δ	Δ
Δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά περιττά	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά λίγα	-	-	-
Δευτερεύοντα υλικά αρκετά	-	-	-
Προηγούμενη δραστηρ. βοήθησε	Α	Α	Α
Αντιδράσεις παιδ. λειτούργ. θετικά	Δ	Α	Δ
Συνήθειες νηπιαγ. επηρέασαν	Α	Δ	Α

Με βάση τον πίνακα 11 διαπιστώνουμε ότι ενώ η ενδέκατη δραστηριότητα είναι πολύ πρωτότυπη, γόνιμη και υπάρχει μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και στα τρία νηπιαγωγεία, είναι ελάχιστα ελκυστική στο δεύτερο νηπιαγωγείο και τα παιδιά εκφράστηκαν επίσης ελάχιστα. Παράλληλα, οι αντιδράσεις τους λειτούργησαν αρνητικά και οι συνήθειες του νηπιαγωγείου επηρέασαν την δραστηριότητα. Τέλος, η

παρουσίασή της είναι πλήρης και στα τρία νηπιαγωγεία και η προηγούμενη δραστηριότητα δεν βοήθησε καθόλου.

Αποτελέσματα νηπιαγωγείων

Πρώτο νηπιαγωγείο: **‘47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης’**

Με αυτή τη δραστηριότητα τα παιδιά διασκέδασαν περισσότερο από όσο είχαν διασκεδάσει στις προηγούμενες δραστηριότητες, γιατί ναι μεν έγινε στον προαύλιο χώρο του νηπιαγωγείου, αλλά παράλληλα ήταν και μια πολύ διαφορετική και αρκετά πρωτότυπη δραστηριότητα από τις προηγούμενες.

Τα παιδιά γοητεύτηκαν από την ιστορία των χρωματιστών σύννεφων που τους είπαμε και ενθουσιάστηκαν στην ιδέα ότι με αυτά τα μαγικά χρώματα από τα σύννεφα θα φτιάχναμε έναν χρωματιστό καταρράκτη, που να σημειώσουμε ότι γνώριζαν τη σημασία του.

Στην πρώτη τους προσπάθεια για εφαρμογή της τεχνικής, που εννοείτε πως βοηθήσαμε τα παιδιά, λίγο φοβήθηκαν με το κόκκινο χρώμα έτσι όπως έπεφτε και το αποκάλεσαν σαν αίμα. Έπειτα, όταν μπήκε το άλλο χρώμα από πάνω, το μπλε, και είδαν τον χρωματισμό που βγήκε, μοβ, τα παιδιά ενθουσιάστηκαν και ξέχασαν τον φόβο τους.

Όλα τα παιδιά, σύνολο επτά, έκαναν την τεχνική από τρεις φορές και ακόμα και τα προνήπια τα οποία η νηπιαγωγός είπε να μη τα βάλουμε να συμμετάσχουν στην δραστηριότητα, εφάρμοσαν σωστά και με ιδιαίτερο ενθουσιασμό την συγκεκριμένη τεχνική.

Να σημειώσουμε ότι το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό και άρεσε ιδιαίτερα στα παιδιά! Μάλιστα μάλωναν για το πιο παιδί θα το πάρει στο σπίτι του!

Στον σχολιασμό του αποτελέσματος τα παιδιά επισήμαναν τους διάφορους χρωματισμούς και επίσης, χωρίς να τα καθοδηγήσουμε ή να τα ρωτήσουμε, άρχισαν από μόνα τους να μας λένε τους διάφορους συνδυασμούς χρωμάτων!

Δεύτερο νηπιαγωγείο:
‘21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ’

Επειδή τα παιδιά του συγκεκριμένου νηπιαγωγείου είχαν μέρες λόγω καιρού να βγουν στον προαύλιο χώρο, όταν βγήκαμε έξω για να εφαρμόσουμε την δραστηριότητα, διασκορπίστηκαν και δυσκολευτήκαμε λίγο στην συγκέντρωσή τους.

Αν και περιμέναμε να τους αρέσει η συγκεκριμένη δραστηριότητα με βάση τις αντιδράσεις των παιδιών του προηγούμενου νηπιαγωγείου, τα περισσότερα παιδιά, 5/8, δεν έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον. Μόνο την ώρα που το κάθε παιδί εφάρμοζε την τεχνική έδειχνε ενδιαφέρον, αλλά τελειώνοντας η σειρά του έφευγε, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια αναστάτωση και να διασπάται η προσοχή των παιδιών που τους ενδιέφερε η δραστηριότητα, τα οποία, όμως, ήταν ελάχιστα.

Επίσης, η απαγόρευση της νηπιαγωγού να στηθεί η σχεδιαστική επιφάνεια στα κάγκελα ή σε κάποιο άλλο σημείο του προαυλίου χώρου, δυσχέραινε ακόμη πιο πολύ τη δραστηριότητα, όπου τελικά τοποθετήθηκε σε ένα δέντρο, όπου αυτό δυσκόλεψε λίγο τα παιδιά, γιατί έπρεπε να χύνουν το χρώμα γύρω-γύρω.

Παρ’ όλ’ αυτά, η δραστηριότητα ολοκληρώθηκε και το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό. Μόνο σε αυτό το τελευταίο μέρος της δραστηριότητας τα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον, γιατί τους έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση οι διάφορες μίξεις των χρωμάτων.

Τρίτο νηπιαγωγείο:
‘8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής’

Σε σχέση με τα παιδιά του προηγούμενου νηπιαγωγείου (δεύτερου), εδώ τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την δραστηριότητα και συμμετείχαν με πολύ πάθος. Πίστεψαν την ιστορία μας, όπως το ίδιο συνέβη και με τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου, και συγκεκριμένα, ένα παιδί μας είπε ότι τα είχε δει τα χρωματιστά σύννεφα το βράδυ, αλλά δεν το είπε σε κανέναν. Παράλληλα, θεώρησαν ότι η βροχή αυτή προήλθε από το ουράνιο τόξο.

Όταν έριξαν για πρώτη φορά χρώμα, φοβήθηκαν να μην λερωθούν ή δεν το κάνουν σωστά, γι’ αυτό κι εμείς τα βοηθήσαμε. Το κόκκινο χρώμα το παρομοίωσαν με την κέτσαπ και το κίτρινο με την μουστάρδα.

Τους εντυπωσίασαν οι διάφοροι χρωματισμοί και κυρίως το μοβ χρώμα και το πορτοκαλί. Τα χρώματα που διέκριναν, εκτός από τα βασικά, ήταν: μοβ, ροζ, πορτοκαλί, πράσινο σκούρο και ανοιχτό και καφέ.

Τους άρεσε τόσο πολύ αυτό που έκαναν, που όταν τελείωσαν οι μπογιές δυσανασχέτησαν.

Θεωρούμε πως και τα εννέα παιδιά εκφράστηκαν πάρα πολύ μέσα από αυτή την δραστηριότητα και διασκέδασαν αρκετά. Ήταν για αυτά μια ευχάριστη έκπληξη και διαφορετική δραστηριότητα από τις προηγούμενες.

5.5 Αποτελέσματα δραστηριοτήτων συνολικά κατά νηπιαγωγείο

Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του κάθε νηπιαγωγείου, διαπιστώσαμε ότι σχεδόν σε όλες τις δραστηριότητες, τα παιδιά αντέδρασαν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και μόνο σε κάποιες από τις δραστηριότητες είχαμε διαφορετική συμπεριφορά.

Η *πρώτη δραστηριότητα*, αν και ήταν πολύ ελκυστική και πρωτότυπη δραστηριότητα για τα παιδιά του δεύτερου και τρίτου νηπιαγωγείου, για τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου δεν ήταν και τόσο. Δυσανασχέτησαν όταν τους μοιράσαμε την φωτοτυπία και τα παροτρύναμε να τη ζωγραφίσουν, λέγοντας μας χαρακτηριστικά ένα παιδί: «*Ωχ, όχι τέτοιο πάλι!*». Σε αυτή τους την αρνητική αντίδραση συνέβαλε έως ένα μεγάλο βαθμό η συνήθεια της νηπιαγωγού να δίνει κυρίως φωτοτυπίες στα παιδιά στο μάθημα των εικαστικών, καθώς και η προηγούμενη δραστηριότητα στην οποία έκαναν την αντίστοιχη διαδικασία, δηλ. βάζοντας χρώμα σε μία φωτοτυπία.

Παρ' όλ' αυτά, συμμετείχαν όλα τα παιδιά και από τα τρία νηπιαγωγεία στη δραστηριότητα. Σχεδόν κανένα παιδί και στα τρία νηπιαγωγεία δεν ζωγράφησε το φόντο της φωτογραφίας, αν και προσπαθήσαμε να εστιάσουμε την προσοχή τους σε αυτό το σημείο. Μια εξήγηση που μπορούμε να δώσουμε είναι ότι ίσως τα παιδιά δεν το έδωσαν τόσο σημασία, θεωρώντας ως πιο σημαντικό να ζωγραφίσουν το πρόσωπο ή ίσως θεώρησαν ότι θα τους έπαιρνε χρόνο ή ότι θα κουραζότανε. Είχαμε, όμως, ποικιλία αποτελεσμάτων.

Τους έκανε εντύπωση η τεχνική, καθώς και το έργο του Γουόρχολ με την έγχρωμη εικόνα της Μέριλιν Μονρόε. Ένα μεγάλος πλήθος των παιδιών του δεύτερου και τρίτου νηπιαγωγείου, θεώρησαν πως η φωτοτυπία με τη φωτογραφία που τους μοιράσαμε ήταν πραγματική φωτογραφία. Χαρακτηριστικά, ένα παιδί του δεύτερου νηπιαγωγείου είπε στον διπλανό του: «*Ρε 'συ, αυτό είναι αληθινή φωτογραφία! Κοίτα την!*» και απάντησε το άλλο παιδί: «*Ναιί! Να ζωγραφίσουμε και το πρόσωπο!*».

Στη *δεύτερη δραστηριότητα*, τα περισσότερα παιδιά και των τριών νηπιαγωγείων, θεώρησαν δύσκολη την τεχνική και διαμαρτύρονταν ότι δεν μπορούσαν να το κάνουν, λέγοντας: «*Δύσκολο ακούγεται*» ή «*Δεν μπορώ να το κάνω*», κλπ. Στη συνέχεια, όμως, δείχνοντάς τους την τεχνική το βρήκαν εύκολο και συνέθεσαν διάφορες φόρμες με τα γεωμετρικά σχήματα και κυρίως σπίτια, δέντρα. Δεν υπήρξε

μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων και μόνο λίγα παιδιά έφτιαξαν ζώα, λουλούδια και ανθρώπους. Γενικά, η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν αρκετά ελκυστική για τα παιδιά και πρωτότυπη, αν και τα παιδιά του δεύτερου και του τρίτου νηπιαγωγείου είχαν ξανακάνει παρόμοια δραστηριότητα. Όλα τα παιδιά αδιαφόρησαν για τον καλλιτέχνη Έρνστ Μάξ, η παρουσίαση του οποίου έγινε στο τέλος της δραστηριότητας και αυτό ίσως είναι και η αιτία αδιαφορίας των παιδιών.

Η *τρίτη δραστηριότητα* με τα δαχτυλοτυπώματα και την έκπληξη ενθουσίασε τα παιδιά και κράτησε αμείωτο το ενδιαφέρον τους. Ήταν ιδιαίτερα πρωτότυπη και ελκυστική για αυτά. Είχαν αγωνία και περιέργεια για το ποια είναι η έκπληξη, καθώς και για το τι θα εμφανιστεί στο χαρτί τους και έλεγαν χαρακτηριστικά: «*Κυρία, τι κρύβεται, θα μας πείτε;*» ή «*Ποια είναι η έκπληξη, πείτε μας*» ή «*Τι θα πονέσει;*» ή «*Θα τρομάξω με αυτό που κρύβεται*», κ.ά. Κανένα παιδί και από τα τρία νηπιαγωγεία, δεν ζωγράφισε όλα τα αποτυπώματά του, γιατί όπως μας έλεγαν είτε κουράζονταν είτε δεν είχαν να εμφανίσουν κάτι άλλο στη ζωγραφιά τους.

Η *τέταρτη δραστηριότητα* άρεσε πάρα πολύ στα παιδιά και των τριών νηπιαγωγείων και τους εντυπωσίασε η ιστορία που τους είπαμε για την ζωή του καλλιτέχνη, καθώς και τα έργα του. Τους άρεσε ιδιαίτερα που ζωγράφισαν στο πάτωμα και δημιούργησαν έναν δικό τους πίνακα και το εντυπωσιακό είναι ότι τα παιδιά αντιδρούσαν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ακούγοντας τα όνομα του καλλιτέχνη ή βλέποντας έργα του. Στο άκουσμα του ονόματός του γελούσαν και τον παρομοίασαν με το κλάμα και βλέποντας τα έργα του άρχισαν να λένε διάφορες προσωπικές του εμπειρίες σχετικές με τη θάλασσα και περίεργα θαλάσσια όντα που έχουν δει.

Η *πέμπτη δραστηριότητα* ήταν η πιο αγαπημένη των παιδιών και των τριών νηπιαγωγείων και τους εντυπωσίασε τόσο η παρουσίαση του καλλιτέχνη Νταλί μέσα από τη διήγηση μιας ιστορίας, όπως και των έργων του, όσο και η τεχνική του. Διασκέδασαν ιδιαίτερα και το εκπληκτικό είναι πως και σε αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά αντιδρούσαν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ακούγοντας το όνομα του καλλιτέχνη ή βλέποντας έργα του. Για παράδειγμα, βλέποντας τα παιδιά τα έργα του Νταλί τα αποκαλούσαν περίεργα, παράξενα και μπερδεμένα και συγκεκριμένα ένα παιδί βλέποντας το έργο του Νταλί *Χαμένη μνήμη* απόρησε πως είναι έτσι τα ρολόγια και τα παρομοίασε με ξεφούσκωτα λάστιχα.

Στην *έκτη δραστηριότητα* τα παιδιά το διασκέδασαν ιδιαίτερα, γιατί έπαιξαν και δημιούργησαν με ένα καινούργιο υλικό, το ζυμάρι. Τους άρεσε πάρα πολύ η υφή του,

καθώς και οι πολλές δυνατότητές του πλασίματος. Είχαν την τάση επεξεργασίας και παιχνιδιού με αυτό το υλικό και αν και τα κατευθύνουμε, θεωρούμε πως μπόρεσαν να εκφραστούν. Ήταν μία από τις πιο ελκυστικές δραστηριότητες και πρωτότυπες για τα παιδιά και υπήρξε ποικιλία αποτελεσμάτων, κυρίως στο δεύτερο και τρίτο νηπιαγωγείο. Στο πρώτο νηπιαγωγείο, δεν συνέβη κάτι τέτοιο, γιατί τα παιδιά επηρεάστηκαν το ένα από το άλλο και έφτιαξαν όλα αγγελάκια. Επίσης, παρατηρήσαμε ότι τα παιδιά και των τριών νηπιαγωγείων στην ανακοίνωσή μας ότι θα παίζαμε και θα φτιάχναμε κάτι με ζυμάρι, μας ρώτησαν αν θα φτιάχναμε κουλουράκια ή αν θα τρωγόταν αυτό που θα φτιάχναμε.

Τέλος, η τελευταία δραστηριότητα, η *έβδομη*, αν και περιμέναμε πως θα εντυπωσίαζε όλα τα παιδιά και θα τους άρεσε ιδιαίτερα, διαπιστώσαμε ότι κάτι τέτοιο δεν έγινε με τα παιδιά του δεύτερου νηπιαγωγείου, τα οποία λόγω του ότι είχαν καιρό να βγουν στην αυλή, όταν βγήκαμε έξω για να εφαρμόσουμε την δραστηριότητα διασκορπίστηκαν και δεν τις έδωσαν και πολύ σημασία. Υποθέτουμε ότι δεν την βρήκαν και πολύ ενδιαφέρον, αλλιώς θα μπορούσαμε να τα συγκεντρώσουμε πιο εύκολα και θα συμμετείχαν με περισσότερο ζήλο στην διεξαγωγή της.

Τα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου όταν έχυσαν για πρώτη φορά το κόκκινο χρώμα φοβήθηκαν και το παρομοίασαν με το αίμα, όπως και το κίτρινο χρώμα με την μουστάρδα και τα παιδιά του τρίτου νηπιαγωγείου παρομοίασαν το κόκκινο χρώμα με την κέτσαπ και το κίτρινο χρώμα με την μουστάρδα επίσης. Τέλος, ιδιαίτερη εντύπωση τους έκαναν οι διάφοροι χρωματισμοί και κυρίως το μοβ και το πορτοκαλί.

Πιο αναλυτικά, για το κάθε νηπιαγωγείο παρατηρήσαμε τα εξής:

5.5.1 Πρώτο Νηπιαγωγείο:

47^ο Νηπιαγωγείο Ανθούπολης

Στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο, επειδή τα παιδιά είχαν μάθει να δουλεύουν στα εικαστικά μόνο με τη χρήση της φωτοτυπίας, οι δραστηριότητές μας τους φάνηκαν πολύ ενδιαφέρον και ελκυστικές. Όλα τα παιδιά συμμετείχαν σε αυτές και συγκεκριμένα, κάποια παιδιά μας εξέφρασαν την επιθυμία να τους κάνουμε εμείς το μάθημα των εικαστικών, γιατί η νηπιαγωγός τους δεν τους έκανε τίποτα από αυτά.

Η επαφή τους με καθετί καινούργιο, είτε υλικό είτε τεχνική, τα ενθουσίαζε και τους έλκυε την προσοχή από την πρώτη κιόλας στιγμή.

Αν και τα αποτελέσματα δεν ήταν τόσο εντυπωσιακά, σε σχέση με τα υπόλοιπα δύο νηπιαγωγεία στα οποία διεξήχθη η έρευνά μας, διαπιστώσαμε ότι τα παιδιά αυτά χαιρόνταν ιδιαίτερα την διαδικασία και όχι τόσο το αποτέλεσμα. Ένοιωθαν ότι κάτι κάνουν εκείνη την ώρα, ότι δημιουργούν!

Όσον αφορά τα υλικά, τα περισσότερα παιδιά γνώριζαν μόνο τους μαρκαδόρους, τις ξυλομπογιές και τις κηρομπογιές, υλικά που χρησιμοποιούσε κυρίως η νηπιαγωγός τους. Για άλλα υλικά, όπως τέμπρες και δαχτυλομπογιές, τα παιδιά είχαν πλήρη άγνοια και στην πρώτη τους επαφή με αυτά ρώταγαν τι είναι και κατά την διεξαγωγή της δραστηριότητας, όταν τα καλούσαμε να εφαρμόσουν την τεχνική που τους είχαμε διδάξει, τα παιδιά ενώ στην αρχή την εφάρμοζαν σωστά, στη συνέχεια άρχιζαν να παίζουν με τα χρώματα και πιο συγκεκριμένα να τα «πασαλείβουν», χωρίς να έχουν κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό τους για να φτιάξουν.

Αυτό, βέβαια, όπως προαναφέραμε οφείλεται στο γεγονός ότι η νηπιαγωγός δεν έφερνε τα παιδιά σε επαφή με αυτού του είδους τα υλικά, με αποτέλεσμα τα παιδιά να έχουν μια τάση επεξεργασίας των καινούργιων υλικών. Να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι είχαμε ρωτήσει εξ αρχής την νηπιαγωγό, όπως και τις νηπιαγωγούς από τα άλλα νηπιαγωγεία, τι υλικά καθώς και ποιες τεχνικές έχει κάνει με τα παιδιά στο νηπιαγωγείο της και ενώ μας είχε βεβαιώσει ότι εκτός από τους μαρκαδόρους και τις κηρομπογιές, χρησιμοποιεί και άλλα υλικά όπως οι τέμπρες, οι δαχτυλομπογιές, κ.ά., κατά την διεξαγωγή της έρευνας διαπιστώσαμε το αντίθετο.

Με το πασάλειμμα, όμως, και το παιχνίδι αυτό των χρωμάτων, τα παιδιά έμαθαν και γνώρισαν καλύτερα τις ιδιότητες και τις δυνατότητες του κάθε υλικού και παράλληλα, ανακάλυψαν και έμαθαν τις μείξεις των χρωμάτων, κάτι που δεν γνώριζαν.

Από τις επτά δραστηριότητες που εφαρμόσαμε, στα παιδιά ιδιαίτερη εντύπωση τους έκανε η δραστηριότητα με την τεχνική ‘καταρράκτες’, με τα δαχτυλωτυπώματα, με το ζυμάρι, με την τεχνική του κολλάζ για την κατασκευή ονείρων, καθώς και η δραστηριότητα με τον καλλιτέχνη Κλέε.

Όσον αφορά τις τεχνικές και τα έργα των καλλιτεχνών, τα παιδιά έμαθαν να εφαρμόζουν τις τεχνικές και προς μεγάλη μας έκπληξη, αναγνώριζαν και μπορούσαν

να συνδέσουν την κάθε τεχνική με το αντίστοιχο έργο του καλλιτέχνη, ακόμη και μετά από ένα χρονικό διάστημα εφτά και τριάντα ημερών, από το πέρας των δραστηριοτήτων.

Εκείνο, όμως, που δυσκόλεψε ιδιαίτερα τα παιδιά, ήταν ότι δεν μπορούσαν να θυμηθούν τα ονόματα των καλλιτεχνών. Μόνο ένα παιδί κατάφερε να θυμηθεί το όνομα ενός καλλιτέχνη, του ζωγράφου Νταλί, κι αυτό γιατί του είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση η δραστηριότητα με τα 'όνειρα'. Μετά από ένα μήνα, όμως, δεν μπόρεσε κανένα παιδί να θυμηθεί κάποιο όνομα καλλιτέχνη.

Άρα, διαπιστώνουμε ότι στα παιδιά του πρώτου νηπιαγωγείου υπερίσχυσε η τεχνική και όχι το όνομα του καλλιτέχνη.

5.5.2 Δεύτερο Νηπιαγωγείο:

21^ο Νηπιαγωγείο Αβέρωφ

Σε σύγκριση με το προηγούμενο νηπιαγωγείο, τα παιδιά αυτού του νηπιαγωγείου ήταν πολύ δουλεμένα, με αποτέλεσμα να ανταποκριθούν με πολύ άνεση στις δραστηριότητες. Χρησιμοποιούσαν με μεγάλη ευκολία και οικειότητα το κάθε υλικό, ακόμη και εάν έρχονταν για πρώτη φορά σε επαφή με αυτό, όπως το ζυμάρι.

Υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων, αλλά όσον αφορά τις ζωγραφιές των κοριτσιών, παρουσιάστηκε μια ομοιογένεια, γιατί το ένα κοριτσάκι επηρεάζονταν από την ζωγραφιά του άλλου.

Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές, τα παιδιά, εκτός του ότι διασκέδασαν, έμαθαν καινούργιες τεχνικές και γνώρισαν και καλλιτέχνες, κατανόησαν και καλύτερα τις μίξεις των χρωμάτων, τις οποίες ήδη τα περισσότερα παιδιά (νήπια) γνώριζαν.

Στα παιδιά, ιδιαίτερη εντύπωση τους έκανε η δραστηριότητα με τα 'όνειρα' με την τεχνική του κολλάζ, η δραστηριότητα με το ζυμάρι και με την κατασκευή έγχρωμων φωτογραφιών. Η δραστηριότητα με την τεχνική 'καταρράκτες' αν και περιμέναμε ότι θα άρεσε πολύ στα παιδιά, τα παιδιά δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία, ούτε τους έκανε μεγάλη εντύπωση. Αυτό ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι επειδή η δραστηριότητα έγινε στον προαύλιο χώρο του νηπιαγωγείου και τα παιδιά είχαν αρκετές μέρες να βγουν έξω λόγω του καιρού, να είχαν μεγαλύτερη επιθυμία να

παίζουν και να τρέξουν στην αυλή, παρά να συγκεντρωθούν στην συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Και σε αυτό το νηπιαγωγείο, όσον αφορά τις τεχνικές και τους καλλιτέχνες, υπερίσχυσε η τεχνική, αφού και εδώ τα παιδιά δυσκολεύτηκαν να θυμηθούν κάποιο όνομα από κάποιον καλλιτέχνη.

5.5.3 Τρίτο Νηπιαγωγείο:

8^ο Νηπιαγωγείο Χαραυγής

Σε αυτό το νηπιαγωγείο, είχαμε διαφορετικά αποτελέσματα τόσο από πλευράς προτίμησης δραστηριοτήτων, όσο και από πλευράς θύμησης τεχνικών και καλλιτεχνών.

Όσον αφορά τις δραστηριότητες, τα παιδιά είχαν διαφορετική στάση-συμπεριφορά όταν η δραστηριότητα αφορούσε ή συνδεόταν με έναν καλλιτέχνη και διαφορετική όταν η δραστηριότητα αφορούσε μία τεχνική. Στις δραστηριότητες που συνδεόταν με κάποιον καλλιτέχνη, τα παιδιά έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον και ζήλο από την αρχή ή καλύτερα από την αναγγελία και μόνο ότι σήμερα θα ασχοληθούμε-παίζουμε με έναν καλλιτέχνη, ενώ στις δραστηριότητες που δείχναμε-μαθαίναμε στα παιδιά τεχνικές, το ενδιαφέρον των παιδιών ερχόταν στην πορεία της δραστηριότητας, όταν τα παροτρύνουμε να δημιουργήσουν τα ίδια με την τεχνική που τους διδάξαμε.

Τα παιδιά έδειχναν να διασκεδάζουν σε όλες τις δραστηριότητες και συμμετείχαν όλα σε όλες τις δραστηριότητες. Είχαν αρκετή φαντασία και υπήρξε μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων. Σπάνια το ένα παιδί επηρεαζόταν από τα άλλο. Το κάθε παιδί προσπαθούσε να φτιάξει το δικό του έργο, το οποίο, όμως, να είναι διαφορετικό από τα υπόλοιπα παιδιά.

Και εδώ τα παιδιά έμαθαν τις μίξεις των χρωμάτων, κάτι που δεν γνώριζαν και οι δραστηριότητες που τους άρεσαν ιδιαίτερα ήταν η δραστηριότητα με το ζυμάρι, η δραστηριότητα με τον καλλιτέχνη Νταλί και η δραστηριότητα με την κατασκευή βιτρό με ζελατίνες.

Όσον αφορά τις τεχνικές και τους καλλιτέχνες, τα παιδιά, εκτός του ότι έμαθαν να εφαρμόζουν τις τεχνικές και να τις συνδέουν με έργα καλλιτεχνών, προς μεγάλη μας

έκπληξη, θυμόταν ακόμη και μετά από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τα ονόματα μερικών καλλιτεχνών, όπως του Νταλί, του Κλέε και του Μιρό.

Διαπιστώσαμε ότι αυτό το γεγονός οφείλεται στο ότι τα παιδιά, την ώρα που λέγαμε-ανακοινώναμε το όνομα του καλλιτέχνη, το συνέδεαν με έναν συνειρμό. Για παράδειγμα, το όνομα του καλλιτέχνη Κλέε το συνέδεσαν με το κλάμα ή ότι αυτός ο καλλιτέχνης έκλαιγε ή το όνομα του Νταλί, ένα κοριτσάκι, η Άννα, τον αποκάλεσε νταλίκα, λέγοντάς μας χαρακτηριστικά ότι το όνομά του της θυμίζει αυτό το μεταφορικό όχημα

Παράλληλα, ίσως αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί της συγκεκριμένης τάξης, ό,τι έργο, κατασκευή ή ζωγραφιά κάναμε με τα παιδιά, το αναρτούσαν στον τοίχο της τάξης και έτσι δινόταν η ευκαιρία στα παιδιά να το βλέπουν καθημερινά και να μπορούν να θυμούνται με ποια τεχνική ή με βάση ποιόν καλλιτέχνη το δημιούργησαν.

Σε αντίθεση με αυτό το νηπιαγωγείο, στα δύο προηγούμενα νηπιαγωγεία οι νηπιαγωγοί δεν κρεμούσαν ή τοποθετούσαν κάπου τα έργα των παιδιών, απλά τα τοποθετούσαν στους φακέλους τους.

Άρα, σε αυτό το νηπιαγωγείο δεν υπερίσχυσε η τεχνική ή ο καλλιτέχνης, αλλά και τα δύο!

6. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση και την διεξαγωγή των δεδομένων μέσω των δύο ερευνών σχετικών με *Ερωτηματολόγια για τις εικαστικές δραστηριότητες και τους καλλιτέχνες* η πρώτη και με *Εικαστικές δραστηριότητες εμπνευσμένες από έργα και τεχνικές μεγάλων καλλιτεχνών* η δεύτερη που πραγματοποιήθηκαν σε νηπιαγωγεία της Λάρισας, εκείνα που συμπεράναμε και έχουμε να προτείνουμε είναι τα εξής:

- Αποδείξαμε μέσα από την έρευνά μας ότι τελικά δεν είναι και τόσο πολύ δύσκολο να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με έργα και τεχνικές καταξιωμένων καλλιτεχνών μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες και ούτε είναι αδύνατον τα παιδιά να θυμούνται έργα, τεχνικές, ακόμη και ονόματα καλλιτεχνών.
- Επιτεύχθηκαν όλοι οι αρχικοί μας στόχοι και τα παιδιά εκτός του ότι έμαθαν να εφαρμόζουν διάφορες τεχνικές και να αναγνωρίζουν έργα, έμαθαν να αναγνωρίζουν και τους καλλιτέχνες μέσα από αυτά και να θυμούνται ακόμη και το όνομά τους.
- Σχεδόν όλες οι δραστηριότητες ήταν ελκυστικές και ενδιαφέρον για τα παιδιά, καθώς και πολύ πρωτότυπες για αυτά. Κάποιες, μάλιστα από αυτές, εάν όχι όλες, άρεσαν ιδιαίτερα στα παιδιά.
- Όλα τα παιδιά της τάξης του κάθε νηπιαγωγείου συμμετείχαν σε όλες τις δραστηριότητες και υπήρξε στις περισσότερες δραστηριότητες μεγάλη ποικιλία αποτελεσμάτων.
- Μέσα από τις δραστηριότητες δόθηκε στα παιδιά η δυνατότητα να εκφραστούν, να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν την φαντασία και την δημιουργικότητά τους.
- Τα παιδιά διασκέδασαν πάρα πολύ μέσα από τις δραστηριότητες και όταν τις τελειώσαμε, μας προσκάλεσαν ή μάλλον μας παρακάλεσαν να ξανάπαμε και μας πρότειναν να τους κάνουμε μόνο εμείς μάθημα στα εικαστικά.
- Γενικά, οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά και βοήθησαν στην διεκπεραίωση της κάθε δραστηριότητας. Συνήθως, το ένα παιδί βοήθαγε ή ενθάρρυνε το άλλο και μόνο σε λίγες περιπτώσεις υπήρχε κάποιος ανταγωνισμός μεταξύ τους και κάποια πειράγματα ή τσακωμοί.

- Τα περισσότερα παιδιά, και στα τρία νηπιαγωγεία, έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για τους καλλιτέχνες και μας ζητούσαν πολλές φορές να μάθουν περισσότερα πράγματα για αυτούς ή να τους δείξουμε και άλλα, επιπλέον, έργα τους.
- Σχεδόν όλα τα έργα που δείξαμε από τους διάφορους καλλιτέχνες, ενθουσίασαν και εντυπωσίασαν τα παιδιά και αρκετές φορές επηρεάζονταν από αυτά, τόσο στις ζωγραφιές τους, όσο και στην διήγηση προσωπικών τους εμπειριών.
- Οι τεχνικές τους άρεσαν πάρα πολύ και κάποιες από αυτές τα ενθουσίασαν. Αν και στην αρχή κάποια παιδιά διαμαρτύρονταν ότι ήταν δύσκολο να τις εφαρμόσουν, στη συνέχεια, μετά από μια δική μας επίδειξη, άλλαζαν γνώμη και μας έλεγαν ότι τελικά είναι πολύ εύκολο και μπορούσαν να το κάνουν.
- Ένοιωσαν μέσα από αυτές τις δραστηριότητες ότι έγιναν κι αυτοί καλλιτέχνες και το διαπιστώσαμε από την έκφραση χαράς και ικανοποίησης που είχαν στο πρόσωπό τους όταν τα λέγαμε ότι είναι πολύ σπουδαίοι καλλιτέχνες και φτιάχνουν πάρα πολύ ωραία πράγματα, αριστουργήματα. Γιατί, περί αριστουργήματα πρόκειται πραγματικά!
- Όσον αφορά τα υλικά, κάθε φορά που τα παιδιά έρχονταν σε επαφή με ένα καινούργιο υλικό, είχαν μια τάση για παιχνίδι και για επεξεργασία του. Τους άρεσε πάρα πολύ που γνώριζαν κάθε φορά ένα διαφορετικό υλικό από αυτά που ήδη γνώριζαν και θεωρούμε ότι δημιουργούσαν με μεγαλύτερο μεράκι και πάθος.
- Εκείνο που μας έκανε μεγάλη εντύπωση και μας ευχαρίστησε, ήταν το γεγονός ότι είδαμε μία διαφορετική στάση και θετική στροφή των νηπιαγωγών από τα νηπιαγωγεία στα όποια εφαρμόστηκε η έρευνά μας, σχετικά με την άποψή τους για τους καλλιτέχνες. Ενώ στην αρχή μας είπαν ότι είναι δύσκολο και να μην περιμένουμε να θυμούνται τίποτα από αυτά που κάνουμε τα νήπια, στη συνέχεια διαπίστωσαν το αντίθετο και μάλιστα, μας έλεγαν να τους εξηγήσουμε την πορεία της δραστηριότητας που ακολουθήσαμε για την παρουσίαση του καλλιτέχνη μέσα από τα έργα ή την τεχνική του ή ακόμη, μας ζητούσαν να τις προτείνουμε και εναλλακτικές λύσεις. Επίσης, η νηπιαγωγός του δεύτερου νηπιαγωγείου, η κα Ματούλα, μας ζήτησε και σχετική βιβλιογραφία.

- Τέλος, εκείνο που έχουμε να προτείνουμε, κυρίως στις νηπιαγωγούς, είναι να μην φοβούνται να δοκιμάζουν καινούργια πράγματα και μην υποτιμάνε τις ικανότητες και τις δυνατότητες των παιδιών. *Κάτι που εσείς θεωρείτε δύσκολο για τα παιδιά, τα παιδιά μπορούν να το θεωρούν πολύ εύκολο. Αν δεν δοκιμάσετε καινούργια πράγματα πώς θα ξέρετε αν όντως ισχύει αυτό. Τολμήστε καινούργια πράγματα και μη φοβάστε το αίσθημα της αποτυχίας. Η προσπάθεια μετράει και την επόμενη φορά θα τα καταφέρετε σίγουρα!*
- Και να μην ξεχνάτε να δοκιμάζετε συνεχώς καινούριες τεχνικές και υλικά, καθώς και ότι ένα έργο τέχνης μπορεί να προσφέρει άπειρες δυνατότητες επεξεργασίας και ανάπτυξης διαφορετικών δραστηριοτήτων!

*Τα παιδιά από μόνα τους είναι σπουδαίοι καλλιτέχνες και η φαντασία τους
μοναδική και αξιοζήλευτη!*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **ΗΛ. ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ**, *Η τέχνη στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*, εκ. Δίπτυχο, Αθήνα, 1982, τεύχος α'.
- **ΗΛ. ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ**, *η τέχνη στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο- (Πρακτικές εφαρμογές και τεχνικές οδηγίες)*, εκ. δίπτυχο, 1983, τεύχος β'.
- **ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΝΩΣΗ** : *Αυστρία –Δρόμος*, τόμος 2, εκ. ινστιτούτο διαδόσεως ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1983.
- **ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΝΩΣΗ** : *Δρυοκολάπτης - Ηφαίστειο*, τόμος 3, εκ. ινστιτούτο διαδόσεως ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1983.
- **ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΝΩΣΗ** : *Συλλογή -Ωκεανία*, τόμος 8, εκ. ινστιτούτο διαδόσεως ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1983.
- **Δ.Μ. ΚΑΚΑΝΑ**, *Θεωρία και Μεθοδολογία Δραστηριοτήτων στην Προσχολική Αγωγή*, εκ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, 1994.
- **Λ. ΚΑΚΙΣΗ – ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ**, *και όμως ζωγραφίζουν - η ζωγραφική των παιδιών και ο κόσμος τους*, β' έκδοση, εκ. Δελφοί, Αθήνα, 2001.
- **Ι.Μ. ΚΑΤΣΙΛΛΗΣ**, *Περιγραφική Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες και την εκπαίδευση -με έμφαση στην ανάλυση με υπολογιστές*, εκ. Gutenberg, Αθήνα, 2004.
- **Γ. ΚΙΤΣΑΡΑΣ**, *Εισαγωγή στην Προσχολική Παιδαγωγική*, εκ. Παπαζήση, Αθήνα, 1991.
- **ΑΛ. Κ. ΚΟΦΦΑΣ**, *Δραστηριότητες αισθητικής αγωγής στο νηπιαγωγείο – (Θεωρία και πράξη)*, Αθήνα, 1989.

- **Π. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ- ΒΑΛΗΝΑΚΗ, ΝΗΠΙΑΓΩΓΙΚΗ Ι –Συστήματα και Μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις, εκ. ΑΦΟΙ Βλάσση, Αθήνα, 1981.**
- **ΑΠ. Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Κατασκευές για: Κολλάζ – Θέατρο - Αρχιτεκτονική, εκ. Gutenberg, Αθήνα, 2000, τόμος Β'.**
- **ΑΠ. Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Ζωγραφική – Γλυπτική – Χαρακτική, εκ Gutenberg, Αθήνα, 2001,τόμος Γ'.**
- **ΑΠ. Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Εικαστικές δημιουργίες Ι μέσα από την παρατήρηση – Ιδέες –Σκέψεις -Προτάσεις δραστηριοτήτων, εκ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.**
- **ΑΠ. Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Εικαστικές δημιουργίες ΙΙ μέσα από τη φαντασία – Ιδέες –Σκέψεις -Προτάσεις δραστηριοτήτων, εκ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2003.**
- **ΑΠ. Ν. ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Εικαστικές τέχνες – Μικροκατασκευές και άχρηστα υλικά, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος, 2003.**
- **ΜΟΥΖΑΚΗΣ Τ. , Η ζωγραφική στα σχολεία (βιβλίο δεύτερο) – Πώς και Γιατί ζωγραφίζουν τα παιδιά, εκ. «Βιβλία για όλους», Αθήνα, 1984.**
- **Γ.Ι. ΜΟΥΡΕΛΟΥ, Θέματα αισθητικής και φιλοσοφίας της τέχνης –οι βιολογικές και ψυχολογικές βάσεις των Καλών Τεχνών, εκ. Νεφέλη, Αθήνα, 1985, τόμος α'.**
- **‘19^ο αιώνας’, ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ - ΤΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, τόμος 4^ο, εκ. οίκος «ΜΕΛΙΣΣΑ», Αθήνα, χ.χ.**
- **‘Εικοστός αιώνας’, ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ - ΤΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, τόμος 5^ο, εκ. οίκος «ΜΕΛΙΣΣΑ», Αθήνα, χ.χ.**
- **ΕΛ. ΝΤΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, Σύγχρονες Τάσεις της Προσχολικής Αγωγής, εκ. τυπωθήτω, Αθήνα, 2002.**
- **Ρ. ΣΙΒΡΟΠΟΥΛΟΥ, Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου (νηπιαγωγείου) στο πλαίσιο του παιχνιδιού, εκ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.**

- **Δ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ**, *Αισθητική καλλιέργεια και Μέσα έκφρασης των νηπίων*, ('Βασική βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου-13'), εκ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1986.
- **Γ.Μ. ΤΡΟΥΛΗΣ**, *η αισθητική αγωγή του παιδιού στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*, εκ Γρηγόρη, Αθήνα, 1991.
- **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ**, *Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1987.
- **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ**, *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο και Προγράμματα σχεδιασμού και Ανάπτυξης δραστηριοτήτων*, Αθήνα, 2002.
- **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ, Χ. ΔΑΦΕΡΜΟΥ, Π. ΚΟΥΛΟΥΡΗ, ΕΛ. ΜΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ**, *Οδηγός Νηπιαγωγού – Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2005.
- **ΑΛ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ**, *Η Τέχνη του 20^{ου} αιώνα: Ζωγραφική – Πλαστική – Αρχιτεκτονική, τόμος Ι: 1880-1920*, εκ. Uninersity studio press, Θεσσαλονίκη, 1990.

Από μετάφραση:

- **ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΡΛΟ ΑΡΓΚΑΝ**, *Η μοντέρνα τέχνη*, (ελληνική μετάφραση: Λ. Παπαδημήτρη), Πανεπιστημιακές εκ. Κρήτης, Ηράκλειο, 1998.

- **LUIS COHEN, LAWRENCE MANION**, *Research Methods in Education*, Routledge, London and New York, 1994 (ελληνική μετάφραση: Χρ. Μητσοπούλου, Μ. Φίλοπούλου, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, εκ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 1994).
- **ADES DAWN**, *Dali*, by Thames and Hudson LTD, 1982 (ελληνική μετάφραση: Αν. Παππάς, *Νταλί*, εκ. Υποδομή, Αθήνα, 1985).
- **P. DUQUET και AR. STERN**, *A la conquete de la troisieme dimension*, Editionw Delachaux-Niestle-Suisse (ελληνική μετάφραση: Γ.Α. Βασδέκη, *Προς την κατάκτηση της τρίτης διάστασης –(Πηλοπλαστική, γλυπτική, κατασκευές)*, εκ. Δίπτυχο, Αθήνα, 1992).
- **D. PRONIN FROMBERG**, *The Full-day Kindergarten. Planning and Practicing d dynamic themes curriculum*, 1995, by teachers college, Columbia University (ελληνική μετάφραση: Αθ. Βεργιοπούλου, *Το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο –Σχεδιασμός και πρακτικές ενός Διεπιστημονικού – Διαθεματικού Προγράμματος*, εκ. Οδυσσέας, Αθήνα, 2000).
- **GLYN V. THOMAS & ANGELE M.J. SILK**, *An introduction to the psychology of children's drawings*, copyright 1989 by Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf (ελληνική μετάφραση: Φ. Μπονώτη, *Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου*, εκ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2000).
- **E.H. GOMBRICH**, *THE STORY OF ART*, Phaidon Press Limited, London, 1995 (ελληνική μετάφραση: Λίνα Κασδαγλή, *ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1998.)
- **IGNACIO GOMEZ de LIANO**, *Dali*, ediciones Poligraf, Spain, 1983 (ελληνική μετάφραση: Ηρώ Διαμαντούρου, *Νταλί*, εκ. Γκοβοσση, Αθήνα, 1992).

- **J. HOUSSAYE**, *Quinze Pedagogues. Leur influence eujourd' hui Sous la direction de Jean Houssaye*, 1995 by editons Colin (ελληνική μετάφραση: Δ Καρακατσάνη, *Δεκαπέντε Παιδαγωγοί σταθμοί στην ιστορία της παιδαγωγικής σκέψης*, εκ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000).
- **FLORENCE de MEREDIEU**, *Le dessin d' enfant*, editions Universitaires, 1974 (ελληνική μετάφραση: Δ. Ψυχογιός, *Το παιδικό σχέδιο*, εκ. Υποδομή, Αθήνα, 1981).
- **ELEANOR C. MUNRO**, *ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ – Ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική, διακοσμητικές τέχνες, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι τον εικοστό αιώνα*, (ελληνική μετάφραση: Α. Αγγελίδη, εκ. Φυτράκης, Αθήνα, χχ).
- **NORBERT LYNTON**, *Παγκόσμια Ιστορία Τέχνης –Ο σύγχρονος κόσμος, τόμος 10*, (μτφρ: Μ Καραβιά), εκ. «Χρυσός Τύπος» Α.Ε., Αθήνα, 1997.
- **ΠΙΝΙΝ ΚΑΡΠΙ**, *Paul Klee (η τέχνη για τα παιδιά) – το νησί με τα μαγικά τετραγωνάκια*, μετάφραση Τζένη Μαστοράκη, εκ. Οδυσσέας/Αίολος, 1985.
- **HERBERT READ**, *Paul Klee –για τη μοντέρνα τέχνη*, (μετάφραση: Δ. Κούρτοβικ), εκ. Κάλβος, Αθήνα, χχ.
- **AL. REBLE**, *Ιστορία της Παιδαγωγικής*, εκ. Παπαδήμα, Αθήνα, 1996.
- **MIKE VENEZIA**, *Getting to know the world' s Greatest Artists: Salvador Dali*, New York, 1997 (ελληνική μετάφραση: Κ. Γιαννίκου, *Γνωρίζοντας τους μεγαλύτερους Ζωγράφους του κόσμου: Σαλβαντόρ Νταλί*, εκ. Mmodern times, Αθήνα, 1998).

Ξενόγλωσση:

- **KLAUS HONNEF**, *WARHOL*, Benedikt Taschen Verlag GmbH, England, 2000.

П
А
Р
А
Р
Т
Н
М
А

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- > Λίστα τεχνικών
- > Ερωτηματολόγιο
- > Οδηγός δραστηριοτήτων
- > Φωτογραφικό υλικό και εργασίες παιδιών

ΛΙΣΤΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ

Ζωγραφική με τα δάχτυλα
Ζωγραφική με δαχτυλοτυπώματα
Χρωματομουτζούρες
Ζωγραφική με ακτινωτές κηλίδες
Ζωγραφική πουαντιγιέ
Βρεγμένο μέσα σε βρεγμένο
Ζωγραφική νερομπογιάς ή μελάνης με αλάτι
Ζωγραφική με απομόνωση
Ζωγραφική με καλαμάκι
Ζωγραφική με σφουγγάρι
Ζωγραφική με ξυλοχρώματα ακουαρέλας
Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής
Η μαγική ζωγραφική
Ζωγραφική αναμειγνύοντας τα χρώματα με σβήσιμο
Ζωγραφική με τέμπερες και ξέπλυμα από μελάνι
Στιγμιαία ζωγραφική με κόλλα
Ζωγραφική με πιτσιλιές
Ζωγραφική με οδοντογλυφίδες και καθαριστήρες
Ζωγραφική με σπάγκο
Ζωγραφική με καλαμάκι
Frottage (φροτάζ)
Ζωγραφική με την τεχνική ‘καταρράκτες’

Στάμπες από διάφορα υλικά
Τύπωμα με γεωμετρικά στερεά
Μονοτυπία
Στάμπες από φελιζόλ και πατάτες
Τύπωμα με φύλλα
Τύπωμα με λαχανικά και φρούτα
Τύπωμα από στένσιλ
Αποτύπωμα

Συνθετική γλυπτική με φελιζόλ
Συνθετική γλυπτική με φρούτα-λαχανικά
Συνθετική γλυπτική με φλούδες πορτοκαλιού ή φλούδες γενικά
Συνθετική γλυπτική με πέτρες-χαλίκια
Συνθετική γλυπτική με σφουγγάρια

Κολλάζ
Χαρτοκοπτική
Χαρτοδιπλωματική
Βιτρό με ζελατίνες
Άμορφα σχήματα
Μακέτα
Κατασκευές από άχρηστα υλικά
Χειροτεχνίες
Το μπλοκ της φαντασίας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά το παρακάτω ερωτηματολόγιο και συμπληρώστε τις απαντήσεις σας

ΕΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

1. Τα παιδιά του νηπιαγωγείου σας θέλουν να ασχολούνται με δραστηριότητες σχετικά με τη ζωγραφική, γλυπτική (πλαστική), κατασκευές;

α. Καθόλου β. Ελάχιστα γ. Μέτρια δ. Πολύ ε. Πάρα πολύ

2. Γράψτε τα επικρατέστερα υλικά που συνήθως χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο για να ασχοληθούν τα νήπια και να κάνουν εικαστικά έργα;

α. Ζωγραφική (μπογιές) β. Γλυπτική γ. Κατασκευές

α1. β1. γ1.

α2. β2. γ2.

α3. β3. γ3.

α4. β4. γ4.

α5. β5. γ5.

3. Όταν παρουσιάζετε τα υλικά και τις τεχνικές (ζωγραφικής, γλυπτικής, κατασκευών) που χρησιμοποιείτε στο νηπιαγωγείο, τα συνδέεται με κάποιους καλλιτέχνες;

α. Πάντα
β. Συχνά
γ. Σπάνια
δ. Καθόλου

4. Πριν το νηπιαγωγείο, τα παιδιά έχουν εμπειρίες από εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών;

α. ΟΧΙ
β. ΝΑΙ

4.1. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε αναφέρατε, ποια έργα ή ποιους καλλιτέχνες.

α.....

β.....

γ.....

δ.....

ε.....

5. Μέχρι σήμερα, έχετε φέρει τα νήπια σε επαφή με εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών (ζωγραφικής, χαρακτικής, γλυπτικής, κατασκευών κ.ά.)

α. ΟΧΙ
β. ΝΑΙ

5.1. Αν απαντήσατε ΟΧΙ, τότε σημειώστε τους αρνητικούς παράγοντες ;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις θέλετε)

- α. Αυτό τον τρόπο προσέγγισης δεν τον διδαχθήκατε στις σπουδές σας
- β. Δεν βρήκατε σχετική βιβλιογραφία
- γ. Δεν το θεωρείτε απαραίτητο
- δ. Δεν πιστεύετε ότι είναι ενδιαφέρον και ελκυστικό για τα νήπια
- ε. Είναι ένας δύσκολος τρόπος προσέγγισης
- στ. Δεν έτυχε
- η. Κάτι άλλο

5.2. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τους θετικούς παράγοντες εφαρμογής;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε)

- α. Στο πρόγραμμα περί τέχνης, που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο
- β. Στις ανάγκες διαθεματικών προσεγγίσεων στο νηπιαγωγείο
- γ. Στις συναδελφικές πληροφορίες
- δ. Στις σπουδές, σας γύρω από την τέχνη και τους καλλιτέχνες
- ε. Σε κάτι άλλο
-
-

5.3. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, τότε σημειώστε τον τρόπο προσέγγισης με τα έργα τέχνης;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε.)

- α. Με αντίγραφα έργων ή τις αφίσες που έχετε αναρτήσει στο νηπιαγωγείο.
- β. Με βιβλία που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου.
- γ. Με επισκέψεις που κάνατε σε χώρους εκθέσεων ή μουσείων ή εργαστηρίων.
- δ. Με δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο.
- ε. Με κάποιο άλλο τρόπο.....
-

5.4. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε τη μέθοδο προσέγγισης;
(Σημειώστε τις εφαρμογές)

- α. Δείχνοντας έργα του καλλιτέχνη
- β. Παρουσιάζοντας τον καλλιτέχνη μέσα από μια μικρή ιστορία
- γ. Παρουσιάζοντας μια τεχνική και υλικά σχετικά με έργα κάποιου καλλιτέχνη
- δ. Κάτι άλλο
-
-

5.5. Αν απαντήσατε Ναι, τότε σημειώστε σε ποια τέχνη ή εποχή ανήκουν τα έργα που χρησιμοποιήσατε;
(Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε.)

- α. Κλασικής εποχής (Αρχαία Αίγυπτο-Ελλάδα, Βυζαντινή, Αναγέννηση, κ.ά)
- β. Παραδοσιακής τέχνης (ζωγραφική, κεντήματα, αγγεία, ενδύματα, πίνακες, ξυλόγλυπτα κ.ά.)
- γ. Μοντέρνας Τέχνης (ιμπρεσιονισμός, εξπρεσιονισμός, αφαίρεση, συμβολισμός κ.ά)
- δ. Κάτι άλλο
-
-

5.6. Αν απαντήσατε Ναι, τότε γράψτε ποιους καλλιτέχνες και ποια έργα τους ή μόνο έργα γνώρισαν τα νήπια;

- α.
- β.
- γ.
- δ.
- ε.

5.7. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, και μάλιστα μέσα από κάποιες δραστηριότητες που αναπτύξατε στο νηπιαγωγείο, τότε σημειώστε με ποια τεχνική; (Σημειώστε όσες περιπτώσεις εφαρμόσατε)

- α. Δαχτυλοτυπώματα (ζωγραφική)
- β. Πουαντιγιέ (ζωγραφική)
- γ. Συνδυασμός ζωγραφικής και χαρακτηριστικής
- δ. Πιτσιλιές (ζωγραφική)
- ε. 'Καταρράκτες' (ζωγραφική)
- στ. Τύπωμα με γεωμετρικά στερεά
- ζ. Μονοτυπία (Τύπωμα)
- η. Σύνθεση με χαρτιά
- θ. Βιτρό με ζελατίνες
- ι. Κατασκευές από άχρηστα υλικά
- ια. Χρωματομουτζούρες (ζωγραφική)
- ιβ. Μόμπιλς (κατασκευή)
- ιγ.
- ιδ.
- ιε.
- ιστ.

6. Όταν τα νήπια βλέπουν εικαστικά έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών, πώς συνήθως αντιδρούν; (Σημειώστε όσες περιπτώσεις διαπιστώσατε)

- α. Με ενθουσιασμό, αναπτύσσοντας συζητήσεις γύρω από τους καλλιτέχνες
- β. Με περιέργεια, ζητώντας να δουν περισσότερα έργα τους
- γ. Με ενδιαφέρον, ζητώντας να δημιουργήσουν και αυτά.
- δ. Με αδιαφορία ή δεν συμμετέχουν σε καμία δραστηριότητα
- ε. Με κάτι άλλο

.....
.....

7. Κατά την καριέρα σας, διαπιστώσατε πως κάποια παιδιά, έμαθαν να ξεχωρίζουν έργα και καλλιτέχνες;

- α. ΟΧΙ
- β. ΝΑΙ
- (αιτιολογήστε)
-

Σας ευχαριστώ!

ΟΔΗΓΟΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Τίτλος δραστηριότητας:

Γενικά ερωτήματα	Ποσοστό παιδιών	Σχόλια - αντιδράσεις παιδιών
Η δραστηριότητα ήταν ελκυστική;		
Η δραστηριότητα ήταν γόνιμη;		
Υπήρχε ποικιλία αποτελεσμάτων;		
Μέσα από την δραστηριότητα, τα παιδιά εκφράστηκαν;		
Η δραστηριότητα ήταν διαθεματική;		
Η δραστηριότητα ήταν πρωτότυπη;		
Ειδικά ερωτήματα		
Μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε		
Η παρουσίαση ήταν πλήρης ή ελλιπής;		
Τα συμπληρωματικά - δευτερεύοντα υλικά βοήθησαν στην διεκπεραίωση της δραστηριότητας;		
Τα δευτερεύοντα υλικά ήταν περιττά, λίγα ή αρκετά;		
Η προηγούμενη δραστηριότητα βοήθησε;		
Οι αντιδράσεις των παιδιών λειτούργησαν θετικά ή αρνητικά;		
Οι συνήθειες των παιδιών ή του νηπιαγωγείου (αν υπήρχαν), επηρέασαν την δραστηριότητα;		

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Πρώτη Δραστηριότητα –(Άντυ Γουόρχολ)
φωτογραφία

Τα παιδιά βάζουν χρώμα στην ασπρόμαυρη φωτογραφία

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΘΟΥΝΟΥΣΗΣ

ΘΕΡΑΠΙΑ

Θεοδώρα

Δεύτερη δραστηριότητα – Έρνστ Μάρξ
σύνθεση με γεωμετρικά σχήματα

Τα παιδιά συνθέτουν διάφορες φόρμες με τα γεωμετρικά σχήματα

Πρόσθεση χαρακτηριστικών στις μορφές

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΘΑΝΑΣΗΣ

Θανάσης 5χρ.: Σπίτι με δέντρο και γλάστρες

Κώστας 6χρ.: Σπίτι και ρομπότ

Ορέστης 4χρ.: Σπίτι και ο εαυτός του

Ιωάννα 6χρ.: Σπίτι με ήλιο

Τρίτη δραστηριότητα –Χουάν Μιρό
δαχτυλοτυπώματα

Τα παιδιά κάνουν δαχτυλοτυπώματα

Εμφάνιση καλικιάζαρων

Εφαρμόζοντας την τεχνική δαχτυλοτυπώματος

Διαδικασία εμφάνισης του μαγικού κόσμου του τσίρκο

Δημήτρης 5χρ.: Η γραμμή δηλώνει την σκηνή του Τσίρκο, το οποίο έχει κλόουν και περίεργα ζώακια

Βαγγέλης 4χρ.: Το τσίρκο του έχει μαμουδάκια, αράχνες σκυλάκια και γατάκια

Φεβρωνία 6χρ.: Το τσίρκο της έχει έναν μεγάλο ζογκλέρ που πετάει μπάλες, μία μέλισσα και θεατές

Τέταρτη δραστηριότητα – Πάουλ Κλέε
φανταστικά ψάρια

Τα παιδιά σχεδιάζουν στο πάτωμα περίεργα και παράξενα ψάρια

Ζωγραφίζοντας φανταστικά ψάρια

ΤΕΛΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

1^ο Νηπιαγωγείο –47^ο Ανθούπολης

2^ο Νηπιαγωγείο –21^ο Αβέρωφ

3^ο Νηπιαγωγείο –8^ο Χαραυγής

**Πέμπτη δραστηριότητα –Σαλβαντόρ Νταλί
όνειρα**

Τα παιδιά κατασκευάζουν όνειρα με την τεχνική του κολλάζ

Στέλλα 4 ½ γρ.

Βαγγέλης 4γρ.

Άννα

Άννα 6γρ.

Έκτη δραστηριότητα Ζυμάρι

Διαδικασία πλασίματος ζυμαριού

Πρώτο αποτέλεσμα: δημιουργίες παιδιών

Τα παιδιά δίνουν μορφή στο ζυμάρι τους

Τελικό αποτέλεσμα

Διαδικασία πλασίματος

Πρώτο αποτέλεσμα: δημιουργίες παιδιών

Δίνοντας μορφή στο ζυμάρι

Τελικό αποτέλεσμα: (πάνω αριστερά) καρπουζιά, χιονάνθρωπος, κοριτσάκι, φραουλιά, μηλιά, κινητό, αγοράκι, κοριτσάκι, ακουστικό

Φραγκίσκου 6χρ.: Καρπουζιά

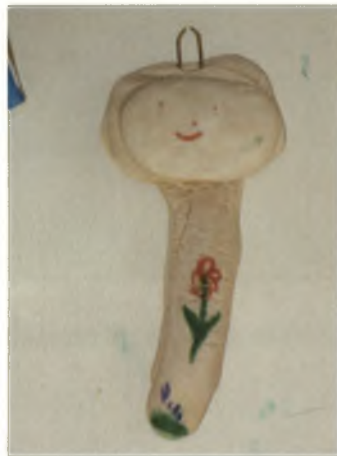
Θάλεια: 6χρ.: Αγγελουδάκι

Νότης 6χρ.: Αγγελουδάκι

Αγαθή 6χρ.: Λουλούδι

Ολυμπία 5χρ.: Κοριτσάκι

Φανή 4χρ.: Άγιος Βασίλης

Βάιος 5χρ.: Δέντρο

Μαριάννα 6 ½ χρ.: Μηλιά

Βασίλης 5 ½ χρ.: Χιονάνθρωπο

Έβδομη δραστηριότητα –(Ουίλιαμ Μόρρις)
Καταρράκτης χρωμάτων

Διαδικασία της τεχνικής «καταρράκτης»

ΤΕΛΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Καταρράκτης χρωμάτων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ.: 24210 06300-1

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085017